

Tidsregningen i Valdemar den førstes historie med særligt hensyn til adskillige forvanskninger af Saxes text.

Af

O. A. Hovgård.

Til intet punkt af vor ældre historie flyde kilderne rigeligere end til Valdemar den førstes regeringstid, ti først og fremmest have vi Saxes krønike, dernæst Knytlingasaga og de norske Kongesagaer (Hejmskringla), Helmold og Arnold, desuden danske, islandske og tyske årbøger samt andre mindre skrifter. Men ligeoverfor al denne rigdom føle vi dog et savn: begivenhedernes tid og orden ere ligeså usikre her som på andre, iøvrigt langt mindre bekendte punkter, og det ikke fordi det fattes os paa tidsbestemmelser, men fordi de, som haves, stundom ere noget utydelige, ofte endog stride mod hinanden, navnlig ikke få af dem, som frængå af Saxes text, imod de andre kildeskrifters. Bestræbelserne for her at bringe klarhed og fasthed i tidsregningen kan derfor også forfølges tilbage til det 16de århundrede, efterat den første trykte udgave af Saxes værk var udkommen; men især i det sidste århundrede, siden det blev muligt at foretage en mere omfattende sammenligning imellem Saxes historie og andre kildeskrifter, har dette spørgsmål været genstand for nøjere drøftelse: hvad

Christiani i sit prisskrift begyndte, er siden blevet fortsat af Suhm, P. E. Müller, Velschow*) og lejlighedsvis af flere andre. Alle disse have forsøgt dels at udfinde teksternes mening i kronologisk henseende og påvise overénstemmelserne og modsigelserne mellem Saxe og de andre forfattere dels at udjævne modsigelserne og således komme til en bestemt og sikker tidsregning; men naar man læser hvad de have skrevet derom, kommer man snart til den indsigt, at de ikke have løst nogen af disse opgaver på en udtømmende eller i det hele tilfredsstillende måde. Snart have de nemlig set modsigelser, hvor der ingen er, snart have de overset dem, hvor de virkelig ere tilstede, og forsåvidt som de have set modsigelserne og søgt at udjævne dem, have de i almindelighed kun kendt én måde at gøre det på, nemlig den enten uden nøjere begrundelse eller med en forklaring, som står i strid både med Saxe og de andre, at forkaste den ene sides og det næsten altid Saxes vidnesbyrd som urigtigt eller endog som falsk, og det er næsten ikke faldet nogen ind at spørge eller ialfald gå nærmere ind på det spørgsmål, som dog først og fræmmest burde besvares, om vi også have Saxes værk og de andre kilde-skrifter i deres oprindelige skikkelse og om ikke fejlene kunde ligge i en forvanskning af teksterne. Da opgaven således endnu er uløst, er det nødvendigt at optage den påny, og der synes nu at være udsigt til en endelig løsning; ti siden drøftelsen rigtig begyndte, ere hjælpemidlerne blevne flere og mere tilgængelige, og derhos have naturligvis de udmærkede mænd, jeg ovenfor nævnte, ikke

*) Christiani, *Zeitrechnung d. Geschichte Valdemars d. ersten*. Suhm, *Historie af Danmark*. P. E. Müller, *critisk Undersøgelse af Saxos Histories syv sidste Bøger*. Velschow, *notæ uberiores ad Saxonem*.

kunnet tage del i drøftelsen uden at yde mangt et bidrag til at klare sagen. Jeg vil altså her prøve på at nå til en afslutning. Forst vil jeg efterse, hvilken tidsregning en nøjere betragtning lader fræmgå af Saxes overleverede text, hvilken af de andre kildeskrifter, og efterat jeg således har set, hvor begge parter stemme og hvor de ere i strid med hinanden, vil jeg dernæst søge at komme efter, på hvilken side fejlene ligge og hvorledes de ere opståede.

I.

Saxes og de andre kildeskrifters tidsregning.

1. Fra slaget på Grædehede til prins Knuds fødsel.

Saxe.

Om dette tidsrum fortæller Saxe følgende (s. Müllers udgave pag. 736—786):

His ita compositis. I begyndelsen af sin regering, nogen tid efter slaget paa Grædehede samlede Valdemar sin flåde ved Masnetø for at gøre et tog mod Sklavene, men det gik overstyr, da folket nægtede sit samtykke. Ved samme tid (*per eadem tempora*) var der efter biskop Asgers død voldsomme uroligheder i Roskilde i anledning af valget af en ny biskop. Kongen drog med stor magt mod byen (*cum — magna provincialium manu niteretur*), men blev allerede på vejen dertil forsonet. Da han strax efter (*continuo*) kom til byen, overlod han til gejstligheden frit at vælge en ny biskop, og alle stemmer faldt på Absalon. Denne begyndte strax (*mox antistes creatus*) sin virksomhed for at værne landet mod søroverne, og forstod desuden ved sin veltalenhed at tilvejebringe fred og orden på landstingene i Sælland. End

ikke om vinteren undlod han at pløje havet med sine skibe. Sit første sammenstød med Sklaverne havde han dagen før palmesøndag ved Borlund, hvor han indviede sin løbebane som biskop og høvding ved en herlig Sejr. Samme år blev Århus hårdt medtaget af Sklaverne og paa samme tid true- des Falster af dem. De hånlige ord, som en Falstring ved den lejlighed lod falde om kongen, og beskyldningerne mod Falstringerne, at de stode i forbindelse med fjenden, æggede Valdemar til at ruste Sællands magt imod dem; men han faldt i en hidsig feber og kom derved på andre tanker. Han var endnu ikke kommen rigtig til kræfter, da han med Østdanerne gjorde et tog imod Sklaverne og hærjede i landskabet Bark. Om efteråret gjorde han et nyt tog og hærjede dengang omkring Arkon (1. og 2. tog mod Sklaverne).

Anno postero Danis. Da Danerne næste år be- redte sig til et nyt tog mod Rygboerne, sendte disse på grund af det nylig lidte nederlag (*ob recentem cladem*) en høvding ved navn Dombor til Danmark for at bede om fred; men underhandlingerne afbrødes, og vedholdende storme voldte, at det paatænkte tog blev til intet. Ved løftet om en stor sum penge fik Valdemar nu hertug Hen- rik af Saxen til at slutte et forbund med sig mod Skla- verne. På et drageskib, som den norske konge tidligere havde sendt Valdemar til Foræring, drog denne til Pol og begynder, ligesom Henrik på sin side, at hærje Sklavernes land. Nuklet, Sklavernes hovding, falder ved en list af Tyskerne (*pabulantium more fruges metere aggressi Sclavos Nucleo duce-provolantes-trucidarunt*). Danerne sejle si- den op ad Gulagerå og opbrænde Rostok; men af frygt for at blive indesluttede der af den rygiske og pommerske flåde, skyndte Valdemar sig at komme ud af floden. Der-

næst hærjedes i et par dage den sydlige del af Rygen og derfra sejlede man til Valung. Her kommer Dombor atter til Danerne for at bede om fred, som også omsider tilstodes. (3. tog m. Skl.)

Eodem fere tempore. Omtrent på samme tid var der stor splid i kirken om valget af en pave: Frankrig holdt på Alexander, Tyskland på Octavian. Da rygten herom kom til Danmark, havde Eskil, ærkebiskoppen i Lund, sendt bud til Frankrig efter en pengesum, han havde stående der; men sendebudet blev på tilbagevejen udplyndret i Holsten. Ærkebispem, der fik dette at vide, netop som han vendte hjem fra ovennævnte tog, plagede kongen med, at han skulde hjælpe ham at få sine penge igen. Omsider lover Valdemar ham sin bistand, skønt ugærne, og fører ham med sig over til biskoppen af Slesvig. Men der fattede Eskil mistanke om, at kongen selv var medvinder og delagtig i ranet, og banlyser Occo (Åge), som imidlertid ved Valdemars yndest og støttende sig til Octavian havde genvundet sin tidligere stilling som slesvigsk biskop. Således kom det lidt efter lidt til åbenlyst fjendskab mellem kongen og ærkebispem. Denne flygter til Verend, og kongen giver sig til at belejre hans borg ved Ledre. Det lykkedes ham at nøde denne til overgivelse efter to belejringer, af hvilke den sidste faldt henimod eller om vinteren (*maxima potiendi castelli spes in hiemis auxilio reponebatur, aditum. quem unda negaret, glacie paratura*). En tid efter (*postmodum*) vendte Eskil tilbage og ydmygede sig for kongen, hvorpå han tiltræder en pillegrimsrejse til Jerusalem, for ikke at indvikles i striden om pavevalget.

På samme tid kom en vis Kristiern som sendemand til Danmark, for at drage det over paa Octavians parti. Han vandt tildels kongen, men Eskil vilde ikke høre noget

derom. Imidlertid var Nikolaus, som nylig var sat til foged (*satrapa*) i Slesvig, bleven dræbt af biskop Esberns krigsfolk, hvorpå denne flygtede til Saxland og døde der. Men da Åge horte det, indtager han igen, støttet på Octavian, sin tidligere Stilling.

Post hæc Rugianis. Derefter belejrer Valdemar Volgast i forening med Rygboerne; men den pommerske fyrste Bugislav mægler fred. Ved den lejlighed opstod en ordstrid mellem Rygboerne og en Tysker ved navn Bernard, som spurgte disse, hvorfor de ikke søgte venskab med Saxens navnkundige hertug, og da de svarede med hånlatter, truende sagde, at de snart skulde få hertugens magt at føle. Derved lagdes en spire til fjendskab mellem Henrik og Valdemar (Valdemars fjerde tog mod Sklaverne).

Ved samme tid søgte afsendinge fra det skismatiske parti at vinde Danernes stemmer. Valdemar sender i den anledning sin skriver Radulf til Kejseren og beslutter ifølge hans Beretning at drage til kirkemødet i Burgund. Både der og på hjemrejsen viste hertug Henrik ham megen velvilje. Dette år blev mærkeligt ved (*hunc annum insignem fecit*), at dronning Sofie fødte Valdemar sønnen Knud, som derefter på den sædvanlige tid (*stato lavacri tempore*) blev døbt af Absalon.

Det fræmgår ikke med bestemthed af Saxes fortælling, når slaget på Gradehede stod, men såmeget er klart, at det faldt temmelig langt hen på året, dog ikke senere end at der endnu stod korn paa marken (*sata castris complexus*, s. pag. 732), altså vel senest engang i oktober. Da nu Saxe ikke udtrykkelig henfører flådens samling ved Masnetø til et nyt år, er det muligt, at den, som også

Hamsfort mener, tilligemed de begivenheder, der ifølge Saxes vidnesbyrd fulgte strax efter (indtil Absalons virksomhed på søen og på tinge), bør regnes til samme år som slaget på Grædhede; men mod denne opfattelse er adskiligt at indvende. Det synes nemlig for det første allerede af Saxes text at fremgå, at Valdemar ikke lige strax fra Grædhede er draget til Masnetø; dernæst er det ogsaa naturligt, at folket efter borgerkrigen måtte have nogen tids ro, og at Valdemar i begyndelsen af sin regering, foruden hvad Saxe nævner, maa have haft så meget, rigets indre sager vedkommende at ordne, at han ikke kan have haft lejlighed til at foretage noget imod udenlandske fjender i den korte tid af året, som endnu var tilbage, og endelig synes der ikke at have kunnet være plads til de andre begivenheder, som ifølge texten må være faldne i samme år som samlingen ved Masnetø, navnlig til Absalons virksomhed som landeværnsmand, der næppe er begyndt så sent på året, som tilfældet vilde have været, hvis den hørte til samme år som slaget. Det bliver derfor rimeligt, at Saxe har henført alle disse begivenheder til det følgende år, samlingen ved Masnetø udentvivl til begyndelsen af sammes vår.

Ligesålidt som de hidtil omhandlede begivenheder høre til samme år som slaget på Grædhede, ligesålidt høre de til samme år som kampen ved Borlund. Når nemlig Saxe siger, at Absalon ogsaa om vinteren lå på vagt mod søroverne, og strax efter, at han havde sit første sammenstød med Sklaverne dagen før palmesøndag, er det klart, at der ikke kan have været tid i det år til flådesamlingen ved Masnetø, og de strax derpå følgende begivenheder; ja selv om man opfatter bemærkningen om Absalons virksomhed om vinteren som sagt i almindelighed, uden hensyn til dette bestemte år og kun holder sig til bestemmelsen for

kampen ved Borlund og sætter palmesøndag så langt frem som muligt (til mitten af april), vilde der dog blive temmelig knap tid til disse begivenheder. Kampen ved Borlund må derfor antages at have stået i det andet år efter slaget på Grædhede, og til samme år hører dels, ifølge Saxes udtrykkelige udsagn, Sklavernes overfald på Århus og Falster dels Valdemars to første tog, det ene rimeligvis i slutningen af våren eller begyndelsen af sommeren, det andet i det paafølgende efterår. At disse to tog høre til samme år som Sklavernes overfald på Falster, følger af, at Valdemar endnu ikke var kommen rigtig til kræfter, da det første af disse tog begyndte, og længere end et par måneder har hans sygdom vel næppe været.

Af Saxes ord (*ob recentem cladem*) fræmgår, at udrustningen til et nyt tog og forhandlingen med Dombor fandt sted strax i det første år efter 2. tog, altså i det tredje efter slaget på Grædhede. Det var vistnok i samme vår, at den norske konge sendte drageskibet og at Valdemar noget senere havde møde med Henrik; men om sommeren eller i høst faldt det tredje tog mod Sklaverne (det første i forening med Henrik) og ved dettes slutning kom Eskil til kundskab om sit sendebuds udplyndring. Dette bud må følgelig være sendt til Frankrig idetmindste vel en månedstid før det 3. tog, og noget tidligere igen er kirkespliden bleven bekendt i Danmark. At regne de følgende begivenheder, forud for Ledres overgivelse, til det samme år, forbyder texten vistnok ikke, men der synes at blive temmelig knap plads*) til dem alle, og jeg er derfor tilbøjelig til at antage, at, om end ikke rejsen til Slesvig,

*) (kun en 3—4 måneder fra slutningen af det 3. tog til henimod vinteren).

så dog de andre — udbruddet af fjendskabet, Eskils flugt og de tvende belejringer, der vare adskilte idetmindste ved den tid, som medgik, medens et bud rejste til og fra Verend — ere skete i det følgende år, det fjærde efter slaget, den sidste belejring navnlig i slutningen af samme, henimod vinteren. Om også Ledres overgivelse hører til det fjærde år eller til den følgende vinter, er ikke klart; men til denne vinter, altså efter vor regning til det fæmte år efter slaget, hører derimod utvivlsomt dels Eskils tilbagekomst og udsoning med kongen samt Kristierns komme dels Eskils pillegrimsrejse og Åges genindsættelse. Belejringen af Volgast kan ikke være indtruffen tidligere end i det fæmte års vår, og i samme år faldt Valdemars møde med kejseren, men når på året, ses ikke; dog var det næppe før langt hen på sommeren eller i efteråret. I samme år endelig blev, ifølge Saxes udtrykkelige udsagn, prins Knud født og uden al tvivl efter Valdemars hjemkomst fra kirkemødet. Rigtignok mener Suhm (Hist. af Danm., VII, 135), at Knud blev født i faderens fraværelse; men hvis det var tilfældet, vilde Saxe udentvivl have knyttet beretningen derom til det foregående på en anden måde (t. ex. ved *interea*) eller have sat den tidligere; det synes, ifølge Saxes hele måde at ordne begivenhederne på, nødvendigt at antage, at han har fræmført dem i deres naturlige orden. Altså må vi antage, at Knud er født i slutningen af året, men hvis Saxe har fulgt den i middelalderen ikke usædvanlige skik at regne vinteren med til det foregående år, kan han godt have ment, at Knud blev født i den, altså efter vor regning i begyndelsen af det 6. år efter slaget på Grædhede. Dåben er rimeligvis påfulgt ottende dagen efter, hvilket vistnok var den almindelige dåbstid.

De andre kildeskrifter.

Det overvejende flertal af danske årbøger (deriblandt den samtidige Roskilde-kronike) sætter slaget på Gradehede samt Valdemars valg og kroning som enekonge til året 1157. Rigtigheden af dette årstal bekræftes for valgets vedkommende af de den sællandske kirkeret tilføjede tidsbestemmelser, når det næmlig hedder, at denne lov blev given i sommeren 1171, 14 vintre efter Valdemars valg til konge, og for slagets vedkommende af flere tyske skribenter, t. ex. forfatteren til *chronicon montis sereni* og den samtidige Radevik, som siger, at der midt i året 1158 kom sendemænd til kejser Frederik fra den nylig valgte Danekonge. Ligeoverfor disse vidnesbyrd har det intet at betyde, når 7 af de islandske årbøger sætte slaget, 1 af dem samt, som det synes, Knytlingasaga og et par af de danske årbøger tillige valget til 1156 eller når 1 af de islandske sætte valget, 2 danske tillige slaget til 1158. I den ene af de sidstnævnte, Esrom-årbogen, er der i det hele stor forvirring i kronologien for tidsrummet 1130—1171, og navnlig i det her omhandlede punkt er den i modsigelse med sig selv, idet den først siger, at Valdemar blev konge 1158 og regerede i 25½ år og siden, at han døde i året 1182 i sin regerings 25. år.

Slaget på Gradehede stod ifølge Knytlingasaga efter Mikkelsdag, ifølge en bestemtere ytring i *liber daticus Lundensis* og *necrologium Lund.* samt 3 af årbøgerne St. Severini dag d. e. den 23. oktober. Dette dagstal lader sig godt forene med Saxes ytring, at der endnu stod korn på marken, især da den 23. okt. dengang faldt nogle dage tidligere end nu efter vor kalender. Valdemars valg og hans kroning ved Eskil er udentvivl foregaaet Mortensdag eller i nærheden deraf; tidligere kan disse handlinger næppe

være foretagne, når slaget stod d. 23. oktober, og desuden støttes min mening af Esrom-årbogens udsagn, at han regerede i 25 $\frac{1}{2}$ år (skal være 24 $\frac{1}{2}$), da det er bekendt, at han døde d. 12. maj (*tab. Ringstad. o. a.*).

At Valdemar i begyndelsen af sin regering samlede orlogsflåden ved Masnetø, omtales ikke af andre kildekrifter, men hvis det ovenfor nævnte dagstal for slaget er rigtigt, kan det ikke vel være sket i samme år som dette, og hvis det, som Saxe siger, skete samtidigt med Asgers død, der ifølge *necrol. Lund.* og *lib. dat. Lund.* indtraf d. 18. april, så kan det ikke være sket tidligere end i våren efter slaget. Med hensyn til Asgers dødsår modsige kildekrifterne hinanden: to af årbøgerne, som nævne Eskil for Asger, sige 1157, to andre (begge fra Nestved) sige 1159; begge dele vilde stride mod min opfattelse af Saxe. At det første årstal, 1157, er urigtigt, fræmgår af følgende. Vitskøl kloster blev stiftet af Valdemar til tak fordi han havde undgået sine fjenders efterstræbelser, altså efter blodbadet i Roskilde og slaget på Gradehede; men da nu Asger var med blandt underskriverne af stiftelsesdokumentet og døde d. 18. april, kan han ikke være død førend i 1158. Hvorledes denne fejl er opstået, tør jeg ikke med bestemt-
hed sige; men det er muligt, at disse to årbøger såvelsom Knytlingasagas forfatter, når han sætter Asgers død til samme år som slaget, efter frankisk skik have regnet året til påskedag, og da denne i året 1158 faldt d. 20. april, ved 1157 (18. april) have ment hvad vi kalde 1158, ligesom flere af vore årbøger, når de sige, at Vitskøl blev grundlagt i året 1158, ifølge kong Eriks krønike d. 5. april, dermed kan have ment vort 1159, i hvilket år påskedag faldt d. 12. april. — I det ene af de to skrifter, som sætte Asgers død til 1159 (*calendarium Nestr.*), ere begiven-

hederne ofte satte til et urigtigt årstal, det andet (*chronologia Nestøedensis*) sætter slaget på Grædhede et år for langt frem (til 1158) og har rimeligvis gjort det samme ved Asgers død, som altså vistnok ikke indtraf senere end i 1158, hvilket også vil få bestyrkelse af det følgende.

De fleste danske og islandske årbøger sætte Absalons valg til biskop til året efter slaget på Grædhede, og dermed stemmer det godt, når ligeledes de fleste danske og en af de islandske årbøger samt det kronologiske tillæg til den sællandske kirkeret sætte det til 1158. For disse vidnesbyrd må alle andre vige, dels 3 danske og 1 af de islandske årbøger samt Knytlingasaga, der sætte valget til samme år som slaget, dels 3 danske og 3 islandske årbøger, som sætte det til 1157, og den ene danske samt Knytlingasaga, som sætte det til 1156. Men står det således fast, at Absalon blev valgt til biskop i 1158, så indtraf også Asgers død i 1158; ti at begge begivenheder faldt i samme år, er i sig selv rimeligt og bekræftes desuden af to årbøger, benægtes af ingen.

En af de årbøger, som sætte Absalons valg til 1158, er den sællandske kronike. Samme værk siger længere henne, at han i året 1178 blev ærkebiskop og endelig at han døde d. 21. marts 1201 efter at have været biskop i Roskilde i 20 år, 2 måneder og nogle dage og tillige ærkebiskop i 23 år og 1 måned. Imellem disse bestemmelser synes der ved første øjekast at være en modsigelse, som vækker mistanke om, at en eller anden af dem, måske året for hans valg til biskop, er urigtig; ti når vi regne tilbage fra 21. marts 1201, skulde han være bleven biskop omtrent midt i december 1157 (ikke 1158). Denne modsigelse hæves imidlertid, når vi forudsætte, at den sællandske kronikes forfatter har regnet idetmindste vinteren med

til det foregående år eller t. ex. sat d. 25. marts (Mariæ bebudelsesdag) som den første dag i året. Isåfald er nemlig kronikens 21. marts 1201 = vort 1202, 21. februar 1178 = vort 1179, og trække vi derfra 20 år to måneder og nogle dage, komme vi omtrent til mitten af december 1158 som det tidspunkt, da Absalon blev biskop i Roskilde. Rigtigheden af dette årstal er således sikret, og vi få tillige at vide, når på året han blev biskop. Men her opstår en ny vanskelighed: ifølge hvad ovenfor er bleven sagt om Saxe, må Absalon være bleven biskop allerede i våren, ikke midt i december; men også den vanskelighed hæves let, når vi huske på, at Saxe taler om valget, medens den sællandske kronike, ligesom når den siger, at han blev ærkebisp d. 21. febr. 1178, udentvivl sigter til hans indvielse. Man kunde rigtignok finde det underligt, at der hengik så lang tid mellem valget og indvielsen; men der er vel ingen tvivl om, at der før indvielsen skulde ske en meddelelse om valget til paven, og en 6-7 måneder kunde vel nok rejsen til og fra Rom tage. Også Knytlingasaga synes at sætte indvielsen til slutningen af året.

Kampen ved Borlund omtales ikke af andre end af Saxe; men når vi sammenholde hans beretning og navnlig den bemærkning, at denne kamp stod (efter Absalons valg) dagen før palmesøndag, der aldrig kan falde senere end d. 16. april, med andre skrifers efterretning, at Asger døde d. 18. April, så er det klart, at hin kamp ikke kan have stået i samme år som Asgers død og Absalons valg. — Af de begivenheder, Saxe dernæst omtaler, nævnes ingen andensteds undtagen det første tog mod Sklaverne. Knytlingasaga synes at sætte det til våren efter Absalons indvielse, og stemmer forsåvidt med Saxe, men når Knytlingasaga dernæst også siger, at det første tog skete i den vår,

som fulgte efter slaget på Gradehede, da er det uidentivl urigtigt. Fejlen opstod, som jeg troer, derved, at Knytlingasaga blandede det første tog mod Sklaverne sammen med det påtænkte, da flåden kom sammen ved Masnetø, og derved fræmkom tillige en anden, ovenfor påpeget fejl, at den næmlig satte Absalons valg til samme år som slaget på Gradehede.

Hvis nu altså første tog skete året efter Absalons valg til biskop, skete det ifølge det foregående i året 1159, hvilket også bekræftes af Knytlingasaga, idet den sætter 1. tog året forud for det tredje, der ifølge sikre vidnesbyrd gjordes i 1160, som nedenfor skal ses. Da påsken i det år faldt d. 12. april, stod kampen ved Borlund d. 4. april. Eftersom Valdemar ifølge Helmold i det år havde en sammenkomst med Henrik Love, førend denne drog til Italien, hvilket ifølge andre skribenter skete i pintsen, så må Valdemar før denne d. e. før d. 31. maj være kommen sig af sin sygdom, og det første tog kan ikke være gjort førend i juni, hvilket også stemmer godt med Saxe.

Også Knytlingasaga fortæller om sendelsen af et drageskib fra Inge, den norske konge, og om det tog mod Sklaverne, under hvilket Nuklet (Mjúklát) faldt (d. tredje hos Saxe), men med adskillige afvigelser, som når den sætter forhandlingerne med Dombor og dennes ord om Danmarks ødelagte tilstand ikke, som Saxe, forud for ovennævnte tog, men i forbindelse dermed, til slutningen af det, og når den siger, at Valung på samme tog blev hærjet, medens Saxe blot siger, at Danerne, efter at have hærjet den sydlige del af Rygen, sejlede til Valung. Derimod stemmer Knytlingasaga med Saxe i at sætte sendelsen af drageskibet til våren, toget mod Nuklet til sommeren i året efter første tog. Hvis nu dette faldt 1159 (ikke 1157, som Knytlingasaga

vidner), så skete sendelsen af drageskibet og d. 3. tog i 1160. Senere kan disse begivenheder ikke være faldne, da kong Inge ifølge Snorre og de islandske årbøger døde d. 3. febr. 1161, og at de virkelig faldt i 1160, fræmgår desuden af tyske skribenter.

Helmold fortæller nemlig (I, 86—87), at hertug Henrik efter Cremas indtagelse d. 27. januar 1160 (*chron. montis seren. o. a.*) fik lov til at drage hjem til Saxland og strax efter sin hjemkomst kaldte kong Valdemar til sig til Ertheneborg og didhen også stævnedes de sklaviske fyrster, som tværtimod givet løfte i hans fraværelse havde hærjet på Danmark. Da de ikke mødte, besluttede Henrik at tugte dem den følgende høst. Niklot indesluttedes i Vurle ved Varnov, gjorde udfald derfra og blev dræbt. Hans sønner satte ild på Vurle og flygtede ind i skovene, men Henrik tog Sklavernes land i Besiddelse og uddelte det til sine krigsmænd. Siden forligede han sig dog med Niklots sønner og overlod dem Vurle med tilliggende land. Det fræmgår af denne Beretning, ligesom af Saxes, at mødet i Ertheneborg, der utvivlsom er det samme som Saxe omtaler, faldt i våren (måske i begyndelsen af sommeren), toget mod Niklot (Nuklet) i den påfølgende høst, alt i året 1160, det tredje efter slaget på Grædhede.

Hvad Saxe siger om kirkespliden, stemmer nøje med sikre efterretninger af fræmmede skribenter. Pave Hadrian døde nemlig d. 1. sept. 1159 og flertallet af kardinalerne valgte Roland (Alexander), mindretallet Octavian (Victor)*. Denne siste støttedes af Kejseren, der udstedte en kundgørelse, ifølge hvilken de, som rejste til Alexander, skulde

* *Necrologium Lundense* tilføjer, at det skete i Valdemars femte regeringsår, idet den regner hans regering fra 1154, da han valgtes til konge i forening med Knud Magnussen.

fængsles og straffes. Der var onde mennesker, som benyttede sig deraf til at overfalde rejsende som venner af Alexander, udplyndre, ja endog dræbe dem. Efter Cremas fald holdt frændeles Kejseren fra 4. febr. 1160 et almindeligt kirkemøde i Pavia, hvor Victors valg bekræftes. Budskabet derom udsendes til andre kristne riger (*Chron. m. s. ad a.* 1159—60 o. fl. a.). — Det er rimeligvis til dette budskab, Saxe her sigter; det kan ikke være kommen til Danmark før engang i våren, vel omtrent ved samme tid som Valdemar mødtes med Henrik i Ertheneborg.

Også de følgende udaf Saxes historie fremførte begivenheder indtil belejringen af Volgast (det om spliden mellem kongen og Eskil, om Åge og Esbern) sættes af andre, om end ikke altid gode og gamle skrifter til de tider, som de også ifølge Saxe synes at høre til. I *series episcoporum Slesvicensium* (Langebek, VII, 166) hedder det, at Åge i året 1160* blev valgt til biskop i Slesvig mod Esbern og indviet af Victor, men endnu i samme år banlyst og forvist af Eskil**, som i hans sted atter indviede Esbern; at denne, efter Nicolaus Razesøns drab, for at undgå Valdemars vrede, 1161 flygter til Saxland, og endelig at Åge i 1162 igen tager den slesvigske bispestol i besiddelse og holder sig der, støttet på Octavian. Til året 1162 henføres også Ledreborgs overgivelse af Petrus Olai (Lang. III, 435); men såvel mod dette vidnesbyrd som mod min opfattelse af Saxe strider *necrologium Lundense*, når den sætter Eskils rejse til Jerusalem til 1161. Denne

* Jeg antager i våren, efterat budskabet om kirkemødet i Pavia var nået til Danmark, ved den tid, da Vald. mødtes med Henrik i Ertheneborg og i den anledning kom igennem Slesvig.

** — vistnok dengang da Eskil i forening med kongen var rejst til Slesvig.

modsigelse er måske dog kun tilsyneladende; ti det er muligt, at *necrol. Lund.* har regnet den første del af 1162 til det foregående år. Når Esrom-årbogen sætter Eskils rejse til Jerusalem i året 1164, da er den uden al vægt, ti den har så tit håndgribelige fejl. Det var imidlertid muligt, at forfatteren havde tænkt på det år, da Eskil fra Gallien drog til Jerusalem (ikke på det, da han forlod Danmark), og at han således dog havde ret; men det synes mig rimeligere, at han har vidst, at Eskil rejste bort i Valdemars 7. regeringsår og har regnet hans regering fra 1157 istedenfor fra 1154.

Ifølge hvad ovenfor er udviklet, må belejringen af Volgast (4. tog mod Skl.) være foregået i 1162, og det er også rigtigt, hvis ellers Saxe har ret i at sætte denne belejring til samme år som kirkemødet, ti at dette holdtes i 1162 fremgår af pålidelige dokumenter (*chron. m. s.*; s. iøvrigt Velschow, *not. ub. ad Sax.*). Imidlertid vil jeg dog tilføje, at et håndskrift af Knytlingasaga, det eneste kilde-skrift, som ellers fortæller om toget mod Volgast, sætter det 3 år forud for et andet tog (det andet fellestog), der, som nedenfor skal ses, foregik i 1164.

Kirkemødet skulde begynde d. 29. august 1162. Valdemar, hvem kejseren bebrejdede, at han kom for sent, er vel næppe kommen før ind i september, og da mødet sluttedes før udgangen af samme måned, eftersom kejseren senest d. 6. okt. var i Pavia (Raumer, *Gesch. d. Hohenst.*), er han rimeligvis kommen hjem i oktober. Vore årbøger sætte énstemmig kirkemødet til 1163 (en af de islandske til 1161); men ligeoverfor de andre pålidelige dokumenter have disse vidnesbyrd ingen vægt.

Med hensyn til Knuds fødsel stemme de danske årbøger med Saxe, forsåvidtsom de af dem, der både nævne

den og kirkemødet, sætte begge dele til samme år. Men hvis det er rigtigt, så er det urigtigt, når de fleste danske og islandske årbøger samt, som det synes, også Knytlingasaga sætte Knuds fødsel til 1163 (kun 1 af de danske har 1162), ti mødet var jo ganske vist 1162. Man kunde muligen mene, at der ingen modsigelse er tilstede mellem Saxe og de andre, idet man forudsætter, at Knud er bleven født i vinteren efter kirkemødet og at denne af Saxe er regnet til det foregående, af årbøgerne til det følgende år. Men dertil må bemærkes, at idetmindste en af de her citerede årbøger (den sællandske) og vistnok også flere af de andre have sat årets begyndelse i våren (til 25. marts eller påskedag eller 14. april), så at de, hvis de have vidst, at Knud blev født om vinteren, må have ment vort 1164. Årbøgerne synes altså at have fejlet et år med hensyn til Knuds fødsel ligesom m. h. t. kirkemødet. Det er uden tvivl den sidste fejl, som har draget den første efter sig.

Således sættes altså begivenhederne mellem slaget på Grædhede og Knuds fødsel såvel af Saxe som af de andre i samme orden og på samme plads i 5 på hinanden følgende år (1158—62). Kun bemærkes, at toget mod Volgast (d. 4. hos Saxe) af Knytlingasaga sættes til året efter det første tog af Valdemar og Henrik i forening, altså til 1161 (ifølge Saxe til 1162).

2. Fra Knuds fødsel til hans kroning.

Saxe.

S. Müllers udgave pag. 786—866:

Per idem forte tempus Norvagienses. Ved samme tid omtrent (som Knud blev døbt) kom norske

sendemænd til Valdemar og bade om hjælp mod deres fædrelands undertrykkere. I Norge havde der nemlig, siden Harald Gilles drab ved Sigurd Slembe, hersket idelige tronstridigheder, indtil det omsider lykkedes Erling Skakke, som en tid havde fundet tilflugtssted i Danmark, at overvinde sine og sonnens modstandere, tilsist Sigurd Markusfostre med hans tilhængere. Disse havde derefter søgt til Sverrig til kong Karl; men da denne længe havde holdt dem hen med tomme løfter, besluttede de at henvende sig til kong Valdemar. Denne modtog da også deres sendebud med velvilje, men da han ikke turde stole alene på deres fremstilling af de norske forhold, sendte han i al hemmelighed (*tacitis legationibus*) bud op til Norge, for at forvise sig om stemningen, og eftersom det viste sig, at denne svarede til de norske sendemænds beretning, begyndte han uden tøven (*absque cunctatione*) toget. På budskabet derom trak Erling sig tilbage til Norges yderste egne; men Valdemar forfulgte ham ikke, da han først vilde se at vinde folket i det sydlige for sig. Han fik virkelig også i Sarp kongenavn af Vikverjerne; men da han kom til Tønsberg, lavede nogle af Erlings tilhængere sig til modstand og ingen af bisperne turde der komme til ham. Af mangel på levnedsmidler besluttede Valdemar derpå at drage hjem, og med ham fulgte en mængde af de Normænd, som vare gåede over til ham, af frygt for Erlings hævn.

Postea rex, orientalium. Da Østsklaverne derefter fornyede fjendtlighederne, sluttede Valdemar forbund med Henrik af Saxen og får, til styrkelse af venskabet, sin søn Knud, der endnu ikke havde fyldt sit første år (*primum annum agentis*), trolovet med Henriks datter, som endnu lå i vuggen (*adhuc incunabilis utentem*). Medens altså Henrik udruster en landhær, går Valdemar ombord på

sin flåde, lader Absalon gå op på Rygen, for derfra at få hjælpetropper, men sejler selv hurtigst muligt til Penefloden. Da Tetislav, Rygboernes konge (*gentis rex*), havde givet løfte om hjælp, skyndte Absalon sig efter kongen. En del af den saxiske hær, som Henrik imidlertid havde sendt forud, blev overfalden af Sklaverne, og grev Adolf af Holsten mistede ved den lejlighed livet. Medens Henrik dernæst ødelægger Dimin og Goskov, bliver Volgast forladt af sine egne beboere og besat af Danerne; også indbyggerne i Osna stikke ild på deres by og flygte. Valdemars plan at grundlægge en dansk nybygd i Volgast bliver til intet, uagtet hele hæren lovede dem, som vilde blive tilbage, at høste kornet i omegnen til dem og bringe det i deres lader (*vicinas segetes in eorum horrea comportare decreverunt*). Da fyrsterne siden havde forenet sig ved Stolpe, bad Sklaverne om fred, og blev det da fastsat, at Volgast skulde deles mellem Tetislav, Niklots søn Prislav og Kazimar; Penefloden skulde lukkes for sorøverne, og Henrik skulde beholde sine fæstninger i Sklavernes land. Men efter dennes bortgang brød Sklaverne på flere måder den sluttede fred. (Fæmte tog mod Sklaverne, det andet af Valdemar og Henrik i forening.)

Postmodum Rugianis. En tid efter begyndte Rygboerne, på tilskyndelse af hertug Henrik, at vise sig åbenlyst fjendtlige mod Danerne. Valdemar gjorde derfor to tog imod dem, det ene i våren (*verna expeditio*), på hvilket han kom til landskabet Arkon, til havnen Por, til Zuidra og andre dele af Rygen, det andet i begyndelsen af efteråret (*circa autumnii principia*), da han kom til Arkon, landskabet Asmod, forbjergene Gor og Stræla. Da Rygboerne så sig skuffede i håbet om saxiske hjælp, bad de ved Stræla

kongen om fred og stillede 4 gisler. (Sjette og syvende tog mod Sklaverne).

(Itaque principibus). Medens Danerne lå ved Stræla, besluttede høvdingerne af hensyn til rigets farefulde stilling at give prins Knud kongenavn. Hele hæren gav sit samtykke dertil, kun Buris tav, og da han, efter togets slutning, i Roskilde opfordredes til at hylde Knud, nægtede han det ligefræm. Siden gav han dog efter og fik den vigtigste del af Jylland til lèn (*præcipuam Jutiæ partem*).

Vere appetente. Da våren stundede til, drog Absalon med Kristoffer og Magnus i spidsen for Østdanerne og Fynboerne mod Sklaverne i det Tribusanske (Ottende tog mod Skl.).

Den følgende sommer (*æstate deinde*) gøres der et nyt tog mod Sklaverne (det niende), fordi Indbyggerne i Volgast havde brudt freden dels ved at udjage Rygboerne af deres stad dels ved at åbne Penelloden for sørøverne. Da et brev fra Henrik advarer Valdemar for Erling og Buris, gør han et hurtigt tog til Ostrazno, hærjer der og sejler dernæst med hele flåden tilbage til Vordingborg, hvor han i høvdingernes forsamling sigter Buris for forræderi. Da Buris ikke kan rede for sig, fører han ham til Ledre og holder ham der under mild, men sikker bevogtning. Imidlertid kaster Erling sig over den jyske flåde i Djurså, sejler strax derpå til Købmannahavn (*portus mercatorum*), hvor Absalon hindrer ham i at gøre landgang. Buris blev nu, som skyldig i majestætsforbrydelse, formelig kastet i fængsel.

I samme år grundlagde Absalon en borg på en ø i havet til værn for landet mod sørøvere. Men tysk troloshed hindrer Danerne i strax at hævne sig på Normændene. Da nemlig Bugislav, af frygt for Danerne, sluttede

sig til Henrik, brød denne sig ikke mere om forbundet med Valdemar; et møde mellem begge i Krempe endte med dets formelige opløsning.

Kongen, som var gået til Skåne (*Rex Scaniam ingressus*), drog kort efter, på rygtet om et saxisk indfald, over til Sælland og mødes i Slagelse med Absalon, som tilkaldtes fra Huljuminne. Dagen efter kæmper Absalon der med sklaviske sørøvere. — På den tid (*Ea tempestate Esbernus*) byggede Esbern Kallundborg, og han såvel som Ingvar og Olaf deltog frivillig (*ultro*) med Absalon i vagt-holdet mod Sklaverne.

Således var Danmark på den tid (*Eo tempore res Danica*) truet dels af Normændene dels af Saxere og Sklaver. Men da Gudskalk får Sklaverne overtalte til fjendtligheder mod Saxerne, søgte Henrik atter Valdemars venskab og tilbyder ham ved sendemænd at give hans søn Knud sin yngre Datter til hustru, ti den ældre, som Knud tidligere var bleven trolovet med, var død. Til bekræftelse deraf berammes et møde i Brammesiernes land (*apud Brammensem provinciam*)*. Henrik kommer ikke i rette tid, men træffer snart efter sammen med Valdemar ved Ejderen, hvor også et fælles tog mod Sklaverne aftales. Henrik går imod Dimin; Valdemar hærjer omegnen af Volgast; det nylig ødelagte og næppe endnu genopbyggede Osna opbrændes atter; Sklaverne bede om fred. (Tiende tog mod Skl., tredje af Valdemar og Henrik i forening).

Post hæc rex belli. Derefter kunde Valdemar igen tænke på krigen mod Norge, hvad forholdet til Sklaverne hidtil havde hindret, og drager i begyndelsen af våren derop

* Denne læsemåde, som Alb. Krantz har, er vistnok at foretrække for den, som findes i den overleverede text: •ap. Bremensem prov.•

med en stor hær. Han bliver vel modtaget af Vikverjerne og sejler så højt op, at man ved solværvstid om natten kunde se at læse fin skrift Jydernes misfornøjelse voldte, at man måtte drage hjem uden at have udrettet noget. De norske stormænd, som havde sluttet sig til kong Valdemar, undså sig ved at forlade fædrelandet og følge med ham tilbage.

Interea dum hæc geruntur. Medens Valdemar var i Norge, greb Rygboerne lejligheden til frafald. Men da de efter vinterens slutning (*hieme finita*) spurte, at Danerne rustede sig til et tog imod dem, søgte de at afvende det truende uvejr, men forgæves: Valdemar drog derover, hærjede forskellige dele af oen, gav sig dernæst til at belejre Arkon og tog denne by henimod St. Viti dag (*Vitum, veniente sui solemnitate tempore*). Mange Rygboer bleve døbt og grunden lagt til flere kirker. Valdemar gav kong Tetislav landet som len til stor fortrydelse for de pommerske hertuger (*duces*), som havde stået Valdemar bi. Deraf opkom siden (*postmodum*) en langvarig krig mellem dem og Danerne (den rygiske krig). Efterat flåden var gået hjem fra dette tog (det tolfte med Sklaverne), sendte Absalon andre, ordentlig indviede præster derover, for at undervise folket i troens sandheder og mange jertegn skete til bestyrkelse af læren.

Capta Rugia. Selv efter Rygens indtagelse vedblev sorøverne endnu bestandig at drive deres uvæsen i alle vore sunde og vige, og der blev derfor taget den bestemmelse, at fjærdedelen af hele orlogsflåden stadig, sålænge årstiden tillod det, skulde ligge på vagt imod dem. Absalon og Kristoffer sattes til høvdinger, og de nøjedes ikke med at ligge i vore egne farvande, men streifede også over til Rygens Kyster og Leuticiernes land. Ved samme tid kom de

mænd, som kongen havde sendt til Rom, for at udvirke sin Faders optagelse blandt de hellige, tilbage derfra med samtykkende svar. Da Valdemar havde fået dette, stæv- nede han hele den danske adel til møde i Ringsted ved St. Hansdags tid (*circa solemne Johannis, quod in æstivo solstitio colitur*), for at overvære dels hertug Knuds skrin- lægning dels prins Knuds kroning. Desuden befalede han, at flåden skulde gøre et længere togt, men være hjemme igen til højtiden. Flåden drog altså til Oland og kæm- pede der med Kurer og Ester; Esbern blev såret. Derefter blev ved den lundske ærkebisp Valdémars fader skrinlagt og hans søn, som dengang gik i sit ottende år (*septem annos natus*), salvet og kronet. Samme dag bad sende- mænd fra Erling Valdemar om, at der måtte blive sluttet fred mellem rigerne. Der tilstodes Erling en samtale, og Esbern sendtes som gidsel til Norge. Erling rejste da til Sælland og traf ved Isørefjord Absalon, som nylig havde ledsaget kongen til Jylland og nu førte Erling over til ham. Efterat freden var sluttet, måtte Esbern på hjemvejen kæmpe mod sorøvere ved Sejero, men slap dog i god be- hold ind i sin egen havn (*domesticum in portum*). Imidlertid var kongen i forening med Rygboerne (*Rugianorum classe auctus*) draget ind i Pommern (Tolfte tog mod Sklaverne). Der vare Danerne nærved at blive indesluttede i strædet ved Julin, men fræstes ved Absalons raskhed og kækhed. Resten af året bestemtes til hvile (*residuum anni otio tributum est*).

Ifølge hvad ovenfor er udviklet om tidsregningen efter Saxes text, kan de norske sendemænd være komne enten i slutningen af kirkemødets år eller i begyndelsen af det

næste. Derimod synes det utvivlsomt, at toget til Norge ikke, som Hamsfort mener, er foregået i samme år som kirkemødet, efterdi Valdemar ifølge teksten må antages at være kommen hjem temmelig sent på året og for toget til Norge sendte bud derop, hvis rejse frem og tilbage vel idetmindste har taget en måneds tid, så at årstiden næppe længere har egned sig til et tog. På den anden side kan toget til Norge ikke først være faldet i det andet år efter kirkemødet, således som Christiani, P. E. Müller og Velschow mene, ti for det første er det ikke rimeligt, at Valdemar, ligesom Sveakongen, har ladet Normændene vente et år eller mere på sin hjælp, og dernæst vilde det være sært, om Saxo slet ikke skulde have haft noget at fortælle om året efter kirkemødet eller ialfald ikke andet end Knuds fødsel og dåb og sendemændenes komme. Som følge deraf tror jeg, at Valdemars første tog til Norge, når man alene ser hen til Saxos text, må henregnes til den vår efter kirkemødet, altså til det 6. år efter slaget på Grædhede, ialfald ikke til noget senere år.

Toget mod Østsklaverne må ifølge teksten være faldet omtrent midt i et år, i enden af våren og begyndelsen af sommeren (*exercitu messore* pag. 799), forbundsslutningen og troløvelsen ikke længe iforvejen: teksten tyder snarest på, at der kun var kort tid imellem, og desuden ligger det i sagens natur, at et forbund, som sluttedes i anledning af Sklavernes rejsning, ikke først et halvårs tid eller mere efter har yttret sin virkning; disse begivenheder må altså uden tvivl være indtrufne i et og samme år. De må fræmdeles i det tidligste være faldne i året efter kirkemødet, der jo var langt hen på året, og, hvis toget mod Norge hører til samme år, et stykke hen på våren. På den anden side må de senest være indtrufne i første halvdel af

det andet år efter hint møde og ikke i det tredje, således som Velschow mener, ti for det første tør man ikke antage, at Saxe, især i denne del af sit værk, skulde have sprunget et helt år over og det ovenikjøbet uden udtrykkelig at give det tilkende, og for det andet vilde Knuds trolovelse, der skete endnu i hans første år, komme idetmindste et år for langt frem, da han jo senest var født i begyndelsen af året efter kirkemødet. Spørgsmålet er altså kun det, om Sklavernes rejsning, forbindelsen mellem Valdemar og Henrik samt deres fælles tog er sket i første halvdel enten af det første eller af det andet år efter kirkemødet. Hvis det nu var så, at toget til Norge foregik i samme år som kirkemødet, kunde man ikke sætte de nævnte begivenheder senere end til året efter, ti Knud vilde isåfald være født i slutningen af kirkemødets år og vilde i det andet år efter være over ét år gammel. Men da toget til Norge må antages at være gjort et år senere, så må man også helst antage, at toget mod Østsklaverne er faldet ikke i samme år som det, men i året efter, det andet år efter kirkemødet; ti det er ikke rimeligt, at Valdemar i løbet af en tre måneder skulde have gjort to betydelige tog, og desuden skal det nedenfor ses, at man ikke tør trænge begivenhederne så stærkt sammen.

Det er altså muligt, at Valdemars fæmte tog mod Sklaverne (det andet i forbindelse med Henrik) foregik i det første år efter kirkemødet; men det er langt rimeligere, at det foregik omtrent ved mitten af det andet år derefter, det 7. efter slaget på Grædhede, og forbundet mellem fyrsterne og deres børns trolovelse må i det tilfælde være blevet sluttet i begyndelsen af året (ikke længere ind i det end at den forløbne del deraf efter middelalderens måde at regne på, har kunnet henføres til det foregående

år). Hvis denne udkomst er rigtig, følger deraf, at, medens jeg ovenfor måtte lade det stå uafgjort hen, om Knuds fødsel skulde regnes til slutningen af kirkemødets år eller begyndelsen af det følgende, må vi nu antage, at den såvelsom de norske sendemænds omtrent dermed samtidige komme indtraf i begyndelsen af året, og derhos at Saxe idethele har regnet denne med til det foregående år.

Rygboernes brud med Danmark og Valdemars tvende tog imod dem samt Knuds hylding og Buris's forlening med en del af Jylland (rimeligvis Sønderjylland) have tydeligt nok hørt til våren og efteråret i et og samme år og til et særskilt år, ikke til det samme som andet fællestog. Men spørgsmålet er, om disse begivenheder ifølge teksten have hørt til det første eller til det andet eller et senere år efter andet fællestog (det 3. eller 4. o. s. fr. efter kirkemødet). Noget taler for begge dele: på den ene side synes det ikke rimeligt, at Rygboerne strax året efter toget mod Østsklaverne, ved hvis slutning Valdemar tog så meget hensyn til Rygboernes interesse, skulde have brudt med ham, og det samme kan siges med hensyn til Henrik, der jo nylig ved familiebånd havde knyttet sig til ham; men på den anden side er det heller ikke rimeligt, at Saxe skulde have oversprunget et helt år eller mere og det uden ved overgangsordene at give det tilkende; desuden skal der også med hensyn til dette punkt nedenfor påvises noget, som forbyder at rykke de her omhandlede begivenheder så langt frem. Jeg holder derfor mest til den mening, at de, at slutte af den overleverede text, have hørt til det første år efter fællestoget, det tredje efter kirkemødet.

Der er dem, som mene, at Kristoffers vintertog og Osnas anden opbrændelse samt de begivenheder, som i den

overleverede text stilles mellem disse punkter (stykket "*Vere appetente*"), hore til to forskellige år: således har Christiani henfort Kristoffers vintertog, Valdemars påfølgende sommertog samt Erlings overfald og Buris's fængsling, Hamsfort tillige mødet i Krempe til ét år, de øvrige begivenheder til det følgende. Grunden til denne mening er uidentivl den, at de mangfoldige begivenheder, navnlig de mange rejser af Valdemar, som fortælles i det her omhandlede stykke, ikke syntes alle at kunne være faldne i et og samme år. Men i virkeligheden er intet ivejen derfor, og fræmstillingen er derhos sådan, at man ikke vel kan antage andet, hvilket også både Velschow og andre indrømme. Navnlig siger jo texten udtrykkelig, at Bugislavs forbindelse med Henrik og dennes møde med Valdemar indtraf samtidig med og strax efter Valdemars kortvarige sommertog og Erlings overfald, og at kampen i Huljuminne stod kort tid efter at (*parvo post*) Kongen fra mødet i Krempe var kommen ind i Skåne — altsammen vistnok i løbet af sommeren, og lige dertil slutter sig, uden mindste hentydning til, at et nyt år er begyndt, Gudskalks forhandling med Sklaverne, disses rejsning, underhandlingen og mødet mellem Valdemar og Henrik og endelig deres 3. fælles tog, til hvilke begivenheder, der jo var plads nok i slutningen af sommeren og i efteråret; at Sklaverne fra at være Henriks venner så hurtigt gik over til at blive hans fjender, stemmer godt med barbariske folks sædvanlige letsindighed. Det er fræmdeles klart, at alle disse begivenheder ikke hore til samme år som de to tog mod Rygen (6. og 7. tog mod Skl.), men ifølge stykkets stilling rimeligvis til det påfølgende år, det andet efter andet fællestog. At de ikke hore til det tredje eller et endnu senere år efter dette tog fræmgår af textens ord, at Valdemar anden gang opbrændte det

nylig ødelagte og endnu ikke rigtigt genopbyggede Osna, ti eftersom denne by første gang blev brændt på andet fellestog, kan den snarere i det andet end i det tredje eller et senere år derefter siges nylig ødelagt og ikke ret genopbygget, især når man husker på, hvor letbyggede Sklavernes huse vare (Helmold II. 13).

Hvis denne udkomst er rigtig, bekræftes herved den ovenfor fræmsatte formodning, at de to tog mod Rygen (6. og 7. tog mod Skl.) ikke kan være foregåede senere end i det første år efter andet fellestog, og at de begivenheder, som fortælles derefter og indtil Osnas anden opbrændelse (i stykket *«Vere appetente»*), maa høre til samme år som denne.

Det fremgår af ovenstående uddrag af Saxes historie, at det andet tog til Norge faldt i april—juni i året efter det 3. fellestog, og at Valdemars 11. tog mod Sklaverne skete i samme årstid (Arkon taget henimod St. Viti dag), men i det næstpåfølgende år, ikke i samme år, således som Christiani mener.

Hermed er det påvist, at Knuds første trolovelse og Arkons indtagelse samt de begivenheder, som i fortællingen ere stillede mellem disse to punkter, ere faldne i 5 på hinanden følgende år, næmlig enten i det 1—5. år efter kirkemødet eller, hvad der er rimeligere, i d. 2—6. år efter samme møde.

At Saxe har sat alle de i *«Capta Rugia»* fortalte begivenheder til et og samme år, synes ingen tvivl underlagt og det er også den almindelige mening: der er intet, som tyder på, at han har henregnet dem til to eller flere år og der er tilstrækkelig plads til dem alle i samme år. Skrinlægnings og kronings samt indledningen af forhandlinger med Erling Skakke er stillet til samme dag midt i

året ved St. Hansdagstid og dertil slutter sig på den ene side udsendelsen af en fjærdedel af flåden under Absalon og Kristoffer, hjemkomsten af de mænd, Valdemar havde sendt til paven, for at få sin fader optagen blandt de hellige, udstedelsen af indbydelse til højtiden og toget til Oland; på den anden side freden med Erling og hvad der i forbindelse dermed fortælles om Esbern og endelig toget indad Divenov (d. 12. mod Sklaverne). Absalons vagthold kan være begyndt med våren, og i det følgende par måneder har han da haft god tid ikke blot til at afsøge de danske farvande, men også til at streife over til Rygens kyster og Leuticiernes land; medens det stod på, ere sendemændene komne tilbage og strax efter er indbydelsen til festen udstedt, vel næppe senere end i maj; toget til Oland, som sluttede lige for festen og næppe har taget længere tid end 3—4 uger, er vel begyndt i slutningen af maj eller de første dage i juni. Freden med Erling blev sluttet, efterat Erbern var kommen til Norge og Erling derefter var rejst til Danmark og fra Sælland var bleven ledsaget af Absalon til Valdemar i Jylland, altså et stykke hen på sommeren, og snart efter, inden Esbern endnu var kommen hjem fra Norge, begyndte Valdemar sit 12. tog, vistnok i slutningen af sommeren eller i begyndelsen af efteråret og således at det endte, medens noget af den til krigsføretagender gode årstid endnu var tilbage, hvilket synes at fræmgå af stykkets slutning (*residuum anni etc.*), altså vel engang i oktober.

At «*Capta Rugia*» af Saxe skulde være regnet til samme år som stykket om Arkons indtagelse, behøver ingen gendrivelse. Derimod kunde det ved første øjekast se rimeligt ud, og det har også både i ældre og nyere tider været den almindelige opfattelse, at samme stykke af

Saxe er regnet til det første år efter Arkons indtagelse, ikke til det andet eller et senere, især da man ikke ret vel tør antage, at han i denne del af sin historie skulde have oversprunget ét eller flere år og det uden udtrykkelig at sige det, hvorved man jo fristedes til at sætte både «*Capta Rugia*» og de følgende stykker i et tidligere år end de hvert især virkelig hørte til. Imidlertid kan dog denne opfattelse ikke holde stand for en nøjere betragtning.

Arkons indtagelse danner et vigtigt vendepunkt i Valdemars historie; hvad der ligger forud for og efter har et helt forskelligt præg. Det vilde være underligt, om ikke Saxe havde følt det samme, men det er også tydeligt nok, at han virkelig har gjort det. Med «*Capta Rugia*» begynder han åbenbart et nyt afsnit af sin fortælling* og det således, at der intet er ivejen for at antage, at de deri fortalte begivenheder have været mere end ét år fjærnede fra Arkons indtagelse. At det virkelig har været Saxes mening, ligger også i den ytring af ham, at den krig, som opstod af Valdemars undertvingelse af Rygen (den rygiske vil jeg kalde den), ikke udbrod strax, men en tidlang derefter (*postmodum*), og derhos var det naturligt, at der efter denne begivenhed indtrådte en pause: ligesom Danerne, idet de havde fuldt op at gøre med at befæste og ordne deres herredomme i det vundne land, udentvivl have troet iøvrigt at kunne slå sig til ro for det første, således have vel også de sklaviske fyrster, skræmmede af Danernes sejr, en tidlang holdt sig rolige, om end enkelte søroverskibe endnu bestandig have vist sig i de danske farvande. Den rygiske krig er således næppe brudt ud førend et årstid efter Arkons indtagelse, og vel først da søroverierne i større

* Man undres kun over, at han ikke her begynder en ny bog.

målestok havde været en stund, have Danerne begyndt at tage ekstraordinære forholdsregler derimod, vistnok først i den påfølgende vår, der mere egnede sig dertil end slutningen af året. Således er det ganske naturligt, om Saxe her har oversprunget et år, som der intet særskilt var at fortælle om, uden at sige andet end at sorøverierne bleve ved.

Allerede af det her udviklede er det rimeligt, at flådens udsendelse først indtraf i det andet år efter Arkons indtagelse; men formodningen bliver til vished, når vi se hen til de følgende begivenheder, som jo henføres til samme år. Medens det nemlig ovenfor er godtgjort, at Saxe har sat Arkons indtagelse senest til det 6. år efter kirkemødet og prins Knuds fødsel, siger han her udtrykkelig, at Knud blev kronet, da han var 7 år gammel (*septem annos natus*), og dette udtryk kan ikke, som P. E. Müller mener, betyde, at han gik i sit 7. år (det vilde have heddet: *septimum annum agens*), men betyder, at han havde fyldt sit syvende år og gik i sit ottende; men deraf følger, at kroningen og altså også de andre begivenheder, som høre til samme år, må være indtrufne tidligst i det andet år efter Rygens indtagelse, og Saxe har ved at tilføje Knuds alder, da han blev kronet, forebygget, at man satte de begivenheder, han fortæller efter Arkons indtagelse, et år for langt tilbage, hvilket begyndelsen af stykket «*Capta Rugia*» let kunde forlede til.

Da man ikke vel tør antage, at Saxe skulde have ladet mere end ét år være uomtalt mellem kroningsåret og året for Arkons indtagelse, så er denne vistnok sket ikke i det 5. men i det 6. år efter kirkemødet, og derved styrkes også den opfattelse, som ovenfor viste sig at være den rimeligste, nemlig at Valdemars første tog til Norge ikke faldt

i samme år som kirkemødet, det andet fællestog ikke samme år som toget til Norge, men hvert især i det år efter (det første og andet efter kirkemødet).

De andre kildeskrifter.

Den enighed, som idethele hidtil har vist sig mellem Saxes text og de andre kildeskrifter, glipper her; ti rigtig nok bliver det ved de tyske kilders tidsbestemmelse for kirkemødet bekræftet, at Valdemars første tog til Norge ikke faldt i samme år som dette, men det bekræftes ikke tillige, at dette tog samt de norske sendemænds komme til Valdemar faldt i året efter eller i 1163.

Allerede Knytlingasaga synes at vidne mod Saxes text, forsåvidtsom den her (mellem belejringen af Volgast* og andet fællestog) ikke — ligesålidt som andensteds — fortæller om disse begivenheder, men om en krig mellem Valdemar og Ryghoerne, som havde givet sig under hertug Henrik. Men i bestemtere modstrid med Saxe stå Snorre og de islandske årbøger.

Toget til Norge sætter Snorre til året efter Magnus Erlingsens kroning eller til 1165. Derimod omtaler han ikke udtrykkeligt, at Sigurd Markusfosters tilhængere fra Sverig af sendte bud om hjælp til Valdemar; men hvis det er rigtigt hvad han siger, at Sigurd blev dræbt Mikkelsdag i kong Magnus's andet regeringsår eller 1163, at hans tilhængere den følgende vår bleve overvundne af Erling og at lævningerne af dem flygtede til Danmark, men vare stundom i Götland eller i Viken, så kan deres sendemænd, der jo ifølge Saxe bleve opholdte længe i Sverig, ikke være komne til Valdemar før langt hen på året 1164. På den

* Knytl. kap. 120.

anden side vare de vistnok komne, da Valdemar, som Snorre fræmdeles siger, efter Magnus's kroning i sommeren 1164, i slutningen af samme sommer sendte bud til Erling for at minde ham om hans lofte at overgive Viken til Danmark, når Magnus havde fået herredømmet i Norge; det synes rimeligt, at de ere komne lige forud for denne Valdemars sendelse. Således må da ifølge Snorre sendemændenes komme sættes omtrent 1½ år, toget til Norge to år senere end ifølge Saxe. At der er hengået et halvårs tid mellem disse to begivenheder, lader sig godt forsone med Saxes text. Ligeledes stemmer det godt med denne, når Snorre sætter toget til våren, i nærheden af Kristi himmelfartsdag (som i 1165 faldt d. 13. maj), og når han derhos fortæller, at Erling ved den tid sejlede fra Bergen til Trondhjem, for at sikre sig Trøndernes troskab, medens Saxe siger, at Erling af frygt for Danerne trak sig tilbage til Norges yderste egne, så sigte de vistnok begge til samme begivenhed, men opfatte den hver på sin måde.

Med hensyn til de følgende begivenheder (Valdemars og Henriks forbund og deres andet fællestog mod Sklaverne), viser sig atter god overensstemmelse mellem Saxe og de andre forfattere.

Helmold fortæller (*chron. Slavor.* II, 2—4), at Pribislav, Niklots søn, på opfordring af sin broder Vartislav, som året iforvejen var bleven fangen af Henrik og ført til Brunsvig, d. 17. februar kastede sig over Meklenborg og lagde den øde (*chron. montis sereni ad an.* 1164), men forgæves søgte at tage Ilov; at han ikke længe efter atter samlede sin hær og tog Malchow og Kuskin; men at imidlertid hertug Henrik bød grev Adolf at undsætte Ilov og dernæst selv samlede en stor hær og desuden kaldte kong Valdemar til hjælp med en søhær.

Knytlingasaga siger (kap. 120), at Henrik, da han spurgte Valdemars krig med Rygboerne, sendte Bud til ham og krævede bod af ham, fordi han havde hærjet på hans land; men da Østsklaverne imidlertid rejste sig og hærjede i det rige, Henrik havde i Vindland, sendte han påny bud til Valdemar, medens de første endnu vare på rejsen, og tilbød ham fred og forbund mod Sklaverne, og Valdemar gik ind derpaa, da også indbyggerne i Volgast havde brudt forliget med ham; våren efter bod de altså begge leding ud og hærjede i Vinland.

Når man sammenholder disse vidnesbyrd, er det klart, at Henriks sendemænd næppe kan være komne til Valdemar tidligere end i marts, men på den anden side må være komne inden slutningen af vinteren. Det fræmgår fræmdeles af Knytlingasagas udtrykkelige udsagn, at toget mod Østsklaverne begyndte i våren, og det synes også Helmold nærmest at tale for. Det må være endt inden udgangen af juni, da Adolf, som faldt ved den lejlighed, d. 6. juli blev begravet i Minden og Henrik d. 11. juli udstedte et dokument i Ferden (Suhm, VII, 169). I disse punkter bekræftes således Saxes vidnesbyrd, og det samme er tilfældet med hensyn til året for de her omhandlede begivenheder, ti ligesom Saxe sætter Helmold dem to år efter kirkemødet. Da nu dette var i året 1162, faldt de altså i 1164, og det vidnes også udtrykkeligt af *chron. montis sereni*, af *annales Albiani* og flere andre (s. hos Christiani stederne om året for grev Adolfs fald). Det må derefter være urigtigt, når tre danske årbøger, som ved det andet år efter kirkemødet fortæller, at Valdemar undertvang Sklaverne, og derved udentvivil sigte til det her omtalte tog, sætte dette til 1165. Fejlen hænger vistnok sammen med,

at de samme årbøger have rykket kirkemødet et år for langt frem.

Der er strid mellem Saxe og Knytlingasaga, forsåvidt som denne siste sætter Knuds første trolovelse ikke, som Saxe, forud for toget, men til Valdemars og Henriks møde under selve toget. Denne strid er imidlertid vistnok kun tilsyneladende; ti det er rimeligt, at det ønskelige for Henrik i at få Valdemar med sig har gjort, at han på samme tid som han tilbød Valdemar fred og forbund også har tilbudt at give sin datter til Knud og at den nærmere aftale derom er sket, da fyrsterne under toget traf sammen i Stolpe. Men hvis Saxe således udentvivel har ret i at sætte Knuds trolovelse i hans første år samtidig med Henriks tilbud om fred og forbund, altså i marts 1164, så kan Knuds fødsel heller ikke være indtruffen tidligere end i marts 1163, hvilket stemmer godt med min opfattelse af Saxes text.

Med hensyn til de trolovedes alder stemmer Knytlingasaga med Saxe, idet den siger, at de begge lå i vuggen; derimod er det ganske vist urigtigt, når Knytlingasaga kalder hende Gertrud.

Blandt dem, som Valdemar tænkte på at lade tilbage i Volgast, nævner Saxe også Svend, biskoppen i Århus (*tunc Arusii pontificatu insignem*). Suhm siger (VII, 163), at Saxe deri vistnok fejler, såsom Svend først blev biskop 1166; men denne beskyldning er udentvivel ugrundet. Rigtig nok har Suhm ret i, at Svend ikke allerede i 1164 var indviet biskop, ti det fremgår af *exordium caræ insulæ*, at han først senere fik pallium af Eskil, som endnu dengang var i udlandet; men da hans forgænger Eskil ifølge *series episcop. Arus.* døde 1163, er der intet ivejen for, at han (Svend) allerede i 1164 kan have været *electus* eller *de-*

signatus, og det er rimeligt, at Saxe slet ikke mener andet, når han ikke kalder ham *episcopus* eller *pontifex*, således som han gør senere hen (Saxo, pag. 939), men blot *pontificatu insignem*.

Af de to tog mod Rygen (d. 6. og 7. mod Sklaverne), der ifølge texten høre til året efter det andet fællestog, ere faldne i 1165, således som man af andre kildeskrifters beretning om dette tog skulde antage, bekræftes ikke. Rigtignok siger Esrom-årbogen, at Absalon i det år på Kristi himmelfartsdag, altså d. 13. maj, overvandt de Sklaver, som kaldes Røboer; men for det første er det muligt, at forfatteren, ligesom de andre annalister, der sige, at Valdemar 1165 undertvang Sklaverne, har tænkt på det andet fællestog, idet han har sigtet til hvad der ifølge Saxe skete, da Absalon forhandlede med Rygboerne om hjælp (s. Müllers udg. pag. 796) — en misforståelse, der ikke kan betragtes som umulig fra annalisternes side, og for det andet står Esrom-årbogens notits, hvis der virkelig sigtes til året 1165 og det første af de her omhandlede tog, ligefrem i modstrid med Snorres beretning, at Valdemar netop dengang var på toget mod Erling Skakke. Året 1165 synes således at måtte forkastes og det såmeget mere som Knytlingasaga, det eneste kildeskrift, som udtrykkeligt og udførligt omtaler disse to tog, sætter dem i det andet år efter 2. fællestog, altså til 1166 og deri får medhold i to af årbøgerne, som sige, at Sklaverne bleve overvundne i det år. Imidlertid tør heller ikke året 1166 antages for sikkert, ti for det første er det meget tvivlsomt, om de nævnte to årbøger netop sigte til Valdemars tog til Rygen og, selv om så var, ere de idethele uden sonderlig vægt, og for det andet vil det af det følgende fræmgå, at der for

andre begivenheder ikke er plads til de to tog mod Rygen i året 1166.

Foruden i årstallet afviger Knytlingasaga fra Saxe med hensyn til de to tog til Rygen, idet den navnlig lader dem flyde sammen til ét, sætter begivenhederne på første tog i en anden orden og lader freden blive sluttet ved Hedinsø.

Knytlingasaga er også det eneste kildeskrift foruden Saxe, som omtaler Knuds hylding og afviger ligeledes heri fra Saxe med hensyn til årstallet, idet den sætter hyldingen til samme år som andet fællestog, Saxe til samme år som de to tog mod Rygen. Suhms påstand, at der ingen modsigelse her skulde være tilstede, eftersom begge forfattere tale om to forskellige ting, synes ikke at behøve videre gendrivelse, ti når man sammenholder begge beretninger, er det klart, hvad også både P. E. Müller og Velschow have sét, at de dels med hensyn til stedet for hyldingen dels i andre henseender stemme med hinanden således som kun to beretninger om samme sag kan stemme.

Når man undtager Valdemars korte sommertog mod Volgast (d. 9. mod Skl.), blive de andre begivenheder, som i Saxes text (i stykket "*Vere appetente*") sættes to år forud for Arkons indtagelse og to år efter andet fællestog, fire efter kirkemødet (Kristoffers og Absalons vintertogt — tredje fællestog) og altså ifølge hvad ovenfor er udviklet, skulde høre til året 1166, alle omtalte af andre skribenter; men ligesom disse i tidsregningen afvige fra hinanden indbyrdes, således er der også eller synes der idetmindste at være stor uenighed imellem dem og Saxe, navnlig i den første del af det her omhandlede stykke.

Kristoffers og Absalons vintertogt sættes af Knytlingasaga (kap. 122) til fasten tre år før Arkons indtagelse og,

såvidt man kan skønne, til 1167 (idet sagaen, når man ser hen til dens fortælling om Valdemars regering idethele, synes at sætte Arkons indtagelse til 1170, ligesom flere islandske årbøger); Buris's fængsling af alle danske årbøger og, som det synes, også nogle islandske, som sige Burisleif for Buris, ligeledes til 1167; opførelsen af borgen i Havn (jeg forudsætter, at det er den, Saxe mener) af Petrus Olai, to islandske årbøger samt Hvitfeld til 1168. Fræmdeles sættes Erlings overfald på den jyske flåde i Djurså af Snorre til samme år som Valdemars første tog til Norge (1165), hvilket bekræftes af flere islandske årbøger; kampen i Huljuminne af Knytlingasaga syv nætter før Allehelgensdag (altså d. 24. okt.) i samme år som kroningen og skrinlægningen og til 1171, og endelig Kallundborgs grundlæggelse af Hvitfeld (udentvivel efter ældre kilder) og af Magnus Matthæi ligeledes til 1171 og 4 år efter Buris's fængsling.

De tre første af de her nævnte sex modsigelser mellem Saxe og andre skribenter ere kun tilsyneladende, og Saxes tidsregning bekræftes ved nøjere eftersyn. Når nemlig Knytlingasagas forfatter sætter Kristoffers tog i fasten tre år for Arkons indtagelse, har han udentvivel (på frankisk vis) regnet vinteren med til det foregående år og folgelig efter vor regnemåde kun ment to år, ligesom Saxe, og når han sætter det samme tog til 1167, har han af samme grund ment vort 1168, så at afvigelsen fra Saxe i dette punkt ikke er 1, men 2 år. Denne Knytlingasagas afvigelse fra Saxe, ligesom den tilsvarende hos andre med hensyn til grundlæggelsen af en borg i København, hænger udentvivel sammen med, at de pågældende forfattere have sat Arkons indtagelse to år for langt frem, nemlig til 1170, uagtet den, som nedenfor skal påvises, skete 1168. På lignende

måde synes endelig også den tredje afvigelse at være opstået: ligesom Saxe have næmlich årbøgerne sat Buris's fængsling fire år efter kirkemødet, to år efter andet fællestog, men, som ovenfor påvist, have de fejlet i at sætte disse begivenheder et år for langt frem (til 1163 og 1165 istedenfor til 1162 og 1164), og disse fejl have ganske naturligt medført den tredje, at også Buris's fængsling er sat for langt frem (fra 1166 til 1167).

Til bestyrkelse af denne siste udkomst kan måske også følgende tjene. Det hedder i tillæget til den sællandske kronike under året 1166: *Christophorus obiit*. Da nu samme kronikes hovedstykke henfører Kristoffers dod til 1173, ligesom flere andre årbøger, og da Knytlingasaga i forbindelse med hans vintertog fortæller, at Valdemar gjorde ham til hertug i Hedeby og det rige, som ligger dertil (de danske årbøger kalde ham *dux Jutiæ*), så synes det en rimelig formodning, at «*Christophorus obiit*» er en skrivfejl for «*Chr. adiit*» d. e. tiltrådte sit hertugdømme 1166. Men nu var den del af Jylland, som Buris havde til len, udentvilt netop Sonderjylland (*præcipua Jutiæ pars*), og Kristoffer kan isåfald ikke være bleven hertug der førend efter Buris's fængsling og deraf følgende afsættelse, og altså må denne senest være sket i året 1166.

De tre afvigelser mellem Saxe og de andre, som jeg ovenfor har nævnt sist (næmlich med hensyn til overfaldet i Djurså, kampen i Huljuminne og Kallundborgs grundlæggelse), må jeg lade stå hen for det første, ti de ere ikke så lette at udjævne. Rigtignok har Suhm mént, at afvigelsen m. h. t. kampen i Huljuminne blot er tilsyneladende, idet han her, ligesom ovenfor m. h. t. Knuds hylding, antager, at Saxe og Knytlingasaga tale om to forskellige begivenheder; men en gennemlæsning af begge stykker viser os

strax urimeligheden af denne mening; ti rigtignok er der også den afvigelse mellem begge, at Knytl. lægger Hulju-minne ved Oresund, Saxe åbenbart ved Storebelt; men det vilde være højst forunderligt, om Absalon og Sklaverne skulde have kæmpet med hinanden to gange på samme sted eller på to steder af samme navn og det på samme tid af dagen og med ligemange skibe, Sklaverne med 9, Absalon med 6, af hvilke de 3 hvergang lå på grund inde i havnen, de 3 lå i munden af denne, og således at udfaldet hvergang blev det samme, nemlig at 1 af de sklaviske skibe blev taget, medens de andre undkom.

Til bestemmelse af tiden for de andre begivenheder i det her omhandlede stykke (vedkommende forholdet mellem Daner, Saxere og Sklaver indtil slutningen af tredje fellestog) have vi ikke længere nogen hjælp fra nordiske kilder, men derimod fra tyske, navnlig Helmold. Efter at have fortalt om andet fellestog (i 1164) ytrer denne sig nemlig således (II, 6—7):

«Pribislav (Niklots Son), som opholdt sig hos Bugislav og Kazimir, begyndte at genopbygge Dimin og hærjede derfra af landet om Sverin og Razeborg. Men af frygt for hertugen bad Bugislav og Kazimir ham om at standse dermed eller også forlade deres land, og således vare Sklaverne rolige. Og hertugen holdt fred (*habuit pacem*) med Dane-kongen, og de havde samtaler med hinanden ved Ejderen eller i Lybæk (*et celebraverunt colloquia ad Egdoram sive Lubike*), og kongen betalte hertugen en stor sum, fordi hans land ved hertugen sikredes mod Sklaverne, og alle danske øer begyndte at bebygges. Og kongen og hertugen indgik den pagt, at skatten fra de lande, som de under-tvang, skulde deles imellem dem. Hertugens store lykke

vakte misundelse, og da kejseren drog til Italien, brød det længe ulmende had ud i lys lue.»

Når vi tage andre tyske beretninger med til hjælp, er der ingen tvivl om, at hvad Helmold her fortæller, har hørt hjemme i de to år, som fulgte nærmest efter andet fællestog, altså i årene 1165 og 1166. Der må jo næmlig være hengået nogen tid, inden Pribislav begyndte at genopbygge Dimin og fornyede fjendtlighederne. Disse begyndte altså vistnok ikke forend i 1165, i hvilket år Saxerne (ifølge *chron. montis sereni*) hærjede i Pommern. Da nu fræmdeles krigen vel har varet en stund, var det udentvivelst først noget hen i 1166, at Bugislav af frygt for Henrik fik Pribislav til at holde sig rolig. I samme år som det skete, faldt vistnok, at slutte af Helmolds fremstilling, også mødet eller samtalerne mellem Valdemar og Henrik, og at det netop var i 1166 og ialfald ikke senere, kan man skønne af, at Helmold fortæller det lige forud for sin beretning om kejserens tog til Italien og Saxernes rejsning, der ganske vist faldt henimod udgangen af året 1166.

Sammenholde vi nu Helmolds og Saxes beretninger om tiden efter det andet fællestog, se vi, at de dels udfylde hinanden dels i to punkter synes at falde sammen. Medens Helmold og andre tyske forfattere fra saxisk standpunkt mælde om Pribislavs genopbyggelse af Dimin og hærgninger i landet om Sverin og Razeborg samt om Saxernes hæventog ind i Pommern, fortæller derimod Saxe, hvorledes Kazimirs grever i Volgast plage Danernes venner Rygboerne og give soroverne frit spillerum samt hvorledes Danerne til gengæld dels om vinteren dels om sommeren hærje i Sklavernes land. Dernæst er det rimeligt, at det ifølge Helmolds beretning, på grund af Bugislavs frygt for hertugen atter indtrådte fredelige forhold mellem Saxere og

Sklaver svarer til hvad Saxe siger om Bugislavs underkastelse under Henrik af frygt for Danerne, og endelig synes det utvivlsomt, at Helmold, når han taler om Valdemars og Henriks sammenkomst ved Ejderen eller Lybæk, sigter til det samme som Saxe, når denne fortæller om Valdemars rejse til Brammesiernes land (i eller i hvis nærhed Lybæk lå) og hans møde med Henrik ved Ejderen. Men hvis det er rigtigt, så må, ifølge hvad ovenfor er sagt om tidsregningen hos Helmold, Bugislavs underkastelse under Henrik og dennes møde med Valdemar ved Ejderen have fundet sted i sommeren og efteråret 1166*.

I modstrid med den her vundne udkomst, ifølge hvilken alle de omhandlede begivenheder, idethøjeste med undtagelse af kampen i Djurså og i Huljuminne samt Kallundborgs grundlæggelse, ere indtrufne i året 1166, står Suhms og Velschows mening, at de skulde høre til 1167. Hvad der ellers kunde synes at tale for denne mening (navnlig årbogernes énstemmige vidnesbyrd om tiden for Buris's fængsling), er ovenfor fræmført og afvist; men den støttes endnu på den omstændighed, at Gertruds første mand, Frederik af Svaben, døde i Rom i avgust 1167, hvoraf synes at følge, at hun ikke i efteråret 1166 kan være bleven tilbudt Knud, men at dette tilbud og Valdemars nærmere aftale derom med Henrik på deres møde ved Ejderen må høre til efteråret 1167. P. E. Müller, som sætter de her omhandlede begivenheder til 1166, tillægger denne indvending så stor vægt, at der ifølge hans mening (Crit. Undersøgelse pag. 214) intet andet bliver tilovers end at ind-

* Jeg er tilbøjlig til at tro, at Valdemar dengang, da han i anledning af dette møde i nogen tid opholdt sig i Sønderjylland, væntende på Henrik har indsat sin Søn Kristoffer til hertug der istedenfor Buris.

rømme, at Saxe til fortællingen om hertugens fornyede forbund med Valdemar har knyttet noget (den anden trolovelse), som først ét eller to år senere kan have fundet sted. Men denne påstand er ikke blot uden al grund, men også overflødig. Deraf at Gertruds mand døde i 1167, følger jo næmlig ikke nødvendigvis, at hun har været gift i 1166 og således ikke dengang har kunnet tilbydes nogen anden, og i virkeligheden var hun heller ikke gift i 1166: Helmold siger (II, 10), at hun kun i kort tid var gift med Frederik, og bestemtere siger *chron. m. sereni*, at hun blev gift med ham i 1167. Således er det da muligt og, ifølge Henriks troløse karakter, højst rimeligt, at han i efteråret 1166, da det var ham af vigtighed at vinde Valdemars venskab, har lovet at give sin datter til hans søn, men i begyndelsen af 1167 har glemt dette løfte og givet hende til Frederik, fordi forbindelsen med denne nu syntes ham fordelagtigere. Altså behøve vi hverken med Müller at antage, at Saxe har skrevet urigtigt, eller med Suhm og Velschow at henføre den anden trolovelse til 1167. Men ikke nok dermed: der er adskilligt, som ligefræm taler derimod og gør det nødvendigt at sætte ikke blot den anden trolovelse, men alt hvad Saxe efter Buris's fængsling og Københavns grundlæggelse fortæller om forholdet mellem Daner, Saxere og Sklaver (med undtagelse af kampen i Huljuminne og Kallundborgs grundlæggelse) forud for 1167. Det er næmlig for det første aldeles ikke rimeligt, at Henrik i det år, midt under sin mislige kamp med de saxiske fyrster skulde have brudt med Valdemar (i Krempe), om han end på den anden side havde vundet Bugislav. Det passer fræmdeles ikke til siste del af 1167, når Saxe lader Gudskalk sige til Sklaverne, at Saxerne havde berøvet Prisklav (Pribislav) hans fædreland og befæstet Razeborg og Sverin til forlærvelse for

alle Sklaver, og dernæst fortæller, at Sklaverne kastede sig over de saxiske borge i deres land, og at Henrik senere i samme år i forening med Valdemar gjorde tog imod dem, ti allerede i slutningen af 1166 eller strax i begyndelsen af 1167 havde Pribislav fået sit land tilbage, med undtagelse af Sverin og tilliggende land, og levede siden i god forståelse med Henrik (Helm. II, 7). Endelig synes det heller ikke at passe til siste halvdel af 1167 (langt hen på sommeren eller i efteråret), når Saxe lader biskoppen af Lybæk (dengang Konrad) komme til Valdemar som Henriks sendemand med tilbudet om en ny trolovelse mellem deres born, ti allerede engang i første halvdel af samme år kom Konrad i fjendtligt forhold til Henrik og måtte fly til Magdeburg*. Hvis man altså ikke aldeles vilkårligt vil antage, at Saxe har skrevet uefterretteligt, som når Suhm, for at hævde sin mening, påstår, at han urigtigt har nævnt bispen af Lybæk istedenfor bispen af Sverin (Suhm, VII, 238), så kan Suhms og Velschows mening, at de her omhandlede begivenheder faldt i 1167, betragtes som aldeles gendreven.

Da det således er påvist, at Kristoffers vintertog og det 3. fællestog samt alle de begivenheder, Saxe sætter

* Det fjendtlige forhold mellem Henrik og Konrad må idetmindste have varet to fulde år, ti medens det stod på, opholdt Konrad sig næsten i to år i Magdeburg og besøgte derfra af et kirke-møde i Frankrig (Helm. II. 9). Nu er det rigtignok muligt, at Helmold har regnet dette ophold i Frankrig sammen med opholdet i Magdeburg til «næsten to år»; men selv i det tilfælde tør det antages, at fjendskabet har varet længere, idet Konrad rimeligvis først nogen tid efter dets udbrud er flygtet til Magdeburg. Men nu blev freden sluttet senest St. Hansdag 1169; altså var fjendskabet udbrudt allerede i juni 1167 og Konrad kan ikke på den tid og endnu mindre senere være brugt som sendemand af Henrik.

imellem, på højst 3 nær, høre til det fjerde år efter kirke-mødet eller til 1166, så er det klart, at de to tog til Ry-gen ikke kan have hørt til det år.

Valdemars andet tog til Norge faldt ifølge Saxe i våren i det fæmte år efter kirkemødet, altså i 1167. Der er ellers ingen, som sigter dertil, med undtagelse af én af årbøgerne (Lang. III, 629), som siger, at der i det år (1167) var krig mellem norske høvdinger og at Valdemar under-støttede den ene af dem. Denne årbog er af uvis tidsalder og uden sonderlig vægt, men dens vidnesbyrd styrkes ved hvad vi ellers af islandske og tyske kildeskrifter vide om det år. Det er jo næmlig naturligt, at dette tog til Norge er blevet gjort i et år, da Valdemar, som Helmold vidner, var i fred og god forståelse både med Sklaverne og med Henrik og denne var sysselsat med den saxiske krig, og fræmdeles i et år, da Erling og hans søn ifølge islandske vidnesbyrd havde at kæmpe med de såkaldte Hættesvende. Det er desuden i sig selv rimeligt, at Valdemar var i for-ståelse med disse, og Saxe synes også at hentyde dertil, når han taler om den gode modtagelse, Valdemar på dette tog fandt i Viken; ti denne modtagelse havde udentvivl, som også P. E. Müller mener (Crit. Unders. pag. 215) sin grund i, at Hættesvendene dengang vare dernede. Jeg slutter deraf, at toget har fundet sted i det år, da Hætte-svendene ikke, som sædvanligt, kun gjorde et kort strejftog ned i Viken, men i det år, da de fore derned i våren og, som det hedder, opholdt sig der lang tid om sommeren, optagende vidt og bredt de kongelige indtægter. Men hvis det er rigtigt, viser der sig en modsigelse imellem Saxe og Snorre, forsåvidt denne siste henfører dette Hættesvendenes ophold i Viken til året 1168. Både Suhm og Velschow

give Snorre medhold deri; men det står, som strax nedenfor skal ses, i strid med tiden for Arkons indtagelse.

Ifølge Saxes text blev Arkon taget lige før St. Viti dag to år efter Kristoffers og Absalons vintertog, sex år efter kirkemødet, altså henimod d. 15. juni 1168. Dermed stemmer Knytlingasaga, forsåvidtsom den sætter Kristoffers tog til fasten 3 år forud, ti det vil, efter vor regning, sige 2 år forud; det bekræftes fræmdeles af forfatteren til de den sællandske kirkeret vedføjede tidsbestemmelser, hvoraf fræmgår, at Rygen blev vunden for kristendommen (fredagen) d. 14. juni 1168, og endelig af Helmold, som siger, (chr. Sl. II, 13), at kristendommen i året 1168 blev plantet blandt Rygens hedninger.

Suhm og Velschow, som begge sætte Rygens undertrykning til 1169, have dels opfattet Knytlingasaga på en anden måde dels søgt at svække betydningen af de to andre vidnesbyrd; jeg vil undersøge, med hvor megen ret.

De ere enige i at påstå, at Knytlingasaga sætter Arkons indtagelse 3 år efter de to tog til Rygen (d. 6. og 7. mod Sklav.) og at disse skete i 1166; men — ikke at tale om, at Knytlingasaga her åbenbart peger hen på Kristoffers vintertog, ikke til de to tog mod Rygen — jeg har ovenfor vist, at, forsåvidtsom Knytlingasaga eller nogen anden sætter disse tog til 1166, er det urigtigt eller ialfald meget tvivlsomt.

Da jeg, i modsætning til hvad der hidtil har været tilfældet, betragter slutningsstykket i den sællandske kirkeret som et af de ypperste kronologiske mindesmærker fra vor middelalder og derfor ikke blot her, men både ovenfor og nedenfor kalder det til vidne, vil jeg nu søge at begrunde min dom om det i almindelighed.

Indholdet af stykket er følgende: Loven blev vedtagen

1. på den onsdag, som var 4 dage før St. Jakobsdag eller d. 25. juli, altså d. 21. juli,
2. i det fjortende vinter (år) efter Valdemars valg til konge,
3. i ærkebiskop Absalons trettende år,
4. en jamling (et år), 3 uger og 3 dage efter St. Knuds skrinlægning og Knud Valdemarsons kroning,
5. 3 år og 5 uger efter at Rø (Rygen) var vundet til kristendom og lagt under Sællands bispedømme,
6. da der var gået 6370 år på 5 måneder og 16 dage nær fra den dag, da verden blev skabt, og endelig
7. 1170 år 7 måneder og 12 dage siden guds byrd.

Medens man hidindtil ikke havde nogen god og pålidelig text at holde sig til, så er det håndskrift, som ligger til grund for den nyeste og her fulgte udgave (Thorsens) ikke blot det bedste af alle forhåndenværende, men derhos fra en så god og gammel tid og idethele så udmærket at man tør antage deri at have en i det væsentlige tro gengivelse af det oprindelige arbejde. Støttede derpå kan vi se bort fra andre håndskrifers forskellige bestemmelser i det 5. punkt, hvor man også finder læsemåden 3 eller 6 uger og, i det håndskrift, Hadorph fulgte, 2 år for 3. Nu må man rigtignok indrømme, at det Hadorphske håndskrift (fra omtr. 1300) idethele har samme vægt og værd som det, Thorsen har fulgt, men på den anden side står det i den her nævnte bestemmelse alene ligeoverfor alle de andre håndskrifter, og når Suhm mener, at tallet III så let kunde opstå af II, så kan man, hvis skødesløshed af en afskriver har været årsag til forandringen i det oprindelige håndskrift, ligeså vel tænke sig, at II opstod af III, og hvis forandringen er foretaget med velberåd hu, kan vi

endog lettere forklare os overgangen fra 3 til 2 end omvendt; det er nemlig muligt, at vedkommende afskriver, idet han nærmest så på ordene: «og lagt under Sællands bispedømme» og vidste, at den pavelige bulle derom var af 1169, har rettet årstallet derefter, uden at lægge mærke til, at bestemmelsen 5 uger da ikke længere passede, eller det har stødt ham, at kirkeretten satte Arkons indtagelse 2 år forud for kroningen, medens de mest tilgængelige kronologiske hjælpemidler på den tid kun satte den 1 år forud, og hvis han desuden har gjort sig den ulejlighed at slå efter i Saxes historie, kunde dennes text lettelig (om end med urette) styrke ham i den tro, at annalisterne havde ret.

I alle andre punkter bekræftes rigtigheden af det Thorsenske håndskrift ved de andre håndskrifter, og det er da heller ikke håndskrifternes forskellighed, som har vakt mest betænkelighed: bortset derfra har man ment i stykket at opdage så megen modsigelse mellem dets enkelte bestemmelser og mellem dem og hvad man ellers fra anden side vidste eller troede at vide, at det var tvivlsomt, om nogetsomhelst rigtigt blev tilbage (s. Suhm, hist. af Danm. VII, 380).

En unojagtighed, må man indrømme, er tilstede, nemlig når det hedder, at loven blev given i «ærkebiskop» Absalons 13. år, ti, strængt taget, måtte den derefter være given i året 1192, (eftersom Absalon blev ærkebiskop i 1179), medens den selv siger, at den blev given 1171. Der burde altså have stået «biskop». Men hvis, som jeg antager, disse tidsbestemmelser først ere tilføjede, efterat Absalon var bleven ærkebisp, så er det ganske naturligt, at forfatteren har nævnet ham med den værdighed, han netop dengang havde, ligesom det jo også i lovens ind-

ledningsord hedder: denne lov blev given af «ærkebiskop Absalon».

Bortsét fra denne urigtighed, som således intet har at betyde, ere alle andre fejl, man har villet opdage i stykket, kun tilsyneladende, og ved et nøjere eftersyn og en bedre forståelse viser der sig den bedste overénstemmelse såvel mellem dets enkelte bestemmelser indbyrdes som mellem det og andre kildeskrifter.

Når man sammenholder de to siste punkter (6 og 7), er det klart, at forfatteren ikke, som Suhm mener, har fulgt den almindelige kalender, begyndende året med 1. januar og regnende det til 12 måneder, af hvilke 1 havde 28 (29), de andre 30 eller 31 dage, men at han, hvad tit fandt sted, har begyndt året med Kristi fødselsdag, juledag (25. dec.), og delt det i 13 måneder med 28 dage hver samt sat Kristi fødsel til den første dag i året 5200 efter verdens skabelse, deri følgende Beda og kirkens sædvane, som er udtrykket i det vers:

Unum tolle datis ad millia quinque ducentis.

Med disse forfatterens egenheder for øje få vi følgende udkomster:

Til 4. «Tre uger og tre dage før lovens årsdag», d. 21. juli, vil ikke sige d. 27., men d. 25. juni: (28+21) — (21+3), og på den dag netop, St. Knuds fødselsdag, skulde også skrinlægningen ifølge pavens skrivelse gå for sig, og på den dag foregik den virkelig ifølge andre kilder. Vi behøve altså ikke med Suhm, tværtimod alle håndskrifter, at antage, at der istedenfor «3 dage» burde læses «5 dage».

Til 5. På samme måde vil «5 uger før lovens årsdag» ikke sige d. 16., men d. 14. juni: (28+21)—(21+14). Da dette dagstal (dagen før St. Viti dag) meget godt lader

sig forene med Saxes beretning og falder sammen med Esrom-årbogens angivelse, er det uden al tvivl rigtigere end d. 15. juni, som findes i en anden af årbøgerne (Lang. III, 259). Derved bestyrkes yderligere, at læsemåden «5 uger» er rigtigere end andre håndskrifter «3 og 6 uger».

Til 6. Når det fræmdeles hedder, at loven blev given 6370 år efter verdens skabelse på 5 måneder og 16 dage nær, så vil det ikke sige d. 15. juli i det år, men d. 21. juli; ti meningen er, at der var $5 \times 28 + 16$ dage tilbage af året, dette regnet til 25. december, men såmange dage (156) ligge netop imellem 21. juli og 25. december: $10 + 31 + 30 + 31 + 30 + 24 = 156$.

Til 7. Ligeledes betyder endelig «1170 år, 7 måneder og 12 dage» ikke, som Suhm mener, d. 12. august 1171, men atter d. 21. juli, ti meningen er, at der var gået $7 \times 28 + 12 = 208$ dage af året, men såmange dage ligge netop mellem 24. dec. og 21. juli ($7 + 31 + 28 + 31 + 30 + 31 + 30 + 20 = 208$). Vi behøve altså ikke med Langebek og Suhm, tværtimod håndskrifterne, at antage, at «minnæ» er udeladt ved «tolv dage» (på tolv dage nær), især da denne hypotese ikke løser vanskeligheden, ti loven skulde derefter være given d. 19. juli, hvilket står i strid med den første bestemmelse.

Til yderligere bevis for harmonien mellem stykkets mangfoldige bestemmelser kan der endnu tilføjes følgende: når det i 1. og 2. punkt hedder, at loven blev given onsdagen d. 21. juni i kong Valdemars 13. regeringsår, så stemmer det godt med 7. punkts bestemmelse, at den blev given i året 1171, ti dette år var det eneste i Valdemars regeringstid, i hvilket d. 21. juli faldt på en onsdag*.

* Det sællandske landsting holdtes hveranden onsdag.

Når således stykket i alle de nævnte punkter er frit for de fejl, man har troet at finde deri, og tværtimod viser sig at stemme med sig selv og med hvad vi ellers vide, så have vi vistnok ogsaa ret til i det hele at antage det for fuldstændig paalideligt, navnlig ogsaa med hensyn til tidspunktet for Rygens indtagelse.

Om Helmold har navnlig Velschow (*not. ub. ad Sax. pag. 343*) ytret sig således: «I Aaret 1168, siger Helmold (II, 13), blev kristendommen plantet i Rygboernes land. Rigtignok synes han at have skrevet få år efter denne begivenhed, men selv om det var bevist, at han virkelig har sagt 1168 og dette årstal ikke er opstået ved en afskrivers forseelse, må man huske på, hvor let én, som i vore dage vil bestemme tiden for en begivenhed, der ligger nogle år tilbage, kan komme til at begå en fejl på et år, og hvor meget lettere kunde det ikke ske for en forfatter, som kun meget sjælden tilføjer årstal! Desuden, hvor stor vægt man end bør tillægge en saa fortjent skribent som Helmold, må dog Saxes vidnesbyrd i dette punkt foretrækkes for hans. I Saxes fortælling hører Rygens indtagelse til en sammenhængende række af begivenheder, hvoraf intet kan fjernes uden at ordenen forstyrres, og det indsés ikke, hvorledes han skulde være kommen til at fejle i ordenen. I Helmolds kronike derimod hænger fortællingen om Rygens undertvingelse kun løst sammen med det foregaaende. Efterat han næmlig (kap. 7—11) har fortalt om de indre stridigheder i Saxland og om disses bilæggelse, som skete på rigsdagen i Bamberg henimod slutningen af juni 1169, så at endnu kun Vittekind af Dasenborg vedblev kampen, går han i 12. kap. over til at fortælle om Rygboernes omvendelse, idet han siger: Imidlertid (*in tempore illo*) samlede Valdemar en stor hær o. s. fr. Når blot års-

tallet i begyndelsen af 13. kap. forandres, er ingen anden forandring nødvendig».

Dertil har jeg følgende at bemærke:

Det er vistnok ikke umuligt, at Helmold selv, som Suhm mener, har skrevet MCLXVIII, og at en afskriver har udeladt det sidste Tal (I); men alle udgaver have 1168, og rigtigheden deraf bestyrkes ved gode og gamle håndskrifter.

Det skal fræmdeles indrømmes, at det let kan hændes enhver anden, som pludselig skal bestemme en tidligere, især mindre vigtig begivenheds tid, at han kommer til at begå en fejl på et års tid; men at antage, at det skulde være hændet en historieskriver som Helmold, en ellers paa-lidelig og nøjagtig mand, og det i et punkt, som kun lå nogle få år tilbage og var en vigtig, til selve hans hoved-æmne hørende begivenhed, det vilde være højst urimeligt og ubilligt, sålænge man ikke har meget stærke grunde at støtte en saadan beskyldning på. Den omstændighed, at han kun meget sjælden tilføjer årstal, kan ligeså godt være en grund for os til at tillægge dem, han tilføjer, større gyldighed.

Endelig, at det skulde være Saxes mening og nødvendigvis følge af hans text, at Arkon blev taget 1169, er kun en påstand af Velschow, som allerede er gendreven: jeg har nemlig ovenfor vist, at denne begivenhed, naar vi holde os til Saxes text, måske kunde henfores til 1167, men rimeligst til 1168 og på ingen måde til 1169. Og ligeså urigtigt er det paa den anden side, naar Velschow mener, at der skulde være så ringe sammenhæng i Helmolds fortælling, at man uden videre forstyrrelse kan forandre 1168 til 1169. Freden mellem Henrik og de saxiske fyrster sluttedes jo nemlig, efter lange forhandlinger og

mange udsættelser, henimod udgangen af Juni og ligeledes i juni (d. 14. og følgende dage) faldt Rygen i Valdemars magt. Hvis vi nu antage, at begge dele også vare indtrufne i samme år (1169), så var jo borgerkrigen i Saxland, der vistnok allerede tidligere var sagtnet på grund af underhandlingerne, aldeles standset dengang da Rygen blev taget eller ialfald da Henrik fik underretning derom og således havde grund til at gøre noget skridt, for at hævde sin formentlige ret, og der var ham intet ivejen for strax at gøre et saadant skridt, ti Vittekind af Dasenborgs genstridighed har ikke alene kunnet hindre ham deri. Men hvis nu så var, vilde det være orkesløst, ja ligefræm urigtigt, når Helmold, efter at have fortalt om Rygboernes undertvingelse og omvendelse, dernæst siger: «Dette skete paa den tid, da der herskede borgerkrige i Saxland. Men da freden var genoprettet, sendte Henrik strax bud til Danekongen og krævede halvdelen af den rygiske skat ifølge tidligere aftale o. s. fr.»; ti meningen af disse ord er jo tydeligt nok den, at Henrik ikke strax efter Rygens indtagelse kunde gøre sit krav gældende, fordi borgerkrigen endnu bestandig var i fuld gang og bandt hænderne paa ham. Altså nødes vi til at antage, at Helmold har ment, hvad der står skrevet, at Rygen blev kristnet 1168, året førend freden genoprettedes i Saxland.

Ligesom jeg tidligere har påvist troværdigheden af den sællandske kirkerets tidsbestemmelser, saaledes har jeg nu her vist pålideligheden af Helmolds ord, og ligeoverfor disse to vidner må alle andre vige: først 3 tyske kildekrifter (den saxiske kronograf, den bosovske og den pegavske årbog) samt Lavr. Stral og Corn. Hamsfort, hvilke alle sætte Rygens undertvingelse til 1169 og ere de eneste, som ligefræm støtte Suhms og Velschows mening: fræmdeles Esrom-

årbogen, som har 1167; endelig alle de andre danske årbøger samt nogle islandske og rimeligvis også Knytlingasaga, som have 1170. De 3 tyske årbøger synes rigtignok skrevne omkring år 1200, men kan dog let have fejlet i et punkt, som nærmest vedkom Danmark; muligen have forfatterne, idet de vidste, at urolighederne i Saxland endte 1169, forledede netop ved Helmolds ordning af begivenhederne, sluttet, at Rygen maatte være blevet indtaget i 1169 og have overset årstallet, som han i næste kapitel har tilføjet. Lavr. Stral og Corn. Hamsfort levede saa sent, at deres vidnesbyrd i og for sig ikke have nogen sønderlig vægt, men de kilder, de have fulgt, have vistnok rykket Arkons indtagelse et år for langt frem, fordi de allerede havde gjort det med hensyn til kirkemødet og Knuds fødsel, ligesom også med hensyn til Buris's fængsling. I den esromske årbog er det urigtige årstal uden tvivl opstået ved en afskrivers forseelse, idet årstallet 1168 er udeladt og bemærkningen om Røboernes omvendelse derved er kommen til at stå under 1167, ligesom omvendt i samme årbog Knuds drab i Roskilde og slaget på Grædhede er rykket ned fra 1157 til 1158. Når endelig de andre danske årbøger have 1170, så er denne fejl måske, som Velschow mener, opstået derved, at de ikke blot tale om Rygboernes undertvingelse, men også om deres omvendelse og have henført denne (og derved ogsaa hin til 1170, fordi den fuldstændige indførelse af kristendommen og ordningen af landets kirkelige forhold vel først skete i det år, efterat den pavelige bulle derom var kommen til Danmark. Men det kunde vel også være, at grunden til at de satte Rygens undertvingelse to år for langt frem var den, at de ikke blot, som Lavr. Stral, iforvejen havde sat kirkemødet et år for langt frem, men også, seende hen til Saxe, betragtede

hvad han fortalte fra Kristoffers vintertog af indtil det andet tog til Norge, m. a. o. begivenhederne i stykket »*Vere appetente*«, som hørende til to forskellige år. Hvad enten nu grunden er denne eller hin, tør man vel antage, at når Islænderne (årbøgerne og Knytl.) have samme fejl, er det fordi de have øst af danske kilder.

Knytlingasaga tilføjer en tidsbestemmelse, som fattes hos Saxe, nemlig at Valdemar kom til Rygen hvidesøndag (pintsedag), der i året 1168 faldt d. 19. maj. Hvis denne bestemmelse er rigtig, har der altså ligget en tid af 3—4 uger mellem landgangen og Arkons overgivelse (d. 14. juni). Det kunde synes at være et temmelig stort mellemrum, men passer dog ganske godt til hvad Saxe fortæller om Valdemars hærgninger på forskellige dele af øen og hans forberedelser til stadens belejring, og det er ialfald rimeligere end at der kun skulde have været en uges tid mellem de to nævnte punkter, hvilket vilde være tilfældet, hvis Arkon blev indtaget i året 1168, ti i det år faldt pintsedag d. 8. juni.

Knytlingasaga nævner alle de i »*Capta Rugia*» omtalte begivenheder på én nær og henfører dem, ligesom Saxe, til et og samme år. Den sætter nemlig skrinlægningen, kroningen og indledelsen af underhandlinger med Erling Skakke til midsommers tid og føjer dertil på den ene side toget til Oland i våren forud og som nærmeste frugt af flådens udsendelse under Absalon og Kristofier, så at den vel også har regnet begyndelsen af disses vagt-hold til samme vår; på den anden side freden med Erling og toget ind i den pommerske sø i samme års host.

For to punkters vedkommende bekræftes dette af andre kildekrifter. Rigtignok er der en årbog, som sætter kroningen et år forud for skrinlægningen, en anden, som

sætter denne et år forud for hin, men flertallet af de danske og alle de islandske årbøger, som nævne begge dele, samt den sællandske kirkeret sætte dem til samme år. Derhos sætter kirkeretten saavel som et par gode danske årbøger de to nævnte begivenheder til samme dag, nemlig d. 25. juni (VII kal. Jul.), og at skrinlægningen foregik på den dag, bekræftes særskilt af *tabula Ringstadensis* og *liber daticus Lundensis vetustior*. Det må derfor være urigtigt, når *translatio Kanuti* sætter skrinlægningen til VII kal. Jun. (d. 26. maj); man ser let, at bogstavet *l* i Jul. ved en afskrivers forseelse er blevet til *n*. Til samme år som skrinlægningen og kroningen sættes freden med Norge også af Esrom-årbogen, og det er derfor vistnok urigtigt, når Snorre sætter denne fred til året efter Djursåslaget.

Endnu et punkt nævnes i «*Capta Rugia*», nemlig hjemkomsten af de mænd, Valdemar havde sendt til paven med bøn om at få sin fader optagen blandt de hellige. Denne begivenhed omtales ikke af andre forfattere, men ad en omvej kan vi dog komme til vished om, at også den indtraf i samme år som de andre her fortalte begivenheder. Sendemændene må nemlig være komne hjem senest i våren samme år som skrinlægningen, for at der kunde være tid til at træffe forberedelser til denne højtid; men sonderlig tidligere kan de heller ikke være komne, ti bullen, de hjembragte, skrinlægningen vedkommende, blev udstedt i Benevent d. 8. november, og det udentvivel i året nærmest forud for skrinlægningen: var den bleven udstedt i november i det næstsiste år forud eller længere tilbage, skulde enten sendemændenes hjemrejse have taget usædvanlig lang tid eller Valdemar have nølet utilbørlig længe med at udføre pavens befaling, men ingen af delene er der

grund til at antage. På den anden side, hvis bullen er udstedt i begyndelsen af november året forud for skrinlægningen, er der intet ivejen for, at sendemændene i god tid kan være komne hjem.

Ifølge Saxe skal begivenhederne i «*Capta Rugia*» være foregåede to år efter Arkons indtagelse, 8 år efter kirke-mødet og prins Knuds fødsel, altså 1170 år efter Kristi fødsel. Dette bekræftes fuldstændigt og udtrykkeligt kun for skrinlægningens og kroningens vedkommende.

Til det andet år efter Rygens undertvingelse sættes skrinlægningen kun af Laur. Stral, kroningen af en god og gammel dansk krønike (*chron. danicum* 1074—1219), begge begivenheder af tillæget til den sællandske kirkeret. Til det ottende år efter Knuds fødsel sættes kroningen af kong Eriks krønike (Ryklosters årbog), skrinlægningen tillige af Esrom-årbogen (den landske). Endelig til 1170 sættes kroningen af én af de gamle årbøger, skrinlægningen af 4, begge begivenheder desuden af to samt det kronologiske tillæg til den sællandske kirkeret.

For disse vidnesbyrd må alle modstridende vige: den ene danske årbog, som sætter kroningen, de to som tillige sætter skrinlægningen til samme år som Arkons indtagelse; de 3 danske årbøger, som sætte skrinlægningen, de islandske og Knytlingasaga, som sætte både den og kroningen til året efter; de to danske årbøger, som sætte begge handlinger til det 7. år efter Knuds fødsel; endelig de 3 danske, som sætte kroningen, de 3 andre, de islandske og Knytlingasaga, som tillige sætte skrinlægningen til 1171. Skønt næmlig disse vidnesbyrd ere ligeså mange, tildels endog flere end de ovenfor fræmførte, have de dog mindre vægt, og det er ikke vanskeligt at indse, hvorledes de ere opståede. Efterat årbogskriverne havde sat kirkemødet og

Knuds fødsel et år for langt frem (fra 1162 til 1163), havde det til følge, at der hos et par af dem kun kom 7 år istedenfor 8 mellem disse begivenheder og kroningen, og at én af dem, som vidste eller af Saxe så, at der var 8 år, satte kroningen og skrinlægningen et år længere frem (til 1171). Og fræmdeles efterat årbogsskriverne havde begået den ligeledes ovenfor påpegede fejl at sætte Arkons indtagelse to år for langt frem (fra 1168 til 1170), var det naturligt, at flere af dem kom til at sætte den til samme år som skrinlægningen og kroningen, medens andre, som så, at det ikke passede, siden såvel Arkons indtagelse som skrinlægningen og kroningen foregik i juni, rykkede disse to handlinger ét år længere frem og satte dem til 1171 istedenfor til 1170*. At dette siste er det rette årstal og 1171 urigtigt, skal også nedenfor yderligere påvises. Hos Islænderne opstod fejlene enten paa samme måde eller snarere vel derved, at de øste af danske kilder.

Om tiden for de andre begivenheder i «*Capta Rugia*» have vi, som sagt, slet ingen eller ialfald ingen direkte vidnesbyrd; men da de jo, som ovenfor påvist, indtraf i samme år som skrinlægningen og kroningen, må også de have hørt til året 1170, det ottende efter Knuds fødsel, det andet efter Rygens undertvingelse. For de to førstnævnte punkters vedkommende (udsendelsen af en del af flåden og sendemændenes hjemkomst fra paven) kan vi ad en omvej tildels få særskilt bekræftelse derpå.

Knytlingasaga siger, at det var under den rygiske krig, at en del af flåden sendtes ud til landeværn. Skønt Saxe som årsag til denne krig kun nævner de pommerske fyrsters

* I den oprindelige sællandske krønike er såvel Arkons indtagelse som skrinlægningen og kroningen satte til 1170; men af en yngre hånd ere de to sistnævnte handlinger henførte til 1171.

misfornøjelse over, at de ikke havde fået Rygen til len af Valdemar, og først i løbet af sin fortælling om krigen lader Henriks venskab for Sklaverne og hans fjendtlige forhold til Danmark træde tydeligt frem, så er det dog vist og vidnes både af Knytlingasaga (kap. 123) og af Helmold (II, 11), at det egentlig var Henrik, som i sin vrede over, at Valdemar ikke vilde dele det rygiske bytte med ham, blev ophavsmænd til denne krig ved at ægge de sklaviske fyrster til at hærje på Danmark. Men nu vidner Helmold (i forbindelse med andre tyske forfattere), at Henrik først efter at borgerkrigen i Saxland var tilende (året efter Arkons indtagelse, i slutningen af juni 1169) sendte bud til Danmark for at kræve sin del af det rygiske bytte og, først da disse sendemænd kom tilbage med uforrettet sag, kaldte de sklaviske fyrster til sig og opfordrede dem til at begynde krig mod Valdemar. Denne krig kan således ikke være brudt ud før langt hen på sommeren 1169, og udentvivel efterat Danerne en tidlang havde lidt deraf, rimeligvis i den følgende vår har Valdemar grebet til den ekstraordinære forholdsregel at lade en del af flåden stadig ligge på vagt mod sørøverne.

Den pavelige bulle af 8. november om skrinlægningen må være udstedt i et af de år, i hvilke pave Alexander opholdt sig i Benevent (ti der er den udstedt), altså enten i 1168 eller i 1169. Det siste er i almindelighed antaget for at være det rette og må vistnok også være det, ti da Knud ikke blev skrinlagt tidligere end i 1170, vilde der være altfor lang tid mellem udstedelsen og udførelsen af bullen, hvis hin skete 1168. Men deraf følger, at sendemændene ere komne hjem 1170, altså også to år efter Rygens undertvingelse.

I dette siste punkt møder der modsigelse fra nyere

granskeres side. De sige nemlig, at bullen om skrinlægningen må være udstedt samme år som Arkon blev indtaget, siden de samme mænd, som hjembragte den, også hjembragte en anden af 4. november om ordningen af Rygens kirkelige stilling (s. Saxo II, 847) og der ingen tvivl kan være om, at Valdemar jo strax efter Rygens undertvingelse har sendt paven bud, for at få øen indordnet i den danske kirke; men deraf følger, at sendemændene må være komne hjem allerede i slutningen af samme år som Arkon blev taget eller i begyndelsen af det næste (ikke to år derefter), og da derhos hjemkomsten kun kan være falden i det højeste nogle måneder før skrinlægningen, i slutningen af 1169 eller begyndelsen af 1170, så må Arkon være bleven taget i året 1169. Dertil må dog bemærkes, at det ingenlunde er urimeligt, at Valdemar, idet han betragtede det som en given sag, at Rygen som i politisk, så og i kirkelig henseende kom til at stå under Danmark, ikke har hastet med at få en pavelig bekræftelse, som han ovenikøbet ifølge sit forhold til paven kunde være vis på, så længe som ingen gjorde indsigelse derimod; men dette skete fra Henriks side ikke førend midt i 1169 og fra hans undersåt, bispen af Sverins side vistnok ikke tidligere, hvilket også fremgår af, at kejser Frederiks stadfæstelsesbrev for denne er udstedt i januar 1170. Således kan det godt være, at Valdemar ikke har sendt bud til paven førend i året efter Rygens undertvingelse, samt at sendemændene først ere komne hjem i det andet år derefter, og det er ikke nødvendigt at antage, at undertvingelsen skete 1169.

Også i de øvrige punkter møder der modsigelse fra andre kildekrifters side, idet Knytlingasaga sætter dem til 1171 og til året efter Arkons indtagelse, og Snorre sætter

freden med Norge til året efter slaget ved Djurså eller til 1166 istedenfor til 1170.

Om Snorre skal jeg nedenfor tale; om Knytlingasaga vil jeg strax her bemærke følgende. De nævnte tidsbestemmelser ere udentvivl komne ind i sagaen fra de islandske årbøger, men vistnok ikke ved den oprindelige forfatter, men ved en senere bearbejder, som har villet bedre værket ved at indordne dets fortællinger i den almindelig vedtagne kronologiske ramme. Derfor er det også kun ved at se hen til tidsregningen i det hele, at ovennævnte tidsbestemmelser komme fræm; sér man alene hen til kapp. 123—24, hvori de her omhandlede begivenheder fortælles, er der ingen nødvendighed for at antage, at de høre til 1171 eller til året efter Arkons indtagelse: årstallet efter Kristi fødsel tilføjes hverken der eller andensteds i sagaen, og med kap. 123 begynder forfatteren et helt nyt afsnit af den paa en sådan måde, at der intet er ivejen for at han har mént, at de begivenheder, han deri fortæller, ere indtrufne i det andet eller endog et senere år efter Rygens undertvingelse.

Det står således fast, at alle begivenhederne i «*Capta Rugia*», ligesom ifølge Saxe, således også efter de andre kildekrifter høre til 1170, 8 år efter Knuds fødsel, 2 efter Arkons indtagelse.

Kampen i Huljumirne, som af Saxe sættes 4 år før skrinlægningen og kroningen, sættes af Knytlingasaga til samme år som disse handlinger og har altså, hvis sagaen har ret, også hørt til året 1170. Og hvis denne kamp, som Knytlingasaga siger, indtraf 7 dage før allehelgensmesse (Saxe synes at sætte den til sommeren) og lige efter Valdemars tog ind i det pommerske hav, så kan dette tog først være endt et stykke ind i oktober.

Når Kallundborgs grundlæggelse af Hvitfeld, ligesom

kampen i Huljuminne af Knytlingasaga, sættes til året 1171, så bestyrkes derved Saxes vidnesbyrd, at disse to begivenheder høre til samme år. Og hvis derhos Knytlingasaga har ret i at sætte kampen i Huljuminne til samme år som skrinlægnings og kroningen, må også Kallundborgs grundlæggelse høre til 1170.

Til 1170 synes endelig også Helmold at henføre en begivenhed, som slet ikke forekommer hos Saxe, nemlig at Sklaverne kastede sig over og odelagde Alfse (Als). Måske var det denne begivenhed, der fræmkaldte det rygte om et saxisk indfald i Danmark, som Saxe nævner i stykket om kampen i Huljuminne, og, hvis så er, have vi deri en støtte for den mening, at denne kamp faldt ikke i 1166, men i 1170.

Det er således påvist, at både Saxe og andre forfattere sætte Knuds fødsel og toget ind i den pommersk sø, samt de begivenheder, der ligge mellem disse to punkter, til 8 på hinanden kommende år, men i en noget forskellig orden, således som følgende liste viser:

	Saxe.	Andre.
1. De norske sendemænds komme	1163	1164
	beg. af året.	om sommeren (Sn.)
2. Valdemars første tog til Norge	1163	1165. (Sn.)
3. De to tog mod Rygen (6. og 7. m. Skl.)	1165	1166. (Kn.)
4. Knuds hylding ved Stræla	1165	1164. (Kn.)
5. Djursåslaget	1166	1165. (Sn.)
6. Kampen i Huljuminne, Kallundborgs grundlæggelse	1166	1170 (Kn., Hv.)
	sommeren.	efteråret.
7. Andet tog til Norge (Hætte-svendene i Viken)	1167	1168. (Sn.)
8. Freden med Erling Skakke	1170	1166. (Sn.)

3. Fra slutningen af kroningsåret til Valdemars død.

Saxe.

Müllers udgave pag. 866—958:

Interea Kazimarus. Af frygt for Danernes magt gav Kazimar og Bugislav sig imidlertid* under hertug Henrik; men uden hensyn dertil drog Valdemar til Stettin og nødte stadens høvding Vartislav (der havde stiftet et kloster og hentet munke dertil fra Danmark) til overgivelse. Derefter indtog han Ljubin. Ved hjemrejsen efterlod Absalon med en del af flåden ved Rygen for at beskytte sildefiskeriet. Da han havde fuldbyrdet dette hværv og på hjemvejen havde skilt sig fra den jyske flåde, blev denne i nærheden af Knuds (Prislavs søns) by overfaldet og adspiltet af sklaviske sørøvere. Efter forgæves at have søgt efter disse, kom Absalon til Masnetø, hvor han fik at vide, at Sklaverne havde trukket en stor flåde sammen mod Danmark. Han lavede sig derfor til ny kamp og sex dage efter mødte han ved Møn, hvor han hørte, at Sklaverne først vilde kaste sig netop over denne ø. De kom virkelig også, men ved synet af Sællændernes banner forfærdedes og flyede de, og største delen af deres flåde ødelagdes af storm St. Nikolaj dag (d. 6. dec.). Fra denne dag af vovede ingen sklavisk hær at angribe Danmark. Med stor møje måtte nu Danerne bryde sig vej gennem isen ud på åben sø, og gik derefter hver til sit. Da havde Absalon tilbragt hele året på tre måneder nær som landeværnsmand (*universas præsentis anni partes, ternis mensibus exceptis, piratico labore emensus fuerat*).

* d. e. på samme tid som Valdemar var inde i den pommerske sø eller i den hviletid, han derefter tog sig.

Postera æstate. Næste sommer holdtes et møde ved Ejderen mellem Valdemar og Henrik.

Vere reddito. Den følgende vår gjorde Kristoffer alene med sit hertugdømmes styrke et heldigt tog mod Brammesierne (Trettende tog mod Sklaverne). Derefter forberedtes strax et andet under kongens egen ledelse, men da Valdemar tøvede med at komme, drog Kristoffer med Absalon og Eskil igen mod Brammesierne og jøg en stor hær af Saxere og Sklaver på flugt. (Fjortende tog mod Skl.) Imidlertid samlede alle de saxiske fyrster en hær for at krige på Danmark, men kampen forebyggedes ved en våbenhvile (*belli dilationem*), indtil hertug Henrik vendte tilbage fra Bajern. Dernæst drog kongen til Rygen og derfra til Circipania, hvor han tog en by, hvis høvding hed Otimar. (Fæmtende tog mod Sklaverne). Den påfølgende sommer (*postera æstate*) mødtes Valdemar ved Ejderen med Henrik, som nu var vendt tilbage fra Bajern, og der blev sluttet fred imellem dem. Absalon drog derfra til København og kom strax efter i kamp med et søroverskib. I samme tid (*Per idem tempus*) lå Esbern og Vedemand ude på landeværn og kom til at kæmpe med søroverskibe under Mirok og Strumik.

Eodem tempore Eskillus. På samme tid fik ærkebiskop Eskil lov til at drage til Claravallis. Ligeledes på samme tid (*per idem quoque tempus*) begyndte indbyggerne i Volgast at ruste sig bedre og spærrede Penefloden. Valdemar drog derfor på sit næste tog (det sextende) ind ad Svine, indlod sig ikke på at belejre nogen stad, men hærjede omegnen af Julin, Kanin og Osna.

Aliam rege post rcr. Næste sommer rustede Valdemar sig til et nyt tog, men Sklaverne, som så, at de ikke fik tilstrækkelig hjælp fra anden side (Henrik), bad om

fred, som også tilstodes dem på to år. Ved samme tid (*per idem tempus*) bejlede Henrik, da han ikke formåede at yde Sklaverne nogen hjælp mod Danerne, ivrigt til Valdemars venskab og havde et møde med ham ved Ejderen. Omtrent på samme tid (*iisdem fere temporibus*), efterat Erling Skakke havde fældet Ejsten, optrådte Sverre i spidsen for dennes tilhængere. På samme tid blev en sammensværgelse af Magnus Eriksen, Eskils dattersønner Knud og Karl og flere andre røbet for Valdemar ved en holstensk munk (*neque me domestica scelera per idem tempus exorta diutius externis insistere patiuntur*). Da kongen var kommen til Roskilde, åbenbarede han sagen for Absalon, som rådede ham til at afvente, hvad der vilde ske. Derefter forlod han Roskilde for over Fyn at drage til Jylland. Da Eskil på samme tid kom hjem fra Frankrig og var landet i Ribe, fik Karl og Knud derved et påskud til at drage derover. Men få dage efterat kongen var kommen til Fyn, bevirkede deres halvbroder Benedikt ved sin underlige adfærd under et måltid, at kongen sagde til sine mænd, at han havde fået vished for, at en sammensværgelse var igære imod ham. Benedikt sendte strax bud derom til Magnus, som næste nat rejste til Lybæk og derfra til Henrik Løve, men selv flygtede han til Jylland til Karl og Knud. Disse forlod i al stilhed Ribe, gik i Randers ombord på et skib og sejlede til Birger Jarl i Gotland. Ved Henrik Løves mægling blev det bestemt, at Magnus under Absalons trygd skulde møde i Århus for at forsvare sig i et huskarlestævne. Dette blev da også holdt i Viby (nær ved Århus), og udfaldet blev, at Magnus, efter at have tilstået sin brode og røbet sine fæller, fik tilgivelse, hvorpå han drog til Fyn. Men Valdemar sejlede over til en o.

som var rig på vilde dyr, for der at jage. Derhen kom Absalon, sendt af Eskil, for at bede om tilgivelse for Karl og Knud. Men derom vilde Valdemar intet høre. Af bedrøvelse herover lå Eskil syg den hele vinter.

Qua sc. hieme finita. Da denne var omme, fejrede Valdemar en Datters (*filia*)* bryllup. Efter denne højtidelighed (*quibus peractis*) fik Eskil kongens samtykke til at nedlægge sit æmbede og tog det løfte af ham, at han efter månedens slutning (*mense exacto*) vilde komme tilbage til byen (Lund) tilligemed Bisperne. Derefter optrådte Eskil på det sædvanlige folketing (*stata solemnisque popularium concio*) og kundgjorde der sin beslutning at nedlægge sit æmbede. Strax efter tingets slutning kom Absalon tilbage til Lund fra Sælland og optoges i Eskils hus. Dagen efter nedlagde Eskil sin værdighed og Absalon valgtes imod sin vilje til ærkebiskop. Eskil fræmskyndede sin reise fra fædrelandet til Claravallis og sejlede, ledsaget af Absalon, over København til Slesvig, hvor han sagde kongen farvel. Derefter sendtes både fra Lund og fra Roskilde bud til Rom med hensyn til Absalons valg. Efterat stormændene imidlertid havde fejret påskefesten i Roskilde, blev Magnus påny greben i forræderi og kastedes i fængsel i Ledre. Ved samme tid blev et skib med gaver til Valdemar fra hans svigerfader (*socer*) taget af sklaviske sørøvere. Da hans fordring at få det udleveret afvistes med hån, forbandt han sig med Henrik, opbød Rygboerne og sejlede ind ad Svine til Julin, medens Henrik gav sig til at belejre Dimin. Denne belejring og Valdemars tog (d. syttende mod Sklaverne, det *Uærde* af Valdemar og Henrik i forening)

* Således hedde t i den overleverede text.

endte ikke forend i efteråret (*actam æstate obsidionem autumnò inglorius solveret*)*.

Ved den tid udjævnedes kirkestriden og ved den tid kom kongens og Lundensernes såvelsom Absalons sendemænd tilbage fra Rom. Den pavelige legat Galandus stævnedes Lunds gejstlighed til Roskilde og oplæste der pavens brev, der bød ham modtage valget som ærkebiskop, og truede ham med ban, hvis han vedblev med sin modstand. En tid efter (*postmodum*) blev da Absalon indviet i Lund af Galandus, og da denne således havde fuldendt sit hværv, drog han i begyndelsen af næste vår (*hibernis exactis*) tilbage til Rom.

Derefter besluttede Valdemar sig til et nyt hævn tog mod Sklaverne. På vejen til samlingsstedet led biskop Frederik af Slesvig skibbrud og mistede livet. Hans lig blev først fundet pintsedag. Valdemar overlod hærens førelse til Absalon og sin søn Knud. Disse hærjede først i Ostrosno og sejlede derfra indad Penelloden til Volgast. Bugislav og Kazimar betale store pengesummer og stille gisler. (Attende tog mod Sklaverne).

Nogen tid efter, medens kongen drog omkring på gæsteri i Jylland, faldt Knud og Karl ind i Halland. Knud blev fangen og sat i samme fængsel som Magnus, Karl blev dødelig såret.

Post hæc Henricus. Derefter stævnedes Henrik, som allerede havde lidt meget i krigen mod kejseren (*gravem bello*

* Navnet *Cozcoa*, som nævnes ved denne lejlighed (Müllers Saxo pag. 921) er vistnok en urigtig læsemåde for *Criaxtoa*; og når det længere nede (pag. 923) hedder, at *Cozcoa* blev stukken i brand, og derefter, at kongen derfra drog til Kamin, have uden tvivl de to småstykker, hvori dette siges (*•Post hæc rex Henricum — cohibuit — Hinc regi — aleret•*) skiftet plads.

offensam expertus) kong Valdemar til et møde ved Ejderen og bad ham der om hjælp mod denne. Da Absalon fra dette møde var kommen tilbage til Sælland, fik han budskab om, at Skåningerne havde rejst sig. Han drog strax derover, men da han ikke formåede at standse røret, drog han igen til Sælland. Derfra kaldtes han til kongen, som dengang lå på jagt på Samsø. Han fortalte kongen om den skånske rejsning. På skånske stormænds råd sendte kongen et truende brev til skåningerne, men det gjorde kun ondt værre. Da han så, at trusler ikke frugtede, besluttede han at bruge magt, og drog, efter at høsten var endt, over til Helsingborg. Absalon blev modtagen med stenkast af den mængde, som for fiskeriets skyld var samlet på strandbredden og havde opslået sine boder der. Forhandlingerne med Skåningerne førte til intet, også fordi Jyderne støttede deres fordringer. På Valdemars opfordring forlod Absalon Skåne, og derefter gik også Valdemar selv tilbage til Helsingør, medtagende nogle af almuen udvalgte mænd, som skulde se at bringe et forlig istand med Absalon. Men heller ikke det kom der noget ud af, og almuen vedblev at rase og plyndre kongens og ærkebiskoppens gårde. Da drog kongen henimod fasten (*appetente publici jejunii tempore*) derover med Skåninger og Sællændere, men uden Fynboer og Jyder. Folket i Nord-Skåne og Halland rejser sig og går kongen og Absalon imøde, men bliver slået ved Dysiebro.

For at skille Valdemar og Henrik gør kejseren nogen tid efter det tilbud at ville give sine to sønner til to af Valdemars døtre. I anledning af dette tilbud mødes Valdemar med kejseren, som dengang var ved at belejre Lybæk. Bugislav og Kazimar udnævnes af denne til hertuger i Valdemars nærværelse og med hans samtykke. Ved samme

lejlighed blev Sigfred af Tybingen trolovet med en af Valmars døtre og holdt derefter bryllup i Slesvig.

Da Valdemar siden fik at vide, nt Sklaverne i begyndelsen af våren havde bygget to borge ved Svines munding, samlede han flåden i Grønsund, men blev syg og døde kort tid efter.

At hovedbegivenheden i *«Interea Kazimarus»*, nemlig toget mod Stettin ikke af Saxe er regnet til samme år som det tolfte tog mod Sklaverne, fræmgår tydeligt nok først og fræmmest af slutningsordene i *«Capta Rugia»* (*Residuum anni otio tributum est*), hvoraf følger, at Valdemar ikke i samme år har indladt sig på nye krigsføretagender, men dernæst også af hensyn til årstiden, som de to nævnte tog ifølge Saxe må være foregåede i. Det 12. tog endte nemlig, som ovenfor påvist, uidentvilt ikke før i oktober, men netop i den måned må toget til Stettin være begyndt, ti det må senest være endt i begyndelsen af november, eftersom der ellers ikke bliver tid til Absalons vagthold ved Rygen og hans påfølgende færd indtil den sklaviske flådes adspjittelse ved Mon, der skete d. 6. december samme år, ikke, som Christiani aldeles vilkårligt mener, i året efter. Men det er urimeligt at antage, at Valdemar i en og samme måned både skulde have endt ét tog og have begyndt et andet og voveligere. Toget til Stettin hører altså til et særskilt år og efter sin stilling vistnok til det første efter kroningsåret. Vanskeligere er det at afgøre, til hvilket år Saxe vil have de pommerske fyrsters underkastelse under hertug Henrik henregnet. Medens nemlig på den ene side fortællingen derom er så nøje knyttet til den følgende om toget til Stettin, at underkastelsen ikke kan være sket ret

længe forud for dette, altså tidligst i sommeren forud, så bliver på den anden side ved overgangsordet «*Interea*» underkastelsen henstillet i den hviletid, som fulgte på det tolfte tog i resten af året, altså senest enten til december samme år som dette eller, hvis Saxe har regnet vinteren med til det foregående år, til marts i året efter. Saxe er altså her i modsigelse med sig selv; jeg vil nedenfor komme tilbage til den og søge at løse den*.

Det møde ved Ejderen, som derefter nævnes, er efter P. E. Müllers mening det samme som det i det følgende stykke (*Vere reddito*) omtalte, det som holdtes efter Henriks tilbagekomst fra Bajern. Men hvad der skulde have bevæget Saxe til således at nævne dette møde ved et tidspunkt, som lå flere måneder forud for det, da det virkelig indtrådte og ved hvilket det udførligt omtales, er ubegribeligt, og der er intet andet for end, hvis ellers teksten her er oprindelig, at antage, at det her nævnte møde er et andet og særskilt, og at Saxe, hvor underligt det end kan synes, ikke har fortalt mere om et helt år, det år næmlig, som fulgte på Stettins indtagelse, det andet efter kroningen.

At de to tog mod Brammesierne, våbenhvilen med de saxiske fyrster og Valdemars tog til Circipania (d. 14. mod Skl.) ere foregåede i våren til det samme år, i hvis sommer der blev stuttet fred mellem Valdemar og Henrik ved Ejderen og Absalon, Esbern og Vedemand strax efter denne

* De ord, som stykket «*Interea Kaz.*» slutter med (at Abs. hele året på 3 måneder nær, havde været i virksomhed mod søroverne), vise, at Saxe ikke (på frankisk vis) har regnet året fra 14. april; men de forbyde ikke at antage, at han har regnet det fra begyndelsen af våren (d. 25. marts).

kæmpede med sørøvere, er så tydeligt, at Christianis mening, at freden først blev sluttet året efter, ikke behøver nogen gendrivelse. Og fræmdeles synes det klart, at samtlige disse begivenheder, ifølge deres stilling i fortællingen og overgangsordene (*Vere reddito*) ere indtrufne i året nærmest efter det ovennævnte møde ved Ejderen eller i det tredje år efter kroningen.

Christiani, P. E. Müller og Velschow have ment, at Eskils bortrejse og befæstelsen af Volgast gærne for teksten kan have ligget 2 eller 4 år efter den fred, som endte den rygiske krig, og Absalons og Esberns kamp med sørøverne; men denne mening står i fuldkommen strid med den overleverede text, der nøder til at antage, at alle disse begivenheder have hørt til et og samme års sommer. Ligeledes strider det mod teksten, når Velschow tillige mener, at toget indad Svine (d. 16. mod Skl.) gjordes i våren til det år, som fulgte nærmest efter Eskils bortrejse og befæstelsen af Volgast, ti for det første fortælles disse begivenheder således i flugt med hinanden, at de ikke kan have været så vidt adskilte i tid, men må antages at have hørt til samme års sommer eller sommer og efterår; desuden passe Saxes ord om plyndring og ødelæggelse af markernes rige afgrøde ikke til våren*, og endelig nøder hensynet til det følgende års begivenheder, som siges at være faldne om sommeren, til at sætte d. 16. tog til efteråret, da vi ellers måtte antage, at Saxe skulde have undladt at fortælle noget om mere end et helt år (fra det ene års vår til det næstes sommer). — Således høre da togene mod Brammesierne (d. 13. og 14. mod Skl.) og toget indad Svine (d. 16.)

* Se Müllers Saxe pag. 302 og 317.

med alt hvad Saxe fortæller inellem dem, til vår, sommer og efterår i et og samme år, det tredje efter kroningen.

Müllers påstand, at der mellem den toårige våbenhvile, mødet ved Ejderen og Snorres optræden — begivenheder, som ere knyttede til hinanden ved et «på samme tid» — skulde efter Saxes mening have ligget 2 og 1 år, behøver ingen gendrivelse og er også allerede forkastet af Velschow. Det er ingen tvivl underlagt, at såvel disse begivenheder som hvad der ifølge Saxes beretning derefter skete indtil kongen forlod Århus, faldt i et og samme år: afslutningen af våbenhvilen og mødet ved Ejderen lige i begyndelsen af sommeren, angivelsen om sammensværgelsen vistnok strax efter dette møde, medens Kongen endnu var i Sønderjylland, meddelelsen derom til Absalon idetmindste så længe efter, at Valdemar kunde være kommen derfra til Roskilde, Eskils landing ved Ribe på den tid, Valdemar var på vejen til Fyn (altså ikke i våren, som Velschow mener) og hustinget i Viby henimod eller i begyndelsen af jagttiden, altså vel i september. — Og da nu fortællingen om våbenhvilen formelt er nøje knyttet til fortællingen om toget indad Svine (*Aliam sc. expeditionem rege post*), er det klart, at alle de her omhandlede begivenheder høre til året næstefter dette eller til d. 4. år efter kroningen.

Kongedatterens bryllup, Eskils fratrædelse og Absalons valg til ærkebiskop, endelig Eskils bortrejse til Claravallis faldt ifølge ovenstående uddrag i begyndelsen af våren før påske: brylluppet vel næppe før d. 25. marts (der, som det synes, af Saxe er regnet for den første dag i året og for den første forårsdag), men vistnok heller ikke længe efter, da Saxe isåfald uden tvivl vilde have brugt et andet udtryk end «*hieme finita*», t. ex. «*vere reddito*», Eskils fratrædelse og Absalons valg i begyndelsen af april, dagen efter et

landsting, altså på en søndag, eftersom Skånes landsting holdtes hveranden lørdag, og endelig altsammen i et år, da påsken faldt idetmindste en uges tid ind i april. Det var nogen tid efter påske, at Magnus's sendebud blev opsnappet og denne selv fængslet. Engang i den følgende sommer begyndte et nyt tog mod Sklaverne (d. 17., det fjerde felles tog) og endte i efteråret. Omtrent ved samme tid kom de mænd tilbage, som fra Lund og Roskilde vare sendte til Rom og med dem eller måske lidt senere (om vinteren) kom den pavelige legat Galandus. Alle disse begivenheder have, som overgangen (*qua finita*) viser, hørt til året efter Sverres optræden og sammensværgelsens opdagelse eller det fæmte efter kroningen.

Af tidsbestemmelsen for Galandus's bortrejse (*hibernis exactis*) synes at fremgå, at hans indvielse af Absalon har fundet sted lige forud om vinteren. (At Saxe slutter en bog af sit værk med en begivenhed fra denne årstid, bestyrker den mening, at han har regnet vinteren med til det foregående år). I våren næstefter, noget før pintse tilsatte biskop Frederik livet, og det andet tog i anledning af et skibs opsnappelse (d. 18. mod Skl.) begyndte. En tid efter, uden tvivl ikke før langt hen på efteråret skete Karls og Knuds indfald i Halland (*Karolus — fortem spiritum inter molles arborum frondes deposuit*). Alt dette indtraf således i det sjette år efter kroningen.

I det påfølgende år, det syvende efter kroningen, i sommeren og efteråret faldt det siste møde mellem Valdemar og Henrik, begyndelsen til røret i Skåne og — efter høst, altså vel i oktober — kongens rejse derover for at dæmpe det.

Før fasten næste år, d. 8. efter kroningen, drog kongen atter til Skåne og sejrede ved Dysiebro. I samme år,

man ser ikke når på året, men rimeligvis i våren eller i sommeren mødtes Valdemar med kejseren ved Lybæk.

Da det er rimeligt, at det var det forhold, de pommeriske fyrster på dette møde trådte i til kejseren, som gav dem mod til deres fjendtlige holdning mod Danmark, så er borgenes opførelse ved Svines munding vistnok først skét i det på mødet følgende års vår, og flådens samling i Grønsund og Valdemars død ikke førend et stykke hen på våren, da det jo hedder, at Valdemar først sent fik efterretning om Sklavernes færd. Disse begivenheder høre således vistnok til d. 9. år efter kroningen, d. 17. efter kirkemødet, d. 22. efter slaget på Gradehede og Valdemars kroning.

De andre kildeskrifter.

Ifølge sin stilling i Saxes text skulde Stettins indtagelse og hvad dermed hænger sammen være foregået i året 1171 og udgøre en del af den rygiske krig. Dette bliver imidlertid ikke bekræftet, men tværtimod bestemt modsagt af alle de andre kildeskrifter.

Helmold omtaler slet ikke Stettins indtagelse hværken ved det nævnte år og den nævnte krig eller andensteds, ja hans skildring af den rygiske krig og freden, som endte den (*s. chron. Slavor. II, 13—14*), er en sådan, at han på ingen måde kan have regnet den dertil: det gik nemlig dengang Danmark så uheldigt og freden var så ugunstig, at Valdemar næppe med ligegyldighed og foragt har kunnet se på Henriks og de pommeriske fyrsters forbindelse eller under sådanne omstændigheder har turdet inlade sig på et så voveligt foretagende som toget til Stettin. Grunden til at han ikke omtaler det her, er altså ikke den, at han har glemt det, og ligesålidt er det sket ved en forglem-

melse. når han heller ikke på noget andet sted omtaler det, ti det var en ikke uvigtig begivenhed (så vigtig, at den endog har fået plads i vore ellers så fattige årbøger) og kunde navnlig ikke glemmes af den, som skrev en *chronicon Slavorum*: men grunden må i begge tilfælde have været den, at det foregik på et senere tidspunkt end han i sin historie er nået til eller på et punkt senere end 1171, ti med det år synes han at slutte sit værk.

At Stettin først blev belejret og indtaget efter 1171, ligger også i Saxes ord i st. «Interea Kaz.» (pag. 867), at Vartislav, Stettins høvding, havde stiftet et kloster (Kolbaz), som fik munke fra Danmark, ti Bugislavs bekræftelsesbrev er udstedt i året 1173 og, at slutte af danske årbøger kom munkene dertil i begyndelsen af 1174*: det ligger fræmdeles i Saxes bemærkning (pag. 871) om den af Knud, Prislavs søn, grundede stad, at sige hvis han dermed mener Nyborg, ti denne blev ifølge Hvitfeld først bygget i 1175. (Udentvivel er Hvitfeld her, ligesom m. h. t. Kallundborg et år for langt fræmme og burde sagt 1174). På den anden side fræmgår det af Tysklands historie for den tid, at sammenslutningen af Henrik og de pommerske fyrster må være sket før 1177, fra hvilket år af Henrik, af hensyn til kejser Frederik, ikke kan have villet gøre sig Valdemar til fjende. Det synes altså, at toget til Stettin må være foregået enten i 1175 eller i 1176. At 1175 er det rette år, derfor taler Knytlingasaga (kap. 125), som med Burstaborg mener Stettin, idet den sætter denne stads indtagelse 19 år efter slaget på Grælehede, hvilket den urigtigen henfører

* Når Ryklosters årbog siger, at Kolbaz blev grundet d. 2. febr. 1174, mener den dermed vistnok hvad vi vilde kalde 1175; men udentvivel er den, ligesom i andre punkter, et år for langt fræmme og burde sagt 1173 d. e. vort 1174.

til 1156, og 7 år før Valdemars død (1182). For 1175 taler også flere danske årbøger (kong Eriks kronike eller Rykklosters årbog samt de, der slutte sig til den), forsåvidtsom de sætte Stettins belejring to år efter grundlæggelsen af klostret i Kolbaz, fem år efter skrinlægningen; at de samme årbøger dog have årstallet 1176, hænger udentvivl sammen med, at de urigtigen sætte grundlæggelsen af Kolbaz til 1174 istedenfor til 1173 og skrinlægningen til 1171 istedenfor til 1170. Endelig er det også rimeligt, at Henriks fraværelse fra Nordtyskland i siste del af 1075 og hans da stedfindende brud med kejser Frederik har indgivet Valdemar mod.

Det møde ved Ejderen, som ifølge Saxe holdtes sommeren efter Stettins indtagelse, skulde henhøre til 1172; men det strider mod pålidelige tyske beretninger, som sætte Henriks pilgrimsrejse netop til det år (fra dets begyndelse til begyndelsen af det næste). Hvis Saxe har ret i at sætte dette møde til året efter Stettins indtagelse, holdtes det, efter hvad ovenfor er udviklet, rimeligvis i året 1076.

Togene mod Brammesierne og Circipanerne samt freden, der endte den rygiske krig den følgende sommer, skulde ifølge Saxes text høre til året 1173. Men idet Helmold (II, 13—14) omtrent slutter sin historie med fortællingen om disse begivenheder (fredsmødet begyndte ifølge hans beretning St. Hans dag) og ikke omtaler Henriks pilgrimsrejse i 1172 (hvormed hans fortsætter Arnold fra Lybæk begynder), må de være faldne forend i det år og rimeligvis 1171, hvilket bekræftes af Knytlingasaga, forsåvidtsom denne netop sætter dem til året før Henriks rejse. Desuden siger Helmold, at Gertrud, Henriks datter, ved fredslutningen

* Til samme år sætte danske årbøger Lunds brand.

blev trolovet med den allerede til konge valgte Knud (*jam rex designatus*)* og derefter sendt til Danmark, og Knytlingasaga siger, efter at have fortalt om togene mod Brammesierne og Circipanerne, at hun blev sendt til Danmark ved juletid lige før Henriks afrejse, men denne sendelse skete ifølge *necrologium Lundense* og Albert fra Stade i året 1171.

Da således året for begivenhederne i «*Vere reddito*» synes at stå fast, have vi deri et nyt bevis for, at kroningen samt de begivenheder, som sættes til samme år, ikke med flere danske årbøger ere at regne til året 1171; men da de af Knytlingasaga sættes til året forud for togene mod Brammesierne og Circipanerne, må de høre til 1170, således som også ovenfor er vist.

Medens de andre kildeskrifter sætte togene mod Brammesierne og Circipanerne samt freden til 1171, ikke til 1173, henføre de derimod til dette år adskilligt, som slet ikke omtales hos Saxe: til begyndelsen af året hertug Henriks hjemkomst (tyske kilder), fræmdeles hertug Kristoffers død og et jordskælv (de danske årbøger). Kristoffers død sættes af Knytlingasaga ti år før faderens (kap. 127); men hvis han døde d. 11. april (*tab. Ringstad.*), har forfatteren rimeligvis ment hvad vi kalde 1173, idet han har regnet året til St. Tiburtii dag (d. 14. april).

Om det er rigtigt, hvad Saxes text vidner, at Eskils bortrejse, befæstelsen af Volgast og det sextende tog mod Sklaverne hørte til et og samme år, og at den toårige våbenhvile, mødet ved Ejderen, Sverres optræden og sammensværgelsen mod Valdemar ligeledes hørte til et og samme

* Af denne Helmolds tilføjelse synes at framgå, at trolovelsen er sket efter Knuds kroning i året 1170.

år, det næste efter hint, derom give de andre kildeskrifter ingen oplysning, og vi have forsåvidt ingen grund til at forkaste Saxes vidnesbyrd. Derimod er der adskilligt, som taler for, at de to år, hvori alle disse begivenheder skal være faldne, hverken var det, hvori den rygiske krig endte, og det, som fulgte lige efter, altså årene 1171 og 1172, eller det tredje og fjerde år efter kroningen, altså 1173 og 1174.

Da det næmlich af andre kildeskrifter fræmgår, at Gertrud ved fredslutningen 1171 blev trolovet med Knud og derefter henimod jul samme år sendt til Danmark, så er det ikke rimeligt, at Henrik endnu i det år, et par måneder efter freden har allieret sig med Sklaverne mod Danerne eller foretaget noget andet mod Danmark fjendtligt skridt, og da han strax i begyndelsen af 1172 tiltrådte sin pillegrimsrejse, kan han heller ikke i det år have haft noget møde med Valdemar. Når fræmdeles Helmold med stærke farver skildrer den for Daner og Saxere lykkelige tingenes tilstand, som var frugten af freden 1171, så tor man vel med Velschow (*not. ub. pag. 346*) antage, at idetmindste nogle år ere hengåede, inden Danerne igen kom i fjendtlig forhold til Saxere og Sklaver og at følgelig også den toårige våbenhvile, som endte den ny krig, er falden nogle år senere. Og endelig, når Saxe i anledning af denne våbenhvile siger, at Sklaverne ikke fik den forventede hjælp (fra Henrik) og dernæst, med hensyn til mødet ved Ejderen, at Henrik så sig ude af stand til at hjælpe Sklaverne mod Danerne og tværtimod ivrigt bejlede til Valdemars venskab, så passe disse ytringer hverken til 1172 eller til 1174, eftersom Henrik dengang endnu stod på sin magts og sin lykkes højdepunkt, ja de passe heller ikke til noget af de følgende år forud for 1177. Men i dette år blev freden

mellem kejseren og paven samt dennes venner Lombarderne hvortil der allerede siden slutningen af 1176 havde været god udsigt, omsider d. 1. avgust sluttet i Venezia, og da begyndte det uvejr at trække sammen, som snart efter brød løs over Henrik og voldte hans fald. Det er således ikke nogen urimelig formodning, at ovennævnte møde er blevet holdt i 1177, og den styrkes i høj grad derved, at Sverres optræden af Snorre og de islandske årbøger netop sættes til det år. Man tør vel deraf slutte, at også den toårige våbenhvile og det om sammensværgelsen horte til 1177, men Eskils bortrejse, befæstelsen af Volgast og det sextende tog mod Sklaverne til 1176, altså, efter hvad ovenfor er udviklet, til samme år som det møde ved Ejderen, der i Saxes text sættes året forud for toget mod Brammesierne og året efter Stettins indtagelse.

Medens således ingen af de andre skribenter til 1174 henføre noget af det, Saxe henfører dertil, synes Knytlingasaga til det år (året før Stettins indtagelse) at sætte et tog af Valdemar indad Flatsminne til Gorgasia.

De nyere forfattere gå meget vilkårligt tilværks i de her omhandlede punkter, dog mindst af alle Velschow, der, ligesom jeg, sætter d. 16. tog til 1176, våbenhvilen, mødet ved Ejderen o. s. fr. til 1177, men ganske vist fejler i at sætte Eskils næstsiste rejse og befæstelsen af Volgast til 1175. Jeg har ovenfor (s. 541) vist, hvor stridende denne opfattelse er mod Saxes text, men den strider tillige mod tvende breve fra Petrus Cellensis til Eskil i Danmark (Suhm, hist. af Danm. VII, 456). Da disse breve nemlig omhandle begivenheder, der ere foregæede i Frankrig i slutningen af 1175 og første halvdel af 1176, og ikke kan være komne Eskil i hænde forend hen på sommeren 1176, så er det klart, at han ikke i den tid har været i Frankrig og ikke

kan være sejlet hjemmefra førend i slutningen af sommeren 1176 (den sommer altså, i hvilken Valdemar og Henrik mødtes ved Ejderen), men rigtignok heller ikke senere, da han var hjemme igen i sommeren 1177.

Ifølge Knytlingasaga var det bryllup, som Valdemar gjorde kort forud for Eskils fratrædelse og Absalons valg til ærkebiskop, ikke en datters, men sønnen Knuds bryllup, og medens Saxe sætter disse 3 begivenheder såvelsom Eskils bortrejse til våren, er Knytlingasaga kun i det sidste punkt enig med ham, men sætter de andre til vinteren. Det kunde dog være, at denne uenighed kun er tilsyneladende. Hvis vi næmlich antage, at disse begivenheder høre til et år, hvori påsken faldt noget efter 14. april og at forfatteren har regnet, at vinteren gik til den dag, så kan brylluppet have stået i slutningen af marts, valget i begyndelsen af april, Eskils bortrejse noget senere efter 14. april, og teksten forbyder os ikke at antage, at netop det også har været Saxes mening. Det kommer altså an på, om de nævnte begivenheder ere indtrufne i et sådant år.

At de såvelsom det fjerde fællestog høre til et og samme år, bekræftes af Knytlingasaga, og når vi altså med sikkerhed kende året for en af dem, kende vi det med det samme for dem alle.

At dette år var det fæmte efter kroningen eller 1175, således som Saxes text siger, får ikke medhold i noget af de andre kildeskrifter; tværtimod er der adskillige af dem, som tale derimod ved at sætte Stettins belejring til det år. Denne uenighed mellem Saxe og de andre kildeskrifter med hensyn til begivenhedernes afstand fra kroningen gentager sig i det følgende af Saxes historie og skal derfor ikke mere omtales.

Heller ikke give andre kildeskrifter os noget udtrykke-

ligt vidnesbyrd for, at de omhandlede begivenheder indtraf i året efter Sverres optræden og de andre dermed samtidige begivenheder; men ad en omvej føre de os dog dertil. Sverre optrådte jo næmlich i 1177, og til 1178 hensatte adskillige årbøger Eskils fratrædelse og endelige bortrejse fra fædrelandet. Rigtignok sætter flértallet af de danske årbøger og adskillige islandske disse begivenheder til 1177, og i det år, d. 1. avgust, sluttedes kirkefreden, som i Saxes text (II, 924) synes at henføres til samme år som brylluppet og de dermed samtidige begivenheder; men at 1177 skulde være det rette år for disse, derimod taler dog Knytlingasaga, forsåvidt den har ret i, at det var Knud, som havde bryllup dengang, ti han har næppe haft bryllup for 1178 eller efter at have fyldt sit 15. år, og dernæst er striden mellem dem, som have 1177, og dem, som sige 1178, vistnok kun tilsyneladende. Eskils fratrædelse og bortrejse skete jo næmlich ifølge Saxes text inden påske og dermed stemmer Knytlingasaga, som udtrykkelig siger, at Eskil nedlagde sit æmbede om vinteren og rejste bort endnu i fasten; men når nu flertallet af årbøgerne, som rimeligt er, på fransk vis have regnet den del af året indtil påske eller St. Tiburtii dag (14. apr.) til det foregående år, så er dens 1177 her det samme som vort eller de andre årbøgers 1178*. At også de islandske årbøger have årstallet 1177, dertil kan grunden enten være den, at de have regnet på samme måde eller snarere, at de uden videre have øst af danske kilder. Og nu kirkefreden —

* Når 7 danske årbøger under 1177 fortæller, at Knud blev konge i Skåne og Halland, men de 6 af dem sætte hans fødsel til 1163, må de udentvivel med 1177 have mént begyndelsen af vort 1178, da han ellers på den tid kun skulde have været 14 år gammel; han har vistnok mindst haft lavalderen (15 vintre).

den blev vistnok sluttet d. 1. avg. 1177, men der må naturligvis, som Velschow bemærker (*Saxo II*, 924), være hengået nogen tid, inden forholdene ordnedes på det derved fastsatte grundlag og skismaet kunde siges at være aldeles ophørt (*controversia — Alexandri pedibus proculcata succubuit*).

Hvis det var så, at de omhandlede begivenheder ere faldne i 1177, kunde der endnu være tale om forsoning mellem Knytlingasaga og Saxe, eftersom påsken i det år faldt d. 24. april. Men da det nu synes at stå fast, at de have hørt til 1178, i hvilket år påskedag indtraf d. 9. april, så bliver modsætningen stående og kan nu bestemtere udtrykkes således: ifølge Saxe stod brylluppet rimeligvis d. 26. marts, da den 25. var en lørdag, landstinget holdtes lørdagen d. 1. april, Eskils fratredelse skete d. 2. april eller palmesøndag og hans bortrejse en af de nærmeste dage, inden påskedag (d. 9. april); ifølge Knytlingasaga derimod må brylluppet, Eskils fratredelse og Absalons valg være foregået før d. 25. marts (om vinteren), Eskils bortrejse mellem denne dag og 9. april (i våren). Velschow, som holder på Knytlingasaga, søger til en vis grad at forsone de modstridende vidnesbyrd, idet han antager, at brylluppet faldt i februar, Eskils fratredelse i begyndelsen af marts (*exacto mense*), hans bortrejse efter 25. marts. Isåfald skulde Knud være født i februar, men jeg har ovenfor gjort det rimeligt, at han ikke blev født før end et stykke ind i marts og altså heller ikke godt kan have haft bryllup før i marts.

Det lader sig vel forene med Saxes text, når Knytlingasaga siger, at palliet blev sendt Absalon om vinteren, at han blev indviet i fasten og at toget mod Sklaverne under Knud og Absalon (d. 18.) skete i den følgende vår,

fræmdeles når den sællandske årbog (under året 1201) sætter Absalons indvielse til 21. februar (en måned forud for hans dødsdag, d. 21. marts) og endelig når flertallet af de danske årbøger, adskillige islandske samt Knytlingasaga sætte samme begivenhed i året efter hans udvælgelse til ærkebiskop. Hvis nu denne skete i året 1178, må indvielsen altså være foregået i året 1179, og det viser sig virkelig også at være tilfældet; ti rigtignok sætte næsten alle danske og nogle islandske (de 4, som tale derom) den til 1178, men at de derved have ment 1179, idet de have regnet vinteren med til det foregående år, synes utvivlsomt og bestyrkes desuden ved, at også Knytlingasaga sætter Absalons indvielse til ærkebiskop 21 år efter hans indvielse til biskop (1158). Dermed stemmer det også, at biskop Frederiks død (på d. 18. tog mod Skl.) sættes til 1179 (3. maj)*; pintsedag, på hvilken ifølge Saxe hans lig blev fundet, indtraf i det år d. 20. maj.

Medens Karls og Knuds indfald i Halland ifølge Saxes text må være skét i slutningen af 1179 eller begyndelsen af 1180, sættes det af den næstvedske årbog og Petrus Olai til 1181; men da der ellers i denne bog af Saxes historie er så god overensstemmelse mellem ham og andre, synes hans vidnesbyrd her at burde have fortrinnet.

Hvis Absalons indvielse og det attende tog faldt i 1179, må ifølge den overleverede text af Saxe de øvrige begivenheder, som fortælles i fæmtende bog, have hørt til årene 1180—82 og været således fordelt på disse: i 1180 faldt det siste møde mellem Valdemar og Henrik (som det synes om sommeren) og noget senere udbruddet af op-

* Hvitfeld, slesvigske bisper; Corn. Hansfort, *catalogus episcop. Slesvic.*

standen i Skåne; i 1181 slaget ved Dysiebro (før eller i begyndelsen af fasten)* og Valdemars møde med kejseren; i 1182 flådens samling i Grønsund og Valdemars død (et stykke hen på våren). Rigtigheden deraf bekræftes af andre forfattere.

Mødet med Henrik omtales imidlertid ikke udtrykkeligt, men da det ifølge Saxe først fandt sted, efterat Henrik allerede havde lidt meget i krigen mod kejseren (*gracem bello offensam expertus*), og da denne krig først udbrød i sommeren 1180 (*chron. m. ser., ann. Albiani*), så kan det ikke være blevet holdt tidligere, og da desuden kejseren d. 8. sept. drog til Sydtyskland på et par måneder, er det rimeligt, at Henrik har benyttet sig af denne standsning til at mødes med Valdemar. Til 1180 sættes også begyndelsen af den skånske opstand af vore fleste og bedste årbøger; hvis det jeg har sagt om tiden for mødet med Henrik er rigtigt, er den næppe sket tidligere end i begyndelsen af efteråret.

Slaget ved Dysiebro sættes af vore fleste årbøger til 1181; rigtignok er der 3, som sige 1180, nemlig kong Eriks, den nestvedske og sællandske, af hvilke især den siste i dette punkt har stor vægt, men der er ingen tvivl om, at de her, ligesom ovenfor m. h. t. Absalons indvielse, have regnet vinteren med til det foregående år og altså også have ment 1181. Til dette år regnes også mødet med kejseren af sågodtsom alle vore årbøger; ifølge tyske kilder var det om sommeren.

Endelig sættes Valdemars død af samtlige danske og islandske årbøger til 1182, af de islandske, *liber daticus*

* Denne begyndte i det år den 18. februar.

Lund. og tab. Ringstad. d. 12. maj, efter 3 årbøgers ud-
sagn 25 år efter slaget på Gradebøde.

De begivenheder, som i Saxes text fortælles mellem kroningsåret og Valdemars død, lægges både af Saxe og af de andre i 9 forskellige år; men begge parter afvige her mere fra hinanden end i de to første afsnit af Valdemars historie. For det første nemlig sætte de ikke begivenhederne i samme orden, og for det andet, medens Saxe sætter dem i det første — niende år efter kroningsåret, sætte de andre dem dels i det første dels i det femte — tolfte og henføre til mellemtiden begivenheder, som Saxe slet ikke har (Gertruds sendelse til Danmark — Henriks pilgrimsrejse, Lunds brand — Henriks hjemkomst, Kristoffers død, jordskælv — Valdemars tog indad Svine til Gorgasia). Forskellen vil bedre ses af følgende liste:

	Saxe.	Andre.
1. Stettins belejring og mødet ved Ejderen	1171—1172.	1175—1176.
2. Toget mod Brammesier og Circipaner samt freden	1173.	1171.
3. Eskils næstsiste bortrejse — Valdemars død	1173—1179.	1176—1182.

Dertil kommer endnu for dette afsnits vedkommende en afvigelse af anden natur, idet Saxe siger, at det var en datter af Valdemar, Knytlingasaga, at det var hans son Knud, som havde bryllup lige forend Eskil nedlagde sit æmbede, og hin sætter samme bryllup til våren, denne til vinteren.

II.

Udjævning af modsigelserne mellem Saxe og andre forfattere.

Efterat jeg nu har gennemgået dels Saxes historie dels andre kildekrifter m. h. t. Valdemar d. førstes regeringstid og har påvist, at begge parter, om end i de fleste punkter enige, dog i ikke få afvige fra hinanden, navnlig forsåvidt-som adskillige begivenheder af Saxe sættes til et andet år end af de andre, så gælder det nu om at afgøre, hvilke af de hinanden modstridende bestemmelser der ere rigtige eller om måske ingen af dem er det. Dette spørgsmål lader sig kun besvare gennem en undersøgelse af grunden, hvorpå de forskellige bestemmelser hver især hvile, og jeg vil derfor underkaste såvel Saxe som de andre en nøjere prøvelse.

A. Vægten af de af andre kildekrifter uddragne vidnesbyrd.

Der er ovenfor fræmført adskillige fra Saxes afvigende tidsbestemmelser, som hver især kun støttede sig på en enkelt, i sig selv mindre pålidelig eller af andre bestridt forfatters udsagn. De ere allerede tilstrækkeligt behandlede og skal ikke her omtales. Dernæst er der andre, som det ligeledes, men af en anden grund vilde være overflødigt at drøfte nøjere, nemlig de, som hvile på flere, af hinanden uafhængige og tildels gode forfatteres samstemmende vidnesbyrd og derfor, uden hensyn til Saxe, strax må kendes for gyldige (s. pag. 555). Tilbage bliver der således kun de bestemmelser, som hver især rigtignok kun have en enkelt hjemmelsmand, men en sådan, som ellers er pålidelig og ikke udtrykkelig bestridt af andre; jeg mener visse bestemmelser i Hejmskringla og Knytlingasaga.

1. Hejmskringla.

For at kunne bestemme værdien af de fra Saxes afvigende udsagn af Snorre (s. pag. 532) må man betragte den hele fortælling, hvori de forekomme, dels i og for sig, dels i forhold til andre beretninger.

Efterat Snorre har fortalt, hvorledes det endelig lykkedes Erling Skakke i våren til det 3. år efter Inges død at overvinde de siste levninger af Sigurd Markusfostres tilhængere og derefter i samme års sommer at få sin søn kronet af ærkebiskoppen, siger han frømdes omtrent således:

«Da Valdemar havde spurt denne tidende, sendte han bud til Erling og mindede ham om hans løfte af afstå Viken. Erling førte om høsten sendemændene med sig til Viken og forelagde bønderne sagen, men følgen blev, at sendemændene måtte vende hjem med afslag. Endnu i samme høst drog Erling til Bergen, hvor han sad om vinteren; men henimod våren fortalte hans venner ham, at Trønderne vare i åbenlyst fjendskab imod ham. Tirsdagen i gangdagene (d. 11. maj) sejlede han derfor fra Bergen og var om torsdagen (Kristi himmelfartsdag) i Trondhjem, hvor bønderne på et ting nødtes til at give ham store bøder. Samme vår (1165) drog Valdemar med en hær til Norge og stævnedes til ting i Tunsberg, men der mødte ingen fra herrederne og kongen vendte derefter tilbage uden at have udrettet mere. Da Erling spurte, at Danekongen var kommen i Viken, bød han en hær ud og sejlede fra Bergen østover langs landet; men da han kom til Lidandesnæs og der fik høre, at Danehæren allerede var faret sydpå til Danmark, gav han alt ledingsfolket hjemlov, men sejlede selv med nogle lendermænd sydpå til Jylland. Ved det sted, som hedder Djurså, fandt han en del Daner, som vare komne

fra leding, med mange skibe. Han jog dem på flugt og plyndrede skibene såvelsom købstaden. Da var der en tid ufred mellem Norge og Danmark».

«Kristina kongsdatter, Erlings hustru, drog om høsten til Danmark til sin frænde kong Valdemar. Våren efter (1166) sendte hun bud efter Erling, at han skulde komme ned og forlige sig med Danekongen. Sommeren efter, da Erling var i Viken, udrustede han et langskib og drog til Randers og blev der en tid hos Valdemar, indtil fred blev sluttet imellem dem. Denne fred blev siden vel overholdt. — Erling havde med sine friller 4 sønner, med Kristina en datter Ragnhild. Kristina rejste bort af Landet med Grim Rusle, og de levede en stund sammen i Myklegård».

«Medens Erling var i Danmark (sommeren 1166), rejste Olaf og Sigurd Agnhat en flok imod ham og Olaf blev tagen til konge af Oplænderne. De fore med flokken over Oplandene og ned i Viken, men stundom østerpå i markerne; tilskibs vare de ikke. Erling drog med sine krigsfolk til Viken, var tilskibs om sommeren og om høsten i Oslo, hvor han holdt julegilde. Men han lod holde udvig oppe i landet med flokken og drog selv op at lede efter dem. Da blev han ved forræderi af præsten på Rydjøkel ved kyndelmissedag (2. febr. 1167) overfalden af Hættesvendene (Olafs tilhængere), men slap dog nogenlunde vel derfra. Olaf, fra den tid af kaldet Ugæva, fo'r fræmdeles om på Oplandene, men Erling fo'r ned til Viken til sine skibe og blev der den følgende sommer, medens Olaf og hans mænd vare på Oplandene, stundom østpå i markerne og således holdt flokken sammen den anden vinter. Våren derefter (1168) fore Hættesvendene ned i Viken og optog der vidt og bredt de kongelige indtægter, opholdende sig der lang tid om sommeren. Da drog Erling med sine krigsfolk

østerpå til Viken og mødte dem ved Stanger. Sigurd faldt og Olaf flygtede til Danmark, hvor han opholdt sig om vinteren i Ålborg. Siden om våren (1169) fik han en sot, som voldte hans død».

Derefter fortælles om tilfangetagelsen af Kristina kongsdatters søn Harald og hans drab ved Erling, om Ejstens færd til Byrge Brosa og hans optræden i Viken som høvding for Birkebenerne, da Magnus havde været konge i 13 år (1174).

Valdemars første tog til Norge omtales, foruden af Saxe, kun af Snorre, men at det, som det af denne fortælling fremgår, er sket i året 1165, får dog ad en omvej bekræftelse ved de islandske årbøger. Det er nemlig i sig selv rimeligt og ingen har tvivlet om, at Snorre har ret, når han lader Valdemar gøre dette tog strax året efterat Erling havde kuert sine modstandere og fået sin søn kronet: men nu vidne samtlige islandske årbøger, at kroningen foregik i året 1164 (kun en af dem har 1161), altså må Valdemars tog være foregået 1165. Alligevel har P. E. Müller søgt at kuldkaste Snorres vidnesbyrd, idet han mener, at denne fejltagtigheden har sat toget til 1165 istedenfor, som Saxe, at sætte det til 1164. Han siger nemlig således (Cr. Unders. s. 205—206):

«Saxe sætter toget (til Norge) i den første halvdel af det samme år, i hvis siste halvdel det tog blev foretaget mod Venderne af kong Valdemar i forening med hertug Henrik, hvori grev Adolf af Holsten blev dræbt, hvilket år var 1164. — Hvad tidsregningen hos Snorre angår, da er den rigtignok bestemt forsåvidt, at han fortæller udførligen, hvorledes den ene begivenhed fulgte på den anden forår, efterår og vinter, og denne udførlighed finder sted i de 10 foregående år. Men det år da de nævnte kongebrodrer

uenighed begyndte, er ikke så bestemt. Snorre hensætter det til Sigurds og Inges 19. regeringsår, men det kan gærne have været i deres 18., ti om året før uenighedens begyndelse (1154) fortæller næsten intet. Følgen af denne hypotese bliver, at i den kronologi, der står foran i tredje del af den københavnske udgave af Snorres værk, må årstallene fra 1155 af (dette år indbefattet) og indtil 1174 sættes et år tilbage. Begivenhedernes indre forbindelse forbliver den samme. — Den nærmeste fordel af denne hypotese er, at vi, foruden at have udjævnet modsigelsen mellem Saxe og Snorre angående tiden for Valdemars tog til Norge (og Hættesvendenes lange ophold i Viken, s. pag. 214), ikke behøve med Suhm, som følger Snorres kronologi (og altså sætter sendemændenes komme til 1164, Valdemars tog til 1165) at antage, at Saxe skulde have forbigået alt hvad der er skét i Danmark i 1163 og i begyndelsen af 1164.

Denne Müllers mening kan se rimelig nok ud, men er dog ikke andet end en ren hypotese, hvis gyldighed alene beror på, om den kan gøre nogen nytte; men det er så langt fra, at den tværtimod, bortsét fra at den udjævner modsigelsen mellem Saxe og Snorre med hensyn til Hættesvendenes lange ophold i Viken — en modsigelse, der, som nedenfor skal ses, kan tænkes jævnet på en anden måde —, iøvrigt ikke rammer sit mål. For det første kan nemlig Saxe, som jeg ovenfor har vist (s. 494), ikke have sat toget til Norge til 1164, men senest til efteråret 1163, og selv om det var afgjort, at både Saxe og Snorre satte toget til 1164, vilde dog en anden modsigelse mellem begge blive stående, nemlig m. h. t. tiden for de norske sendemænds komme til Valdemar, der ifølge Snorre først kan være indtruffen hen på sommeren, men ifølge Saxe skete i begyndelsen af året eller i slutningen af det foregående. Dernæst,

hvad enten vi følge Suhms eller Müllers tidsregning, bliver savnet af noget, som har fyldt 1163, omtrent lige stort; ti vi kan ligeså godt forstå, at Saxe har udeladt alt om 1163, som at han ikke skulde have haft andet at fortælle derom end de norske sendemænds komme, og hvis Müller havde ret i at sætte Knuds fødsel til 1162 (s. 204), vilde det vistnok efter Saxes text også være nødvendigt at henføre sendemændenes komme til det år. Til begyndelsen af 1164 savnes i virkeligheden intet; ti afslutningen af forbundet mellem Valdemar og Henrik, deres børns forlovelse og deres fælles tog mod Sklaverne, hører, som jeg har påvist, til første halvdel af det år.

Da således alle de fordele, som ifølge Müllers mening skulde være forbundne med hans hypothese, ikke opnås (eller kan opnås paa en anden måde), og da der således ikke er tilstrækkelig grund til at opstille den, synes det rimeligt, ja nødvendigt at lade Snorres vidnesbyrd stå ved magt.

Større ret synes derimod Müller at have, når han mener, at Snorre let har kunnet falde på fejlagtigen at sætte slaget ved Djurså strax efter Danekongens tog til Norge som en rimelig følge af dette, og når han derhos henpeger til, at Snorre i det hele fortæller krigen mellem Danmark og Norge meget uordentligt (Cr. Unders. pag. 209—210). Imidlertid støttes Snorre også i dette punkt, om end ikke så godt som m. h. t. Valdemars tog til Norge, af nogle islandske årbøger (tidligst fra det trettende århundredes slutning), som sætte Djursåslaget til 1165 (en sætter det til 1164, samme år som Magnus blev kronet).

Når Snorre, efter at have fortalt om Djursåslaget, siger, at der så en tid var ufred mellem Danmark og Norge, og derefter, at Kristina i høsten drog ned til Valdemar og den

følgende vår sendte bud efter Erling og at denne om sommeren kom og sluttede fred, så synes der at være en modsigelse tilstede, ti, når der således næsten strax er begyndt fredsunderhandlinger, kan der jo ikke godt en tidlang have været ufred, og den formodning ligger nær, at Kristinas rejse og freden ikke ere fulgte så hurtigt på Djursåslaget som Snorre siger. Denne formodning bestyrkes ved Fagrskinna, som, efter at have fortalt om Djursåslaget, ikke nævner Kristinas færd, men siger, at Valdemar derefter forbød al handel mellem Viken og Danmark, og at Vikverjerne, som ikke kunde undvære handelen med Danmark, gik til Erling og bad ham indstændig om at slutte fred med Danekongen; ti rigtignok benægtes det ikke derved, at Vikverjerne strax samme år ere fræmkomne med deres bon til Erling, men det synes rimeligt, at de ikke have gjort det, førend de en tidlang havde følt virkningen af forbudet. Da nu dertil kommer, at ikke blot Saxe, men også Knytlingasaga og Esrom-årbogen sætter freden mellem Danmark og Norge til kroningsåret d. e. til 1170, så må Snorres tidsbestemmelse, om den end styrkes ved nogle islandske årbøger (en af dem har dog 1168), idetmindste ansés for meget tvivlsom.

At Hættesvendenes opstand, således som Snorre vidner, begyndte i året 1166, bekræftes af Sturlingasaga samt nogle islandske årbøger, så at der ingen grund er til at tvivle om rigtigheden deraf; men at den skete samtidig med Erlings ophold i Danmark, altså om sommeren, synes meget tvivlsomt. Fagrskinna vidner hverken for eller imod, idet den rigtignok fortæller den ene begivenhed lige efter den anden, men uden at bestemme deres tidsforhold, og den i dette punkt pålideligere Sturlungasaga sætter udtrykkelig opstanden til vinteren.

Slaget ved Rydjøkel skal ifølge nogle islandske årbøger, ligesom ifølge Snorre, have stået 1167 (tre have 1168), og Fagrskinna sætter det, ligesom Snorre, til kyndelmisse (2. febr.); men imod disse vidnesbyrd står den pålideligere Sturlungasaga, som sætter det til helgemisse (1. nov.) 1166. Ligeledes vidne en del islandske årbøger med Snorre, at slaget ved Stanger stod 1168 og at Olaf døde 1169, men en sætter slaget til 1167, ligesom Saxe, og for dette årstal synes også Fagrskinna at tale, når den, efter at have fortalt om slaget ved Rydjøkel, springer det over, Snorre iøvrigt ytrer om 1167, og strax siger, at Erling *noget senere* hørte, at Hættesvendene vare i Viken, og derfor drog ud og slog dem ved Stanger. Dertil kommer endelig, at der i Snorres ytring om 1167 synes at være nogen forstyrrelse, idet bemærkningen om Hættesvendenes færd i Oplandene i det år forekommer to gange. Der synes under disse omstændigheder grund til at antage, at Snorres vidnesbyrd her ikke er aldeles pålideligt.

Således afviger da Snorre fra andre og rigtigheden af hans vidnesbyrd er mere eller mindre tvivlsom i følgende punkter:

	Snorre.	Andre.
1. Djursåslaget	1165.	1166.
2. Kristinas færd til Danmark og freden med Valdemar	1165—66.	1169—70.
3. Hættesvendenes opstand begyndt	1166	1166
	om sommeren.	om vinteren.
4. Slaget ved Rydjøkel	1167	1166
	kyndelmisse.	helgemisse.
5. Hættesvendenes lange ophold i Viken og slaget ved Stanger	1168.	1167.
6. Olaf Ugævas død i Ålborg	1169.	1168.

Formodningen om, at fejlen i alle disse punkter ligger i Hejmskringla, bestyrkes endmere dels derved, at begivenhederne i det her omhandlede stykke kun ere løst knyttede

til hinanden og deres tid ikke, således som de foregaaendes og efterfølgendes, bestemt ved angivelsen af kong Magnus's alder og regeringsår, dels derved, at 2—3 år ere uomtalte mellem Olaf Ugævas død og Ejstens optræden i Viken. Afgørelsen hviler alene i, om det på en let og naturlig måde kan påvises, hvorledes de formentlige fejl skulde være komne ind i Hejmskringla.

Man kunde tænke sig fejlene opståede ved en forvanskning af Snorres text i det her omhandlede stykke. Således har en nyere forfatter* fræmsat den formodning, at Snorre med hensyn til tiden for Kristinas rejse til Danmark ikke har skrevet *«haustit»*, men *«haust eitt»*; men om end modsigelsen mellem ham og andre derved blev hævet i dette enkelte punkt, så blev den dog stående i alle de andre, ja Snorre kom ovenikøbet i disse i strid med dem, som ellers stemme med ham; desuden have alle håndskrifter af Snorre *«haustit»*. Samme overensstemmelse mellem håndskrifterne er også tilstede med hensyn til de andre punkter.

Det kunde dernæst være, at fejlene forskrev sig fra Snorre selv; men det synes ikke sønderlig rimeligt. Han var jo i det hele så vel inde i den norske historie og havde så ypperlig lejlighed som nogen til at skaffe sig pålidelig kundskab dels under sine ophold i Norge dels på selve Island og især om begivenheder, der næppe lå et par menneskealdre tilbage fra det tidspunkt, da han fuldførte sit værk. Han synes desuden at have været en sandhedskærlig mand, og man kan ikke indse, hvad der skulde have bevæget ham til her forsætlig at forvanske tidsregningen. Endelig var han i det hele en årvågen og omhyggelig skribent, så at man ikke sådan uden videre tør beskyldte ham for at

* Thorlacius.

have vendt op og ned på begivenhedernes orden. Imidlertid må det dog bemærkes, at den siste del af hans værk ikke er udarbejdet med den omhu som det øvrige (s. indledningen til P. A. Munchs oversættelse); men om denne mangel på omhu end kan have medført en eller anden unøjagtighed i udtrykket, tor vi dog ikke antage, at så store forstyrrelser i ordenen skulde være udsprungne fra den kilde alene.

Endelig kunde man formode, at kildeskrifterne, Snorre benyttede, have været fejlagtige i de nævnte punkter; men lad være, at de have været noget ufuldstændige (derpå tyder Snorres fattigdom i sammenligning med Saxe t. ex. med hensyn til Valdemars tog til Norge); lad være, at de i bestemmelsen af begivenhedernes tid have været noget ubestemte, idet de, som middelalderens skribenter i almindelighed, nøjedes med at opstille begivenhederne efter hinanden, så er det dog ikke troligt, at forfattere, som må have været samtidige eller øjenvidner, skulde have fejlet i begivenhedernes tidsfølge.

Under disse omstændigheder synes man, for at nå til forklaring af fejlenes oprindelse, ikke at kunne gøre andet end gå en middelvej, og tildels vejledet af P. E. Müller og navnlig af P. A. Munch, mener jeg at have fundet den rette: det kildeskrift, Snorre her benyttede, er uden tvivl blevet forvansket derved, at et eller to blade vendtes om, og Snorre har i denne del af sit værk ikke været så årvågen, at han blev denne forvanskning var. Nøjere udviklet vil min hypotese, der støtter sig til de bemærkninger, jeg ovenfor har gjort om Snorres text, om dens forhold til andre sagatexter og andre skribenter, lyde således:

Magnus Erlingsøns saga kan, når man ser hen til dens omfang hos Snorre, i den oprindelige sagatext have fyldt

2 ark (i oktav), af hvilke det siste på de 4 blade (2—5. bl.) indeholdt det stykke, som her er på tale, nemlig skildringen dels af det fjendtlige forhold mellem Erling og Valdemar dels af Hættesvendenes opstand, men på følgende måde og i følgende orden:

Første og andet blad (2. og 3. i arket).

Valdemar sender bud til Erling og forlanger, at han skal opfylde sine løfter. Våren derefter straffer Erling Trønderne og Valdemar gør tog til Norge. Siden (d. e. året efter eller 1166) drog Erling til Viken og gør derfra af med en del hovdinger et tog til Jylland og sejrer ved Djurså over Danerne, som dengang netop vare komne fra leding (fra et tog mod Sklaverne). Derefter fore de tilbage til Norge, og så var der en tidlang ufred mellem Norge og Danmark.

Tredje blad (4. i arket).

Samme år som Erling var i Danmark [d. e. samme år som Djursåslaget] optrådte Olaf og Sigurd Agnhat og den første blev valgt til konge. Erling drog af den årsag til Viken, var tilskibs om sommeren [og strejfede dengang ned til Djurså] og om høsten i Oslo, hvor han holdt julegilde. Men [imidlertid] lod han holde udkig med flokken og drog selv [før jul] op at lede efter dem; han blev af præsten på Rydjøkel indbudet til gilde på den forestående højtidsdag [helgemisse], men blev der overfalden ved forræderi. Han drog tilbage til Viken og forblev der en stund [da var det, at han holdt julegilde i Oslo], medens Olaf fræmdeles fo'r omkring på Oplandene og således holdt flokken samlet den anden vinter. Våren derefter [1167] drog han [i tillid til eller ifølge aftale med Danekongen] ned i Viken og dvalde

der lang tid om sommeren. Erling drog øster til Viken imod ham og slog ham ved Stanger. Olaf flyede til Danmark, hvor han året efter blev syg og døde i Ålborg [våren 1168].

Fjerde blad (5. i arket).

Valdemar forbød derefter [1168] al handel mellem Danmark og Norge. Men da Vikverjerne en tidlang havde lidt under dette forbud, henvendte de sig til Erling [1169] og bad ham slutte fred. Om høsten drog da Kristina ned til kong Valdemar og sendte det følgende år bud efter Erling, som også om sommeren kom ned og sluttede fred [1170]. Kristina rejste bort med Grim Rusle [rimeligvis 1171].

Kristinas bortrejse og, hvad der synes at hænge nøje sammen dermed, hendes søns skæbne, endelig det om Ejstens ophold hos Byrge Brosa faldt vistnok i de 3 år mellem fredslutningen og Birkebenernes optræden.

Førend nu Snorre kom til at bruge det således indrettede kildeskift, foregik der, troer jeg, den forandring med det, at de to siste blade, som udgjorde det inderste dobbeltblad i arket, bleve vendte om, så at alt det om den dansk-norske krig kom til at stå samlet og det om Hættesvendenes opstand til at stå bagefter. Snorre anede ikke uråd: at stykkerne om Kristinas bortrejse og om hendes søns skæbne, som naturligen hørte sammen, vare blevne skilte fra hinanden, var ikke så stødende, at det vakte hans mistanke; at alt det om den dansk-norske krig nu stod samlet, måtte synes ham meget passende, og denne omstændighed gjorde ham tryg. Han benyttede altså den således forvanskede text som grundlag for sin fortælling og søgte derefter nøjere at bestemme tidsregningen, idet han derhos gik ud fra, at den oprindelige saga, han havde for

sig, havde fortalt samtlige begivenheder i deres naturlige orden. Nu sagde texten ham udtrykkelig, at Valdemars tog var foregået i våren efter Magnus's kroning eller 1165; i hvilket tidsforhold derimod de følgende begivenheder (Djursåslaget og Kristinas rejse ned til Danmark) stode til dette tog og til hinanden indbyrdes, fræmgik ikke så tydeligt af den, men det syntes ham vel naturligt, at Erlings overfald på Danerne ved Djurså som et svar på Valdemars tog til Norge var fulgt lige efter dette og intet syntes iveau for, at Kristinas rejse ned til Danmark kunde være foregået i samme års høst og freden altså sluttet året efter eller 1166. Måske er han også bleven bestyrket i denne opfattelse ved det følgende, idet det hed, at Hættesvendenes opstand brød ud i samme år som Erling var i Danmark, ti da det vel har været ham bekendt andenstedsfra, at denne opstand begyndte i 1166, måtte han også sætte freden til det år og Djursåslaget til 1165 eller samme år som Valdemars tog til Norge. Det tog, Danerne vare komne hjem fra, da de bleve overfaldne af Erling, måtte således blive Valdemars tog til Norge; men Snorre beholdt dog den oprindelige sagas udtryk «fra leding», skont man skulde have væntet det bestemte «fra ledingen». Det om handelsforbuddet udelod han, ti da det ifølge hans opfattelse ikke havde haft tid til at ytre sin virkning, måtte det synes ham mindre vigtigt at omtale det. Ligeledes forandrede han den oprindelige sagas ord: «I samme år som Erling var i Danmark» til det bestemtere: «På samme tid eller medens o. s. fr.», ti dels troede han vel, at det netop var sagaens mening: havde den ment, at opstanden begyndte vinteren forud, vilde den vist også have omtalt den tidligere, dels syntes det ham rimeligt, at Erlings fjender havde grebet hans fraværelse som en gunstig lejlighed til at træde op.

Med hensyn til slaget ved Rydjøkel kunde det synes tvivlsomt, om den oprindelige saga regnede det til samme år som opstandens udbrud eller til det følgende. Den for- bød imidlertid ikke at antage det siste, da den jo ikke nævnte en bestemt dag for slaget (helgemisse), men kun i almindelighed sagde, at det stod på en helligdag; ja den syntes endog ved den forud tilføjede bemærkning, at Erling holdt julegilde i Oslo, nærmest at tale for, at slaget stod på den første helligdag efter jul d. e. kyndelmisse, og Snorre styrkedes i denne opfattelse ved det følgende, hvor vinteren i det år, da Hættesvendene rådede nede i Viken, kaldes den anden vinter, i hvilken Olaf holdt sin flok samlet. Dette udtryk kunde for Snorre, som satte opstandens udbrud samtidig med Erlings ophold i Danmark eller til sommeren 1166, ikke betyde vinteren 1167, men måtte betyde vinteren 1168. Der var altså, efter Snorres mening, om hele den tid fra opstandens udbrud i sommeren 1166 og indtil våren 1168 ikke fortalt andet mærkeligt end slaget ved Rydjøkel. Men at dette skulde have henhørt til 1166, kunde han ikke antage, da der så slet intet vilde være til 1167. Han henførte det altså til sistnævnte år og udfyldte det store tomme rum, som endda blev tilbage, ved den bemærkning, at Erling forblev i Viken om sommeren og at Hættesvendene hele året og den følgende vinter fore omkring på Oplandene og på Markerne.

Det fræmgik frændeles af den oprindelige text, at Hættesvendenes lange ophold i Viken og slaget ved Stanger hørte til et og samme år, Olaf Ugævas død til det som fulgte derefter; Snorre henførte altså disse begivenheder til 1168 og 1169; men han udelod hvad der stod tilføjet om Olafs forhold til kong Valdemar, ti det måtte synes ham urigtigt eller mindre væsentligt, eftersom det jo iforvejen

var sagt, at freden mellem Erling og Valdemar siden blev vel overholdt.

Hvad der dernæst fortælles om Kristinas søn og om Ejstens rejse til Byrge Brosa har vel forekommet Snorre så nogenlunde at udfylde årene mellem Olaf Ugævas død og Birkebenernes optræden i 1174. Den omstændighed, at kun så lidet var fortalt om disse år har udentvivl bestyrket ham i den tro, at han ingenlunde havde rykket de foregående begivenheder for langt frem i tiden.

Uagtet det nu skal indrømmes, at denne min hypotese i et eller andet mindre væsentligt punkt kan være urigtig, synes mig dog så meget at stå fast, at Snorres tidsregning med hensyn til Djursåslaget, Hættesvendenes lange ophold i Viken og fredslutningen må forkastes eller ialfald ikke er så pålidelig, at noget andet vidnesbyrd derved alene kan omstodes, medens det derimod synes afgjort, at Snorre har ret, når han sætter sendemændenes komme til sommeren 1164, Valdemars første tog til året 1165 og ikke, som Saxe, begge dele til 1163.

2. Knytlingasaga.

Knytlingasaga kan ikke være nedskreven forend i slutningen af d. 13. århundrede, men er udentvivl for det meste udarbejdet efter ældre optegnelser, der idetmindste for Valdemar d. førstes histories velkommende rimeligvis vare gode, idet de vare udgæede fra omtrent samtidige mænd, som havde opholdt sig i Danmark (Olaf Thorderson, s. kap. 127) eller endog været øjenvidner til flere af de fortalte begivenheder (Arnold, kap. 124). Forsåvidtsom altså Knytlingasaga skulde fejle i noget af de punkter, hvori den afviger fra Saxe, forskrive fejlene sig næppe fra kildeskriftet, men må

være opståede ved senere forvanskninger enten af dette eller af selve den oprindelige Knytlingasaga.

Det stykke af Knytlingasaga, hvori de fleste af dens ovennævnte afvigelser fra Saxe forekomme (s. pag. 487 og 532), findes i 120. og 121. kapitel og lyder kortelig således:

a) «På sit næste tog (efter det første i forening med Henrik) styrede Valdemar til Stræla. Da red Absalon op i landet og bød Rygboerne fare med kongen til Valagust. De gjorde, som han bød, og drog med ham og lagde sig i Kuaviz. Der kom de fra Valagust til dem og lovede kongen lydighed, og hæren drog derefter hjem.»

b) På sin næste færd (rejse) drog Valdemar til Grønsund, fordi Rygboerne da vilde bryde den fred, de tidligere havde sluttet med ham; men årsagen dertil var, at de på den tid havde underkastet sig hertug Henrik og givet ham gisler, ti Henrik kaldte alt det rige om Valagust sit land og havde derhos hærjet på Rygen.»

«Men da Rygboerne spurte, at Valdemar var kommen til Grønsund, og agtede at hærje på dem, drog de til ham og gav sig påny i hans vold, og Valdemar fór derefter hjem.»

«Men da Henrik spurte dette, sendte han mænd til Valdemar og krævede bød, fordi V. havde taget gisler af Valagust og hærjet på hans land Rygen, og han truede med at ville drage med en hær mod Danmark. Men medens sendemændene vare på vejen, drog Østvenderne mod det rige, som Henrik havde i Vindland, brændte bygderne og dræbte folket. Da sendte han strax anden gang (*i annat sinn*) mænd til Valdemar og bad ham om forlig og tillige, om han vilde hærje med ham på Vindland. Dette tilstod Valdemar, fordi de fra Valagust atter havde brudt forliget med ham. Den følgende vår udbød Valdemar og Henrik leding og hærjede paa Vindland. — De havde en sammen-

komst med hinanden, hvorved de trolovede deres børn, Knud og Gertrud, som endnu begge lå i vugge. Dernæst sluttede Valdemar fred med Kassamar, som da var herre i Vindland, og overgav ham to dele af Valagust at bestyre, men den tredje del gav han Rygboerne.»

c) «Siden drog kongen til Stræla og talte der med sin hær; da gav han efter Absalons og andre høvdingers råd sin søn Knud kongenavn; han var dengang et år gammel (*hann var þá vetr-gammall*). Han * drog derefter hjem til Danmark.»

d) «På sit næste tog fór Valdemar først til Rygen og så blev Analong brændt; da var Absalon med Øboerne atter hurtigst (*varð þá enn Absalon skjótastr*), så at de ventede på kongen i 7 dage ved Hedinsø og fore derfra hjem **.»

e) «Men mod vinterens slutning bød Valdemar atter leding ud og drog til Rygen og de gjorde landgang (*ok lögðu upp*) ved Stræla i en blotlund, som hedder Bøku *** og brændte (*brenðu*) og ødelagde der alt, men tog folk og fæ og drog dermed til skibene, og dernæst gik de i land (*ok þá lögðu þeir upp*) på den anden side † på Valung og brændte der og drog derfra til Vik og brændte hele landet indtil deres torveplads. Derfra sejlede de til Hedinsø og lå der to nætter og hvilede sig. Da bad kongen Absalon at drage forud, men kongen og Jyderne gik dernæst i land ved Stræla (*lögðust þá upp við Strælu*); men da det blev

* Håndskrifterne C, S, V have «Kong Valdemar.»

** Håndskriftet C.: «På dette tog havde Danerne været borte i 3 år og havde brændt Analang; da var Abs. atter som sædvanlig (*se: jafnan*) forrest og Øboerne med ham.»

*** C.: «Men da to vintre vare forløbne fra det tog, som nu er omtalt, drog kong Valdemar til Stræla og kom i en blotlund, som hedder Bøku.»

† «Således gengives i Rafns oversættelse ordene «*d annann veg*»

mærkt, sejlede biskoppen med sin hær om ved kongen til Parez og red siden op til byen Gard. Der kom det strax til et stort slag med Venderne, men Absalon vandt en herlig sejr og mistede kun én mand; men to af hans folk, som kappedes i svømning, druknede. Dernæst red biskoppen ud til sine skibe, og da de drev hestene ombord, kom Valdemar til og spurte om, hvad de havde udrettet. Absalon sagde ham det, og kongen takkede ham med fagre ord for denne sejr. Dernæst drog de alle i forening til Stræla. Øboerne havde fået stort hærfang, men Jyderne misundte dem det og sagde, at Øboerne fik alt; dog turde de ikke tale derom i kongens påhør. Derefter drog kongen med hæren til Åsund, dræbte der den høvding Dalemar, tog folk og fæ og drog siden til Hedinsø. Der kom Rygboerne til kongen, gav ham gisler og de skatter, som han krævede, og lovede ham lydighed. Kongen drog derefter hjem til Danmark.»

For den følgende tid indtil det siste tog til Rygen og Arkons indtagelse (årene 1163—70 efter Knytlingasagas tidsregning) fortælles (i kap. 122) kun om Kristoffer Valdemars søns belening med Sønderjylland samt hans og Absalons tog til Pommern en vinter i fasten, hvorefter der, som det hedder, var fred i 3 år, indtil Rygboerne igen brøde forliget. Således er der ifølge den nuværende text intet fortalt om årene 1164—66 og 1168—69.

a) Når jeg ovenfor (s. 486) sagde, at Knytlingasaga sætter det første tog mod Volgast til 1161, medens Saxe sætter det til 1162, grunder det sig ikke på selve dens fortælling om det tog, ti ifølge den alene kan dette tog lige såvel have hørt til året for det lige foran omtalte første fællestog (1160) eller til det andet, ja endog et senere år derefter, som til det første år derefter. Men Knytlingasagas

vidnesbyrd for året 1161 ligger i håndskriftet C's tillæg til fortællingen om det andet fællestog: «På dette tog havde Danerne været borte i 3 år o. s. fr.», ti meningen deraf må være, at det dengang (1164) var 3 år siden de havde hjem-søgt Volgast. Nu kunde det rigtignok synes naturligt, at tiden for det andet tog mod Volgast var bestemt i forhold til det første, der også i den nuværende text er det, som fortælles nærmest forud; men pålideligheden af den her nævnte tidsbestemmelse svækkes allerede derved, at vi på samme punkt i de andre håndskrifter læse noget helt andet, som slet ikke vedkommer togene mod Volgast («På sit næste tog o. s. fr.»), og mistilliden bestyrkes endmere ved de til C's tidsbestemmelse føjede ytringer. Naar det nemlig for det første hedder, at Analøng på dette tog (d. 2. fælles-tog) blev hærjet, så passer det ikke her, ti dels tales der ikke derom i selve fortællingen om toget, og var der virkelig på dette blevet hærjet et landskab eller en by, som hed Analøng, vilde det udentvivl være blevet fortalt i forbindelse med de andre begivenheder på toget og ikke således være blevet tilføjet bagefter, dels er «*Analøng*» slet ikke andet end en læsefejl for «*á Valung*» (s. oldnord. sagaer 12. bd. pag. 34), og at Valung, et landskab på Rygen, ikke er blevet hærjet på et tog, på hvilket Rygboerne vare Valdemars allierede, er klart nok. Og når det fræmdeles hedder, at Absalon dengang atter som sædvanlig var forrest, forudsætter denne bemærkning, at der nærmest forud har været nævnt et eller flere tilfælde, hvori han var forrest, men dertil er der ikke mindste spor i fortællingen om det andet fællestog. Det hele tillæg i C må altså vistnok have stået et andet sted og kan ialfald slet ikke bruges som vidnesbyrd for, at det første tog mod Volgast faldt i året 1161.

b) Hvad Knytlingasaga dernæst fortæller om bruddet mellem Danerne og Rygboerne, på grund af at disse havde givet sig under Henrik Løve, og om udjævningen af fjendskabet derved, at Rygboerne påny gave sig i Valdemars vold, det omtales ikke udtrykkeligt hos andre forfattere, ligesålidt som hos Saxe, men lader sig vel forsone med hvad vi ellers vide om året før andet fællestog (1163). Helmold fortæller derom følgende (*chr. Slav. I*, 92—94): «Niklots sønner, Pribislav og Vartislav, ønskede at genvinde Obotriernes land, som Henrik (i året 1160) havde frataget dem. Men underrettet derom ved Guncellin af Sverin drog Henrik ved vintertid (året efter kirkemødet, altså 1163) med en stor hær ind i Slavernes land. Vartislav indesluttede sig i Vurle, men måtte efter nogen tids belejring overgive sig og blev ført fangen til Brunsvig, og således var der fred fra dette års marts til næste års februar. — Henrik drog siden til Stade og derfra til Lybæk, for der at indvi en kirke, og efter at have ordnet sagerne i Saxland, rejste han til Bajern og dvælede der til begyndelsen af næste år (febr.)». At nu Henrik ved denne lejlighed skulde have hærjet på Rygen, siger Helmold rigtignok ikke; men lad også være, at Knytlingasaga deri har uret, saa måtte det dog være Rygboerne vel bekendt, at Henrik havde stor lyst til deres land: det var ifølge Saxes beretning (pag. 774) tydeligt nok blevet dem sagt året iforvejen, da de ledsagede Valdemar på det første tog mod Volgast; det er også muligt, at Henrik paa sit tog mod Niklots sønner har truet Rygboerne, og ialfald er det højst rimeligt, at disse ere blevne noget ængstelige ved hans nærhed og have søgt venskab med ham, vel også i det håb at få en støtte mod Danerne. At dette nu ikke er en ren formodning, ligger også i en ytring i *chron. montis sereni ad a. 1163*: «Hein-

ricus dux Lubeke ecclesiam in honorem St. Mariæ et St. Nicolai dedicari fecit, ubi pacis gratia principes Rugianæ insulæ ad dedicationem venerunt.» Det er fræmdeles rimeligt, at Rygboerne i tillid til Henrik have brudt med Danerne og at Valdemar i den anledning har sat sig i bevægelse, benyttende sig af Henriks fraværelse fra Nordtyskland, og endelig må det endnu i samme år atter være kommet til fred, siden vi såvel i Knytlingasaga som hos Saxe finder Rygboerne som Danernes forbundsfæller på det andet fellestog året efter.

Forsåvidt er alt i Knytlingasaga i sin orden; men når den så derefter siger, at Henrik krævede bod af Valdemar, fordi han havde hærjet på Rygen*, hvoraf jo må sluttes, at Valdemar virkelig lige i forvejen havde gjort tog til øen, så at det i åbenlys modsigelse med det foregående, da det jo der siges, at Valdemars hævntog blev forebygget ved Rygboernes underkastelse. Enten må altså det siste være urigtigt og der har oprindelig forud været fortalt om et tog af Valdemar mod Rygen, eller Valdemar har ikke i det år gjort noget sådant tog og hvad der i teksten tyder derpå, navnlig hvad der siges om Henriks ordsending i den anledning, må være urigtigt. Suhm holder paa, at Valdemar virkelig i året 1163 gjorde et tog til Rygen, og mener, at

* Når det forud hedder, at Henrik også klagede over, at Valdemar havde taget gisler af Volgast, stemmer det ikke godt med hvad der iforvejen er fortalt om Valdemars første tog dertil. Man kunde nu også mene, at hærgningen af Rygen sigtede til det forud for toget mod Volgast omtalte første fellestog, men (ikke at tale om, at forfatteren isåfald her vilde have nævnt Rygen først) på det første fellestog var Henrik Valdemars forbundsfælle og kan ikke siden have beklaget sig over, at Valdemar dengang hærjede på Rygen.

Saxe har glemt at fortælle derom; men han modsiges af P. E. Müller (Crit. Unders. pag. 204), som ikke finder det rimeligt, at Saxe, som ellers er så omhyggelig i at omtale alle de vendiske tog, skulde have udeladt dette, men finder det langt rimeligere, at Knytlingasagas forfatter, der ikke var så nøje underrettet om begivenhedernes gang som Saxe, har villet fortælle noget, som hører til et senere år og som Saxe selv længere hen beretter (pag. 814-15), nemlig hvorledes Gudskalk fik Venderne til at gøre et indfald i hertugens land og derved bragte denne til at søge Valdemars venskab. — Mod denne P. E. Müllers hypothese har jeg følgende at indvende:

Man kan gjerne give Müller ret mod Suhm i, at det ikke er rimeligt, at Saxe skulde have glemt at fortælle om et tog mod Sklaverne; men deraf følger dog ingenlunde, at Knytlingasaga skulde have uret i at sætte et tog mod Sklaverne her, thi det var jo tænkeligt, at grunden til, at det nu ikke findes hos Saxe, ikke er en forglemmelse eller skødesløshed fra dennes side, men ligger i en senere mishandling af hans værk, hvorved noget er udfaldet eller kommet bort fra sin oprindelige plads. Dernæst kan det ikke indrømmes, at en slig forglemmelse fra Saxes side og endnu mindre en senere udfalden eller bortkomst af et stykke skulde være mindre rimelig end at Knytlingasagas forfatter af fortællingen om Gudskalk og hvad dermed står i forbindelse, skulde have lavet og på urette sted indføjet hvad her fortælles om Henrik og Valdemar, om Rygboerne og de andre Sklaver; ti dertil er ligheden mellem disse fortællinger altfor ringe, ja den indskrænker sig egentlig til, at Henrik både i 1163 og 1166 skulde af en sklavisk rejsning have ladet sig bevæge til at søge Valdemars venskab; men dette forhold var jo et sådant, at det godt kan tænkes

at være indtrådt to eller endog flere gange. Dertil kommer endelig, at vi også, af hvad der hos andre fortælles, må antage, at Valdemar i året 1163 har kriget med Sklaverne. Det hedder nemlig i *exordium caræ insulæ*, at biskop Eskil af Århus døde pludselig på et tog mod Sklaverne. Men dette må senest være sket i året 1163, ti på det 2. fællestog i våren 1164 nævnes Svend som udvalgt biskop i Århus, og på den anden side levede Eskil endnu i begyndelsen af skismaet, var som Victors modstander tilstede på kirkemødet i Slesvig og forsonedes siden med Alexander, vistnok efter det store kirkemøde i St. Jean de Laune; altså kan han heller ikke være død tidligere end i 1163, og til dette år henføres også udtrykkelig hans død i *catalogus episcoporum Arusiensium*. Men er dette rigtigt, må der altså i det år være gjort et tog mod Sklaverne, rimeligvis, som Knytlingasaga siger, mod Rygboerne. At frændeles Henrik, som på grund af sin fraværelse i Bajern ikke kunde understøtte sine venner eller undersætter, har været ilde tilfreds med Valdemars fræmgang imod disse og har sendt truende bud til ham, var naturligt, og at endelig Øst-Sklaverne i begyndelsen af 1164 rejste sig mod Saxerne og at Henrik derfor sluttede sig til Valdemar, fortæller både Saxe og Helmold (*chr. St. II*, 2—4).

Det synes således, at Knytlingasaga har ret, forsåvidtsom den peger hen på, at Valdemar i året 1163 krigede med Rygboerne; men står det fast, kan den eller kildeskiftet, som ligger til grund for den, ikke fra begyndelsen af have sagt, at krigen forebyggedes ved Rygboernes underkastelse, og der må oprindeligt om denne krig have været fortalt noget, som nu ved et eller andet tilfælde er kommet bort fra sin plads foran det om Henriks sendelse. Også er der et par omstændigheder, som tyde på en sådan forvanskning

af den oprindelige text: for det første støder det lidt, at de to stykker om rygiske sendemænds komme til Valdemar og Henriks sendelse begynder omtrent på ens måde (Men da Rygb. spurte — Men da Henr. spurte), de have udentvivel været adskilte ved et mellemkommende stykke; og dernæst synes slutningen af det første af disse stykker (*og Valdemar fo'r derefter hjem*) bedre at passe som slutning på et tog af Valdemar end som slutning paa stykket om de rygiske sendemænd, ti Valdemar var jo egentlig hjemme, og man skulde snarere have ventet den bemærkning, at de rygiske sendemænd fore hjem.

c) Medens Saxe sætter Knuds hylding ved Stræla til et tog mod Rygen, som ifølge den nuværende text foregik året efter 2. fællestog, sætter Knytlingasaga den til selve dette tog, altså til året 1164, og dermed stemmer det godt, når den siger, at hyldingen foregik, da Knud var ét år gammel, ti han blev, som ovenfor påvist, født i 1163. I denne bestemmelse af Knuds alder ligger også, at Knytlingasagas vidnesbyrd om hyldingens tid må foretrækkes for Saxes, ti det er rimeligt, at Valdemar har grebet den første lejlighed til at få sin søn hyldet, og dette er altså snarere sket i 1164 end i 1165. Deraf følger imidlertid ikke, at Knytlingasaga har ret i at sætte hyldingen til 1164; ti rigtignok blev Knud født i 1163, men det var udentvivel i dette års vinter, altså, efter den af Saxe og andre forfattere i det 13. århundrede fulgte skik, i året 1162, og da vi have grund til at antage, at Knytlingasagas forfatter eller ialfald at forfatteren til kildekriftet for denne saga har været rigtigt underrettet om tiden for Knuds fødsel og har fulgt den skik at regne vinteren med til det foregående år, så kan han ikke på én gang have regnet Knuds hylding til 1164 og have sagt, at han, da han blev hyldet, var ét år gammel;

men enten må han have sagt, at han dengang var 2 vintre gammel, eller have regnet hyldingen til 1163. Mod det første taler rimeligheden af, at Knud snarere er bleven hyl-det i sit første end i sit andet år, og for det siste den egenhed i den vedtagne text, at der efter stykket om hyldingen tilføjes: «Han», d. e. Valdemar, «drog derefter hjem», uagtet der i den foregående sætning ikke er tale om Valdemar, men om Knud. Allerede i middelalderen er man bleven denne fejl va'r og har rettet den ved istedenfor «Han» at skrive «Kong Valdemar» (således håndskrifterne C, S, V); men den hæves også ved at fjerne stykket om hyldingen fra sin nuværende plads. Jeg tror altså, at den bemærkning: «Han drog derefter hjem» er fulgt lige efter stykket om Valdemars deling af Valagust, men at stykket om hyldingen oprindelig har stået under året 1163 og været tilføjet den nu udeladte fortælling om et tog til Rygen. Afvigelsen mellem Knytlingasaga og Saxes text med hensyn til hyl-dingens år bliver således større, men til gengæld komme de til at stemme i begge at henføre den til et af Valdemars tog mod Rygen.

d) Jeg påviste ovenfor (s. 574), at tillæget i håndskriftet C til fortællingen om andet fællestog oprindelig ikke kan have hørt hjemme her. Derimod er det klart, at, hvis det ellers ikke er en aldeles forvansket gengivelse af den op-rindelige text, må det have hørt til fortællingen om et tog mod Rygen, på hvilket Valung blev hærjet ligesom 3 år iforvejen og i anledning af hvilket det hed, at Absalon var forrest. Nu omtales ovenfor to tog af Valdemar til Rygen, det ene ved året 1160 (1. fællestog), det andet ved 1163 (året forud for 2. fællestog). Til det første af disse passer det her omhandlede stykke ikke, ti rigtignok siges Valung at være bleven hærjet dengang, men de andre betingelser ere ikke

tilstede og desuden er der ikke i fortællingen derom noget sted, hvor det kunde indfojes. Derimod passer det meget godt til det andet (det 1163), ti dels lå dette jo netop 3 år efter det første, dels var det naturligt at bestemme dets tid efter dette, og dertil kommer, at der her idetmindste ikke er noget, som forbyder at antage, at den udeladte fortælling om krigen med Rygen har indeholdt noget om Valungs hærgning og et eksempel paa Absalons raskhed. Jeg tror altså, at tillæget i C oprindeligt har stået her, men dog næppe i samme form som det nu har; ti når der i selve skildringen af toget var fortalt om Valungs hærgning, er det ikke rimeligt, at det samme anden gang er blevet fortalt i tillæget; men det er rimeligere, at dette har sagt, at på det tog vare 3 år ledne, siden Danerne vare sejlede til Rygen og havde hærjet på Valung.

Denne hypothese vilde være kuldkastet, hvis det lod sig bevise, at det tilsvarende sted i den vedtagne text (håndskr. K) gav det oprindelige, men det er ingeniunde tilfældet. Når vi også her sætte «Valung» for «Analøng» bliver dets mening denne: «På sit næste tog fo'r Valdemar første gang til Rygen og ved den lejlighed blev Valung hærjet.» Nu er det ikke rimeligt, at Valdemar året efter 2. fællestog og endnu mindre at han samme år skulde have gjort tog mod sine daværende venner Rygboerne og ialfald kan det ikke have været hans første tog imod dem, ti det faldt i året 1160 (1. fællestog). Da nu desuden det hele stykke ikke lyder som en skildring af et særskilt tog, kunde man mene, at det oprindeligt har været tilføjet fortællingen om det første fællestog som en slags indledning; men dels vilde det som sådan være aldeles overflødigt dels vilde det ikke kunde indpasses nogensteds der. Jeg er derfor tilbøjelig til at antage, at det oprindeligt har haft en noget forskellig

skikkelse, og når man sammenholder det med det tilsvarende stykke i C og med hvad derom ovenfor er sagt, tror jeg, at de begge ere udgåede fra et oprindeligt, der dels, ligesom det i C, har sat det andet tog mod Rygen 3 år efter det første, dels iøvrigt har lydt som nu stykket i K*, omtrent således: «På dette tog vare 3 år ledne, siden Danerne første gang vare sejlede til Rygen og havde hærjet Valung; da var Absalon o. s. fr. (s. pag. 572, d.).

e) Hvad Knytlingasaga dernæst fortæller i kap. 121 indtll ordene: «Derefter drog kongen med hæren til Åsund», svarer til det, Saxe fortæller om et tog til Rygen i våren strax efter 2. fællestog (s. pag. 800-802), men dog med nogen afvigelse i begivenhedernes orden. At Knytlingasaga her har uret, synes klart, thi dens orden er i sig selv urimelig og unaturlig: Valdemar er ikke først draget til det sydligeste punkt Stræla, derfra til andre nordfor liggende punkter og så igen til Stræla, og at denne orden heller ikke er den oprindelige, men er fræmkommen ved en senere forvanskning af kildekriftet, derpå tyder textens beskaffenhed, når det næmlig hedder: «*Valdimarr — fór til Rænga ok lögðu upp á Strælu*», hvor man savner et nyt subjekt til «*lögðu*» og desuden et «derefter» eller «derfra», da det ellers kunde se ud, som om Stræla var et punkt på Rygen. Denne fejl, som i håndskriftet C er rettet ved forandringen af «*lögðu upp*» til «*kom*», hæves på en naturligere og lettere måde ved at sætte ordene «*ok þá lögðu þeir upp á annann veg* o. s. fr.» op strax efter «*ok fór til Rænga*» og derimod sætte det mellemkommende ned efter ordene «*konungr ok Jótar*», hvorved tillige ordenen bliver mere naturlig. Mod denne omflytning kunde imidlertid gores den indvending,

* Når vi se bort fra begyndelsen, har dette snarest præget af at være det oprindelige.

at ordene «*á annann veg*», som, oversatte ved «på den anden side», kræve, at Valdemar, førend han hærjede Valung på Rygen, har hærjet Stræla eller et andet punkt ligeoverfor Rygen, ikke længere passe; men dertil bemærkes, at det er tvivlsomt, om de kan betyde «på den anden side» (tagne her i den betydning synes de, mildest talt, at være overflødige) og om de ikke snarere betyde «atter», «anden gang»; når de oversættes således, passe de godt til det sted, hvor jeg stiller dem, og sætte det her omhandlede tog mod Rygen i forhold til det første tog mod denne ø (det første fællestog).

Hvad Knytlingasaga endelig i slutningen af kap. 121 fortæller om Valdemars tog til Åsund o. s. fr. svarer til hvad der også hos Saxe følger nærmest efter (pag. 802-804), ti hans «*Asmoda*» (Asmonda, Jasmund) er udentvivl det samme som Knytlingasagas «Åsund». Men i to henseender står Knytlingasaga her i strid med Saxes historie: for det første, idet den synes at henregne de begivenheder, den fortæller, til det ovenfor nævnte tog mod Rygen, medens Saxe sætter dem til et særskilt tog i begyndelsen af efteråret, og for det andet, idet den siger, at freden med Rygboerne sluttedes ved Hedinsø, medens Saxe siger, at den blev sluttet ved Stræla. Jeg vil nedenfor komme tilbage til disse to punkter; her skal jeg kun bemærke, at allerede hensynet til de mange fejl og uordener, som have vist sig i hele dette stykke af Knytlingasaga, også her må svække tilliden til dens vidnesbyrd.

Alle de i kap. 121 fortalte begivenheder synes i den vedtagne text at henføres til og blive i håndskriftet K udtrykkelig henførte til det andet år efter andet fællestog. De skulde altså have hørt til året 1166, da andet fællestog jo var 1164. Men nu har jeg allerede påvist, at de skrifter, som tale derfor, ere uden al vægt (s. 506-507) og dernæst, at

andre skrifter, ved at hensætte hel andre begivenheder til 1166, ligefræm forbyde at sætte de her omhandlede (krigen med Rygen) til det år (s. 512), og den allerede derved vakte tvivl om den overleverede texts oprindelighed styrkes desuden ved dens egen beskaffenhed: for det første derved, at håndskrifterne netop i begyndelsen af kapitlet lyde forskelligt (Men ved vinterens slutning — Men da to vintre vare forløbne) og for det andet derved, at der her savnes en begrundelse af bruddet mellem Rygboerne og Danerne i lighed med hvad Saxe har derom (Rygboernes forbindelse med Henrik Løve). Det synes altså, at kap. 121 her står på urette plads, og spørgsmålet er, hvor det da oprindeligt har stået.

Et vink derom giver selve Knytlingasaga på følgende måde: Når vi efterspore tidsregningen i Knytlingasaga for Valdemar den førstes tid, synes der ingen tvivl at være om, at idetmindste den, som har givet sagaen sin nuværende skikkelse, har sat slaget på Grædhede til 1156, ligesom de islandske årbøger; men gå vi ud derfra, så har han også sat den her omtalte krig mod Rygboerne ikke til 1166, men til 1163, ti Valdemars første tog mod Sklaverne sættes til året efter slaget, første fællestog to år efter samme slag, andet fællestog tre år efter første og den derpå nævnte krig mod Rygen atter to år efter andet fællestog. Deri ligger nu rigtignok ikke noget fuldgyldigt bevis for, at den her omtalte krig mod Rygen foregik i 1163 eller året forud for andet fællestog; det kan være tilfældigt, at netop det årstal kommer ud; men prøve vi på at hensætte kap. 121 dertil (foran ordene: «Men da Henrik spurte dette»), passer det der så ypperligt, at der ingen tvivl bliver tilbage om, at det der har sin oprindelige plads. På den ene side savnes jo der fortællingen om en krig med Rygen, under hvilken Valung anden gang blev hærjet og Absalon udmærkede sig

ved sin raskhed; men netop på disse savn rådes der bod ved det, som fortælles i kap. 121. På den anden side får krigen mod Rygboerne der sin begrundelse i deres underkastelse under Henrik Løve (altså samme begrundelse som hos Saxe); den anden landgang på Valung kommer nærmere den første; ved indføjelsen i kap. 121 (foran ordene: «Der-efter drog kongen med hæren til Åsund») af den til året 1163 hørende bemærkning: «På dette tog vare 3 år ledne — og fore derfra hjem» (s. pag. 582) blive begivenhederne udtrykkelig fordelt på to tog ligesom hos Saxe, og endelig ved indføjelsen af den ligeledes til 1163 hørende bemærkning om Knuds hylding ved Stræla hæves den dobbelte uenighed mellem Knytlingasaga og Saxes historie med hensyn til stedet, hvor freden sluttedes, og toget, på hvilket Valdemar fik sin søn hyldet.

Mod den her fremsatte formodning, at kap. 121 fra begyndelsen af skulde have stået foran fortællingen om andet fællestog, kunde der gores den indvending, at der derved mellem dette tog og Arkons indtagelse vilde blive et langt større, næsten tomt rum end man kan antage, at den oprindelige forfatter har villet. Men i virkeligheden er mellemrummet ikke så stort som man efter den overleverede text må antage, ti andet fællestog skete jo 1164, ikke 1161, Arkons indtagelse 1168, ikke 1170.* Det er således kun 3 år, om hvilke der ikke fortælles andet end Kristoffers tog; men det er slet ikke underligt, ti i disse 3 år falder netop

* Kristoffers vintertog kan ikke være faldet i den første vinter efter andet fællestog, ti det vilde isåfald have heddet: «vinteren efter», ikke som nu: «en vinter»; det er altså tidligst faldet i vinteren 1166 og dertil passer det også, når det sættes 3 år forud for Arkons indtagelse, at sige hvis vi antage, at forfatteren har regnet vinteren til det foregående år (d. e. til 1165).

krigen mellem Valdemar og Erling Skakke, og den har forfatteren udeladt, ligesom andensteds andre Norge vedrørende begivenheder, fordi de fortaltes i de norske kongesagaer.

Der findes således i Knytlingasagas 120. og 121. kap. adskillige fejl og uordener og det sådanne, at de ikke kan antages fra begyndelsen af at have været tilstede i den ældste Knytlingasaga eller i kildeskriftet, som den er udarbejdet efter, men må være frækommne efterhånden ved senere forvanskninger og navnlig ved omsætninger i den oprindelige text. Til bestyrkelse af de vundne udkomster vil jeg nu foretage en modprøve, idet jeg søger at vise, hvorledes den nuværende text på en let og naturlig måde kan være opstået af hvad der ifølge den foregående udvikling synes at have været den oprindelige.

Som det synes har beretningen om de rygiske sendemænds komme til Valdemar ved Grønsund oprindelig stået ved enden af et blad og hvad dernæst fortælles i det øvrige af 120. og i hele 121. kapitel, hvorefter der indtræder en pause i Valdemars krig med Sklaverne og hans i Knytlingasaga oversprungne krig med Erling begynder, på de følgende to blade, således at fortællingen om andet fællestog (omtrent fra ordene: «Men da Henrik spurte») fyldte det ene blad, fortællingen om krigen mod Rygen (121. kap.) med hvad dertil hørte (slutningen af 120. kapitel) det andet. Rigtignok have de to fortællinger i den nuværende text ulige stort omfang (64-48 linjer), men man kan tænke sig enten at krigen mod Rygen, navnlig siste del af den har været fortalt noget fuldstændigere end i den nuværende text eller at det blad, som den fortaltes på, af en eller anden grund indeholdt eller kun kunde underholde en mindre masse af skrift eller ikke var udfyldt (slig uregelmæssighed var vistnok ikke uden eksempel navnlig i de første optegnelser).

Dernæst havde hele det her omtalte stykke en fra den nuværende forskellig orden og skikkelse, nemlig omtrent følgende:

Tredjesiste blads slutning. Men da Rygboerne spurte, at Valdemar var kommen til Grønsund og agtede at hærje på Rygen, drog de til ham og tilbød forlig; men Valdemar bød dem at give sig på ny i hans vold; dette afslog de og fo'r derefter (hjem*)

Næstsiste blad, første side. — hjem. Men mod vinterens slutning bød Valdemar atter leding ud og fo'r til Rygen, og da gjorde de anden gang (*á annan vög*) landgang på Valung og brændte der og droge derfra til Vik og brændte og siden til Hedinsø. Da bad Valdemar Absalon at sejle forud, men kongen og Jyderne gik i land på Stræla ved offerlunden Boku, brændte der alt, tog folk og fæ og drog til skibene dermed. Men da det blev mørkt — — tale derom i kongens påhør (s. pag. 573).

Næstsiste blad, anden side. På dette tog var det tre år siden Danerne første gang vare sejlede til Rygen og havde hærjet på Valung; da var Absalon med Øboerne atter forrest og hurtigst, så at de ventede på kongen i syv nætter ved Hedinsø og sejlede derfra hjem.

Derefter fo'r kongen med hæren til Åsund (Asmund), hærjede der og dræbte høvdingen Dalemar og tog der folk og fæ. Derefter drog kongen til Stræla og siden til Hedinsø. Ved Stræla talte han med sin hær og gav efter Absalons og andre høvdingers råd sin søn Knud kongenavn; han var da ét år gammel; der kom også Rygboerne til kongen, gav ham penge og gisler og lovede ham lydighed. Derefter fo'r kongen (hjem til)

* Dette ord har stået nederst på siden for at angive, hvad den næste side begyndte med.

Siste blad. — hjem til Danmark. Men da Henrik spurte dette — den tredje del gav han Rygboerne. Han drog derefter hjem til Danmark (s. pag. 571—72).

Nu skiftede de to siste blade plads, hvad enten nu derved, at et dobbeltblad blev vendt om, eller derved, at det første af to enkelte blade blev sat bagefter det siste.

Således kom da stykket om andet fællestog til at stå lige efter det om rygiske sendemænds komme til Grønsund. Det kunde ikke undgå nogen læser, at der var forstyrrelse tilstede, men det kunde også let hændes sig og det hændte sig vistnok også, at en bearbejder eller afskriver, skuffet ved at der i slutningen af det ene og begyndelsen af det andet stykke var tale om hjemfærd, ikke indså den egentlige grund til forstyrrelsen, men i den tro, at stykkerne hørte sammen, nøjedes med at foretage nogle forandringer i textens enkeltheder. Det er også muligt, at stykket om Rygboernes møde med Valdemar ved Grønsund, idet det stod nederst på et blad, ved et eller andet tilfælde er blevet en smule ulæseligt, og at denne omstændighed har bidraget til, at dels afskriveren ikke fik øje på den virkelige kilde til forstyrrelsen, dels gav texten den skikkelse, den nu har. Da der forud for fortællingen om andet fællestog gik de ord: «hjem til Danmark», syntes det ham klart, at der iforvejen havde været tale ikke om Rygboernes, men om Valdemars hjemfærd, og da denne ifølge det foregående stykke jo ikke var kommen udenfor landet, udslettede han ordene «til Danmark» som upassende. Han så fræmdeles af stykket om mødet ved Grønsund, at der var tale om Rygboernes underkastelse, og af fortællingen om andet fællestog, at de ledsagede Valdemar på dette og fik deres del af byttet; altså, tænkte han, måtte jo det fjendskab, som lige iforvejen havde været mellem dem og Danerne, være

blevet udjævnet, og således fik teksten her sin nuværende skikkelse. Men hvad der i det følgende sagdes om Henriks klage over, at Valdemar havde hærjet paa Rygen, lod afskriveren blive stående, uagtet det ikke længere passede, hvad enten han nu ikke lagde mærke dertil eller mente, at det sigtede til Rygens hægning på det første fællestog.

Dernæst kom ved omflytningen stykket om de to tog til Rygen til at stå bagefter det om andet fællestog. Det faldt ingen ind, at denne stykkernes orden var urigtig, ti både i slutningen af det første og begyndelsen af det siste taltes om hjemfærd, så at de syntes nogenlunde at passe til hinanden også i den orden, og hvis en havde fattet mistanke, vilde han rimeligvis selv have tilbagevist denne ved den bemærkning, at hensættelsen af de to tog foran andet fællestog vilde gøre tidsrummet mellem dette og Arkons indtagelse altfor tomt. Derimod stødte det en bearbejder eller afskriver af sagaen ved slutningen af beretningen om det første af de to tog til Rygen at træffe den bemærkning: «På dette tog var det tre år siden Danerne første gang vare sejlede til Rygen o. s. fr.», ti når han så tilbage, måtte han antage, at dette tog gjordes ikke i det tredje, men i det fjerde år efter første fællestog, som bemærkningen tydeligt nok viste tilbage til, idet første tog mod Volgast fyldte det ene, det ved mødet i Grønsund udjævnede fjendskab mellem Valdemar og Rygboerne det andet og andet fællestog det tredje af de mellemliggende år. Ligeledes stødte det nedenfor i slutningen af hele stykket at træffe bemærkningen om Knuds hylding, da han var et år gammel, ti det måtte synes klart, at når det ovenfor hed, at Knuds trolovelse skete på andet fællestog, måtte han året efter dette have været mindst to år gammel. Den egentlige grund til disse fejl, nemlig at hele stykket om de to tog

mod Rygen var blevet flyttet bort fra sin oprindelige plads foran det om andet fællestog, så afskriveren ikke, men troede, at de to småstykker, hvori fejlene fandtes, begge hørte til fortællingen om andet fællestog, så at tidsbestemmelsen, som rimeligvis nu stod øverst på siste side, skulde have stået øverst på den næstsiste, og bemærkningen om hyldingen ved Stræla, som vistnok stod nederst på siste blad, skulde have stået nederst på næstsiste blad. Han stillede altså i sit håndskrift det ene stykke (tidsbestemmelsen) foran, det andet (hyldingen) bagefter slutningssætningen i fortællingen om andet fællestog («Han drog derefter hjem til Danmark»). Intet syntes til hinder for at stille stykkerne der, kun at man efter sætningen: «Han (d. e. Knud) var dengang et år gammel» skulde have ventet «Kong Valdemar drog derefter hjem» ikke «Han drog o. s. fr., og desuden savnedes her foran bemærkningen om Absalons raskhed et andet eksempel på det samme; men disse fejl kunde let oversés, og iøvrigt var der, som sagt, intet ivejen, ja stykket om tidsbestemmelsen syntes endog at passe udmærket godt på sin ny plads. Det måtte navnlig forekomme naturligt, at tidspunktet for andet fællestog bestemtes i forhold til det første tog af Valdemar og Henrik i forening; stykkets slutning (— sejlede derfra hjem) passede bedre til begyndelsen af stykket om de to tog (— hjem. Men mod vinterens slutn.) end det, som tidligere stod foran dette (— hjem til Danmark); endelig syntes ordene «*á annan veg*» i det følgende stykke at kræve, at der kort iforvejen var talt om den første hærgning af Valung, og dette krav blev netop opfyldt ved at sætte det stykke med tidsbestemmelsen foran. Af disse to omsætninger fulgte ligestrax, at de to tog mod Rygen smæltede sammen til et eller at ialfald adskillelsen blev mindre tydelig, og dernæst, at

det nu hed, at freden blev sluttet ved Hedinsø istedenfor ved Stræla. Efterhånden kom flere forvanskninger af den oprindelige text til, for en del som følge af de ovennævnte.

Således blev i den sætning om Valdemars hjemfærd, som fulgte efter det om Knuds hylding, subjektet «Han» af en læser rettet til «Kong Valdemar» (håndskr. C).

I det stykke med tidsbestemmelsen blev ordene «*á Valung*» læste «*Analaung*» og det må allerede være sket temmelig tidligt, siden denne fejl findes i alle håndskrifter. Tidsbestemmelsen syntes nu ikke længere at passe til første fællestog, eftersom der ikke på dette blev hærjet noget landskab, som hed Analøng. Men alligevel holdt fejlen sig, ti meningen af stedet kunde nu være, at tre år var forløbne siden det tog, paa hvilket Danerne først vare sejlede til Rygen og dernæst havde hærjet Analøng (et punkt udenfor Rygen), og det kunde sigte til det første tog mod Volgast. Rigtignok blev det jo heller ikke om dette udtrykkelig fortalt, at Analøng da blev hærjet, men det kunde jo dog være sket, og det hed jo også om dette tog, at Danerne først landede ved Rygen (for at drage hjælp til sig derfra) og siden sejlede videre, og endelig måtte det forekomme meget rimeligt, at det andet tog mod Volgast (d. e. andet fællestog) blev bestemt i forhold til det første, der jo desuden var det nærmest forud. Således blev da læsemåden «*Analøng*» stående og medførte, som det synes, strax en anden forvanskning, der også findes i alle håndskrifter, nemlig omsætningen i fortællingen om det første af de to tog mod Rygen. Da der nemlig nu ikke mere lige foran ordene: «og da gjorde de «*á annan veg*» landgang på Rygen» var tale om den første hærkning af Valung, så faldt det ikke vedkommende afskriver eller bearbejder ind, at «*á annan veg*» skulde betyde «anden gang»; det lå ham nærmest at

tage det i betydningen «på den anden side» og, da det, således opfattet, syntes at kræve, at der iforvejen havde været tale om hærgningen af et ligeoverfor Rygen liggende punkt, at flytte den nedenfor stående sætning om landgang på Stræla og hærgningen af denne ø op foran det om landgangen på Valung og omforme teksten en smule derefter, dog uden at lægge mærke til, at der til sætningen «og landede på Stræla» savnedes et nyt subjekt eller at verbet burde være sat i éntallet.

Siden blev sagaen her underkastet en ny bearbejdelse, navnlig i det stykke med tidsbestemmelsen. Der var en læser, som, idet han så, at denne bestemmelse kun kunde sigte til det første tog mod Volgast, tillige indså, at der måtte være noget urigtigt i den, eftersom der slet ingen hærgning (altså heller ikke Analøngs) var foregået på dette tog, og det andet fællestog ikke syntes at ligge 3, men kun 2 år efter. Da han nu tillige så, at stykket endte med bemærkningen om Valdemars hjemfærd, uagtet det allerede iforveien var sagt, at Valdemar drog hjem (fra andet fællestog), saa faldt det ham ind, at der vistnok oprindeligt havde været tale om et fra andet fællestog forskelligt tog, på hvilket Valdemar først var sejlet til Rygen, ligesom tre år iforveien, og dernæst havde hærjet Analøng, og han styrkedes i denne opfattelse, fordi et af de mange uomtalte år mellem andet fællestog og Arkons indtagelse derved blev omtalt. Men da det af teksten syntes klart, at dette særskilte tog faldt tre år efter første tog mod Volgast, udelod han tidsbestemmelsen som overflødig og omformede teksten til hvad vi nu have i håndskriftet K: «På sit næste tog fo'r Valdemar først til Rygen og så blev Analøng brændt — fore derfra hjem» (s. pag. 572).

Endelig var der en anden læser, som, idet han lagde

vind på korthed og korrekthed i udtrykket, endnu foretog nogle andre forandringer i teksten (håndskriftet C).

Den tidsbestemmelse, som i den ham foreliggende text var tilføjet fortællingen om andet fællestog, skulde efter hans mening kun sige, at dette lå tre år efter det nærmest foregående (det første til Volgast), og det syntes ham derhos klart, at Analøng ikke var blevet hærjet på sistnævnte tog, eftersom slet ingen hærgning var foregået dengang, medens intet syntes ham ivejen for at antage, at Analøng var blevet hærjet på andet fællestog, skønt det ikke udtrykkeligt var fortalt. Han troede altså, at det hele kortere og tydeligere kunde udtrykkes således: «På dette tog havde Danerne været borte (naturligvis fra Volgast) i 3 år og havde brændt Analøng». Da der dernæst foran bemærkningen om, at Absalon atter var forrest og hurtigst, savnedes et lignende tilfælde, troede han at råde bod på savnet ved at tilføje «som sædvanlig» (*sem jafnan*) og udelod det særegne, her anførte eksempel på Absalons hurtighed. Ligeledes udelod han den overflødige slutningsbemærkning om hjemfærden. I det følgende stykke forandrede han frændeles ordene: «Mod vinterens slutning» til: «Da to vintre vare ledne», vistnok fordi det ikke syntes ham rimeligt, at Valdemar strax året efter andet fællestog skulde have bekriget sine daværende venner Rygboerne. Endelig rettede han den følgende sætning: «Valdemar drog til Rygen og (de) gjorde landgang ved Stræla i blotlunden Bøku» til denne: «— drog Valdemar til Stræla og kom i blotlunden Bøku».

Gennemsynet af Knytlingasagas text i kap. 120 og 121 giver altså følgende udkomster: den oprindelige saga (eller kildekriftet, som lå til grund for den) har ikke forbudt med Saxe at sætte det første tog mod Volgast til 1162; den har stemmet med ham i begivenhedernes orden under

den anden krig med Rygen og deres fordeling på to tog, i at freden blev sluttet ved Stræla og at hyldingen foregik ved samme lejlighed; der har endelig ikke været den forskel imellem dem, at Knytlingasaga satte Valdemars anden krig mod Rygen til det andet, Saxe til det første år efter det andet fellestog, men derimod den, at hin satte den året før, denne året efter samme tog.

Foruden i de hidtil behandlede punkter står Knytlingasagas vidnesbyrd atter alene mod Saxes med hensyn til tiden for kampen i Huljuminne, idet hin sætter den syv dage før allehelgensdag i samme år som Knuds kroning, Saxe fire år iforvejen og, som det synes, om sommeren. Desuden adskiller Knytlingasaga sig fra Saxes historie i, at den lægger Huljuminne ved Øresund, Saxe derimod ved Storebelt. I det sidste punkt har Kn. vistnok uret; ti hvis Huljuminne havde ligget ved Øresund, vilde Absalon næppe, som Knytlingasaga selv siger, have brugt syv dage for at komme derfra hjem (rimeligvis til København). Men selv om sagaen fejler heri, giver dette os dog ikke ret til at antage, at den også skulde have uret med hensyn til hele stykkets stilling; ti der er intet i teksten, som tyder på en forvanskning i den retning, fortællingen passer godt til hvad vi ellers såvel af Saxe som af Helmold vide om den tid, den er hensat til, og endelig giver nøjagtigheden i tidsbestemmelsen samt den omstændighed, at en Islænding spillede en rolle ved den lejlighed, en stærk formodning om, at forfatteren har haft en god kilde at øse af. Derimod er det, som ovenfor påvist, urigtigt, når sagaen med de islandske årbøger henfører kampen i Huljuminne til 1171 istedenfor til 1170.

Når Hvitfeld sætter Kalundborgs grundlæggelse, ligesom Knytlingasaga kampen i Huljuminne, fire år længere fræm

end Saxe, tør man ikke uden videre forkaste dette vidnesbyrd; ti det er rimeligt, at det er øst af ældre kilder, der, om de end nu og da begå en fejl på et år (således som det vistnok også her er sket, når Kalundborgs grundlæggelse sættes til 1171 istedenfor til 1170), ikke vel kan antages at have fejlet hele fire år. En støtte for, at Kalundborg blev grundlagt 1170, ligger måske også i Hamsforts notits, at Nyborg blev grundet i det år, ti han burde vistnok have skrevet Kalundborg for Nyborg, da denne by ikke synes at være bleven bygget før 1175.

Endnu i et par punkter afviger Knytlingasaga fra Saxes historie, næmlig når den siger, at Valdemar i slutningen af det år, da Henrik kom hjem fra sin pillegrimsfærd, atter bød leding ud og gjorde et tog indad Plazmynne til Gorgasia, hvorom Saxe intet mælder, og når den siger, at det var Valdemars søn Knud (ikke en datter af ham), som havde bryllup ved den tid, da Eskil nedlagde sit æmbede, og endelig at dette bryllup, Eskils fratredelse og det nye valg faldt i vinteren.

Skønt vi ikke vide, hvad Gorgasia er, og dette navn rimeligvis er fejlagtigt, have vi dog ikke deri nogen grund til at forkaste Knytlingasagas vidnesbyrd om et tog på den tid, især da det i og for sig er rimeligt nok, at kampen mellem Daner og Sklaver, som havde hvilet, medens Henrik var fraværende, igen er begyndt kort tid efter at han var vendt tilbage og Sklaverne havde ham til at ægge sig og støtte sig på.

Dels af Knytlingasaga dels af andre kilder vide vi, at Valdemar havde 4 døtre, og flere synes han ikke at have haft; men alle disse havde bryllup senere end 1178: hun, der blev gift med Sigfred af Orlamynde, i det år da Valdemar mødtes med kejseren ved Trave (1181), de 3 andre

først i begyndelsen af det 13. århundrede. Knytlingasaga synes altså her at have ret.

Derimod have vi ikke nogen grund til med Velschow at fæste særlig lid til dens vidnesbyrd om årstiden for brylluppet, Eskils fratrædelse og Absalons valg. Som Knytlingasagas tidsregning idethele er meget upålidelig, således også her, idet den sætter de ovennævnte begivenheder 6 år for Valdemars død eller til 1176, hvilket strider mod alle andre vidnesbyrd; derhos er dens fortælling i dette (125.) kapitel meget flygtig, ja den kommer endog i modsigelse med sig selv, idet den sætter Kristoffers død samtidig med brylluppet, men siden siger (kap. 127), at han døde 10 år for faderen. Således kan man da også med føje nære tvivl om dens pålidelighed i det her omhandlede punkt og tør ialfald ikke strax, af hensyn til den, forkaste Saxes vidnesbyrd, medmindre det skulde vise sig, at stærke grunde tale mod dettes rigtighed. Dertil kommer, at det ingenlunde er umuligt at forklare sig, hvorledes Knytlingasaga fejlagtigen er kommen til sin nuværende tidsbestemmelse: forfatteren af kildeskriptet kan godt have vidst, at brylluppet stod i slutningen af marts, at Eskil nedlagde sin værdighed i begyndelsen af april og rejste bort i siste uge af fasten; men da nu Knytlingasagas forfatter eller en bearbejder af den, ligesom de islandske årbøger, mente, at disse begivenheder hørte til 1177, i hvilket år påskedag faldt d. 24. april, så kan han også have troet at være i sin gode ret, når han sagde, at brylluppet og Eskils fratrædelse skete om vinteren (før 14. april) og hans bortrejse i våren, men dog endnu i fasten (efter 14. april), og den seneste bearbejder beholdt det samme, uagtet han satte disse begivenheder til 1176, hvori påsken faldt d. 4. april, og således var modsætningen mellem Saxe og Knytlingasaga fuldstændig tilstede.

B. Vægten af de af Saxes historie uddragne vidnesbyrd.

Det fræmgår af ovenstående eftersyn hos de andre kildekrifter, at de kun i enkelte af de punkter, hvori de afvige fra Saxes historie, ere så upålidelige, at deres vidnesbyrd ikke er istand til at kuldkaste de modstridende i denne, men at de derimod i de fleste af hine punkter fræmdeles stå urokkede, ja fastere end før. Vi have således kun gjort nogle få skridt frem mod målet: udjævningen af modsigelserne mellem Saxe og de andre, og for fuldstændig at nå dette mål, have vi nu ingen anden vej at gå end den også at underkaste Saxe og hans værk en nøjere prøvelse.

1. Saxes troværdighed.

Saxe er ofte bleven hårdt medtagen af kritikerne, og dommen over hans pålidelighed lyder ialmindelighed meget ugunstig; ti hvergang der var eller syntes at være en modsigelse mellem ham og andre forfattere, var man strax rede til at skyde skylden derfor på ham og tillægge ham ukynlighed eller skødesløshed eller partiskhed, ja i det hele, som P. E. Müller siger, næsten alle de bevæggrunde til sandhedens fordrejelse, som vel kunde tænkes. Hvis nu dette var rigtigt, vilde det være naturligt, om man mente, at også de her omhandlede modsigelser kunde løses blot ved at sige, at det er Saxe, som har fejlet. Men at hin almindelige dom er altfor hård, skønnes allerede af hvad ovenfor lejlighedsvis er påpeget, nemlig at adskillige andre mod ham gjorde beskyldninger ere ugrundede, og at den er fuldkommen uretfærdig, navnlig i de her omhandlede punkter, vil fræmgå af lidt nøjere eftertanke og eftersyn.

At Saxe ofte med hensyn til ældre tider har savnet fuldstændig og rigtig kundskab, skal ikke nægtes (skønt det vistnok i mangt et tilfælde vil vise sig, at han har ret,

hvor man har givet andre beretninger fortrinnet); men at det skulde have været tilfældet med hensyn til Valdemar d. førstes regeringstid, er aldeles utænkeligt, eftersom han jo var samtidig med denne konge, derhos var nøje knyttet til tidens første mand, Absalon, og netop derved, forsåvidt-som han ikke selv ligefræm var øjenvidne til de begivenheder, han fortæller, havde den bedst mulige kilde at øse af.

Det er fræmdeles klart, at Saxe i sit store værk har lagt en mageløs flid og omhu for dagen, og det vilde være sært, om disse egenskaber skulde have svigtet ham i den retning, talen her er om, begivenhedernes orden og fuldstændighed. Rigtignok kan man jo sige, at det måske er gået Saxe, som det ofte endnu den dag idag går, når en vil bestemme tiden for en begivenhed, som ligger nogle år tilbage, nemlig at han let kommer til at begå en fejl på et års tid; men om end denne bemærkning gælder om den, som uvæntet og uforberedt kommer i det tilfælde at skulle bestemme en enkelt, noget fjærnere begivenheds år, så kan den dog ikke gælde om den, som skriver sin samtids historie og har hele begivenhedernes række for sig, især når han, som Saxe i almindelighed, ikke giver sig af med at omtale andre forhold mellem begivenhederne end deres tidsforhold og altså netop har blikket henvendt derpå.

Ligeså utroligt er det endelig, at Saxe, der ofte så djærvt og åbent udtaler sin mening, endog hvor man ikke vænter det, skulde have fordrejet eller fordulgt sandheden. Man kan nok tænke sig, at han ofte har frænstillet ældre begivenheder i sin egen tids lys, ja endog at hans opfattelse og frænstilling af samtiden, uden at han selv ret vidste af det, nu og da har fået en særegen farve ved hensynet til datidige personer og forhold; men at han forsætlig skulde have forventet sin egen tids historie, vilde være at tillægge

ham en frækhed eller dumhed, som vilde stå i strid med hvad vi ellers vide om ham og hans værk.

Da Saxe således i almindelighed ingenlunde tør anses for upålidelig, men tværtimod snarere må anses for meget troværdig, så er det ikke rimeligt uden videre at give ham skylden for de her omhandlede modsigelser, især da hans fejl isåfald vilde være så store og så mange (indenfor nogle få arks område), det skulde da være, at man med det samme i det enkelte tilfælde tydeligt kunde påvise enten bestemte omstændigheder, som have vildledet ham, eller stærke grunde, som have bragt ham til forsætlig at fordreje sandheden. Begge dele har man virkelig forsøgt, men kun med ringe held.

Valdemars første tog til Norge. Medens dette tog ifølge andre skribenter, navnlig Snorre, hører til året efter andet fællestog, er det i Saxes historie sat forud for dette. Velschow mener, at fejlen ligger hos Saxe og at han er bleven forledet dertil på følgende måde (*not. ub. ad Sax. pag. 340—341*): «Efter Knuds fødsel og dåb, siger han, nævner Saxe de norske sendemænds komme, der, som det synes, skete i samme år, nemlig 1163. Han giver i den anledning en kort skildring af Norges historie i den nærmest foregående tid og knytter ganske naturligt lige dertil fortællingen om Valdemars tog til Norge, som om det hørte til året 1164 eller året efter sendemændenes komme, skønt det først faldt to år efter denne (1165) og flere begivenheder adskilte det derfra, navnlig andet fællestog. Og da nu Saxe siden vilde fortælle om dette, havde han glemt, at det lå forud for toget mod Norge; han knyttede de to fortællinger til hinanden, ikke, som han burde gjort, ved «*interea*», men ved «*postea*» og satte andet fællestog til 1165 istedenfor til 1164, ligesom han endelig, for ikke at forrykke de

følgende begivenheders tid, satte de to tog mod Rygen til det første istedenfor til det andet år efter andet fællestog».

Skønt Velschow således tillægger Saxe en temmelig stor tankeløshed eller ukyndighed og med det samme påbyrder ham adskillige fejltagelser (ja flere end tilbørligt, ti Saxe sætter ikke andet fællestog til 1165, men, ligesom andre kildeskrifter, til 1164), så synes dog hans forklaring rimelig og naturlig. Imidlertid kan den ikke holde stand, når man ser nøjere til; ti hvis Snorre har ret i at sætte Sigurd Markusfostres død til efteråret 1163, Magnus Erlingsøns kroning til sommeren 1164 (og derom synes der ikke at kunne være nogen tvivl), så kan, som ovenfor påvist, sendemændene ikke være komne førend langt hen i 1164, og således svigter forudsætningen, som forklaringen hviler på, nemlig at sendemændene kom i 1163. Det, som skulde bevises, er altså, hvorledes Saxe er kommen til at sætte ikke blot fortællingen om toget til Norge, men hele stykket «*Per idem forte tempus Norvæg.*» forud for stykket om fællestogget istedenfor bagefter; men det har hverken Velschow eller nogen anden hidtil prøvet på.

Djursåslaget og Buris's fængsling. Støttet på Snorre har Suhm sat Erlings overfald på den jyske flåde i Djurså til 1165 (strax efter Valdemars tog til Norge) og mener, at Saxe falskelig har henført det til 1167 (i hvilket år Buris blev fængslet) og fremstillet det som frugt af en hemmelig aftale mellem Erling og Buris i den hensigt at give denne siste udseende af landsforræderi og således undskylde den grumhed, Valdemar skal have vist mod denne sin slægtning, en grumhed, som Saxe, ligeledes af hensyn til Valdemar, skal have ladet uomtalt.

Jeg har allerede vist, at Snorres vidnesbyrd i dette stykke ikke har megen vægt, og på den anden side synes

det i sig selv meget rimeligt, at der virkelig har været en sådan aftale mellem Erling og Buris; den kunde så let ske igennem dennes halvbroder Orm, som var hos Erling. Nu kunde man rigtignok sige, at netop rimeligheden af en sådan forbindelse og lethed ved at få den istand, gjorde det såmeget lettere for Saxe at opdigte den og få den troet. Men dertil må bemærkes, at, om man end kan forstå, at Saxe har tiet om den barbariske straf, Buris skal have lidt, så er det dog højst utroligt, at han ligeoverfor samtiden og under påberåbelse af et bestemt vidne (biskoppen i Børglum) skulde have påsagt Buris noget, som slet ikke havde fundet sted, og med det samme have forventet begivenhedernes rette orden. Dertil kommer, at den grunhed, Valdemar skal have vist mod Buris, efter al rimelighed* er en fabel, som først er kommen frem hos Albert fra Stade og fra ham er kommen ind i de danske årbøger, så at den grund, Saxe skal have haft til sin forvanskning og fortielse af sandheden, slet ikke har været tilstede.

Toget til Stettin og mødet ved Ejderen. Vel-schow mener fræmdeles, at stykkerne *«Interea Kazimarus»* og *«Postera æstate»* ved Saxes forseelse ere komne på urette plads foran stykket *«Vere reddito»* (pag. 866—877) og egentlig skulde have stået længere fremme foran stykket *«Aliam rege post»* (pag. 892). Han siger derom således (*not. ub. pag. 345—348*): «Hvorledes fortællingen om Stettins indtagelse med hvad dertil hører og om et møde ved Ejderen den følgende sommer har sneget sig ind på dette sted, er vanskeligt at sige med vished. Den suhmske hypotese, at nogle blade i det håndskrift, hvorefter Saxes historie først blev trykt, fejlagtigt ere blevne omsatte, må forkastes,

* S. *not. ub. ad Sax. pag. 333—338.*

eftersom Th. Gheysmers udtog og Alb. Krantz's *Dania* fortælle begivenhederne i samme orden og denne altså også fandtes i andre håndskrifter. Omsætningen må altså tilskrives Saxe selv og synes at være sket ved en hukommelsesfejl. Det er rimeligt, at Saxe, førend han sammenskrev sit store værk, har optegnet de enkelte dele, det bestod af, hver for sig, eller rettere, at han i denne del af sin historie har haft slige særskilte beretninger af sin beskytter Absalons egen mund om begivenhederne på hvert enkelt tog, og at han har tilføjet hver sådan beretning en note til betegnelse af dens sammenhæng med det foregående eller efterfølgende, hvor den var ham bekendt. Da nu Saxe til fortællingen om toget mod Stettin, for at betegne dens sammenhæng med det følgende, havde tilføjet den bemærkning, at der i sommeren efter dette tog holdtes et møde ved Ejderen mellem Valdemar og Henrik, mente han, at fortællingen horte hjemme, hvor den nu står, foran »*Vere reddito*«, fordi der i det stykke tales om et møde ved Ejderen; han stillede den altså der og, idet han glemte sin oprindelige hensigt med bemærkningen om mødet, indføjede han den som led af teksten, medens fortællingen om toget i virkeligheden skulde være stillet foran stykket »*Aliam rege post*«, hvor ligeledes et møde ved Ejderen omtales, og bemærkningen om mødet, som nu havde gjort sin nytte, være udslettet.»

Om Velschows forsøg på at kuldaste Suhms hypotese, skal jeg nedenfor tale. Med hensyn til Velschows egen forklaring af den her omhandlede fejls oprindelse har jeg følgende at indvende:

Det er ingenlunde vist, at Saxe, som det vel er Velschows mening, har optegnet de forskellige beretninger, han efterhånden fik, på løse ark eller blade og således har be-

høvet at sikre den rette orden ved til hvert stykke at føje en betegnelse for sammenhængen med det foregående og efterfølgende. Det synes nemlig ligeså rimeligt, at han har haft en indbunden bog at indføre disse beretninger i, og en yderligere betegnelse af sammenhængen var således overflødig. Desuden, hvis han virkelig havde brugt slige betegnelser, er det såre vanskeligt at forstå, hvorledes han skulde være kommen til at begå den fejl, talen er om; ti var bemærkningen *«Postera æstate»* ikke tilstrækkelig vejledende, så var der jo desuden ved det stykke, som det om Stettin skulde følge efter, en note, som tydede derpå, og når han prøvede på at stille det, hvor det nu står, var der atter en note, som måtte forbyde ham dette, den nemlig, som var vedføjet stykket om kroningsåret og tydede paa, at *«Vere reddito»* skulde følge efter dette. Man måtte altså antage, enten at ingen af disse noter svarede til deres hensigt, eller at han her havde glemt at tilføje andre end *«Postera æstate»*, eller at han tankeløst overså dem; men alt dette synes urimeligt.

Antage vi imidlertid, at Saxe har behovet eller ment at behøve betegnelser af sammenhængen, vilde han dog dertil næppe have valgt bemærkninger som *«Postera æstate»*, ti den svarede virkelig sålidt som muligt til øjemedet. Det næmmeste og sikreste vilde have været, om han havde brugt tal eller bogstaver eller havde tilføjet hvert stykke et ord eller to af det, som skulde følge efter, således som det allerede skete i middelalderen. Bemærkninger derimod som *«Postera æstate»* kostede det ulejlighed både at finde og at indføre, og derhos var der fare for, at de netop på grund af deres længde kunde blive betragtede ikke som noter til vejledning, men som noget, der horte med til selve texten. Men hvis nu Saxe alligevel foretrak at betegne sammen-

hængen ved bemærkninger, som vare tagne udaf det følgende stykke (og det simpleste er jo ikke altid det, som først falder menneskene ind), så kunde han have valgt en, som udtrykte indholdet af dets begyndelse og som i det her omhandlede tilfælde kunde have lydt omtrent således: «Næste sommer sluttede Valdemar en toårig våbenhvile med de pommerske fyrster.» En saadan bemærkning vilde strax have ledet til at sætte stykket om Stettin på sin rette plads, medens man nu med bemærkningen «*Post æst.*» først måtte have den ulejlighed inde i et følgende stykke at finde det, som den sigtede til, og desuden kunde forledes til at antage, at stykket om Stettin skulde stå ikke foran det om den toårige våbenhvile, men efter dette, ligeforan ordene «*Per idem tempus Henricus*» og det der omtalte møde (pag. 893). Men hvis endelig Saxe til vejledende note helst vilde tage noget, som stod inde i det følgende stykke, vilde han uden tvivl have valgt en eller anden fremtrædende begivenhed eller idetmindste noget for stykket særegent, ikke en bemærkning som «*Post. æst.*»; ti at Valdemar og Henrik mødtes ved Ejderen i året 1177, var ikke mærkeligere end meget andet, som Saxe fortæller om det år, og det var ikke noget, som kun den gang fandt sted: der omtales flere møder mellem dem, navnlig også i året efter kroningen (1171)* og noten var således mere vildledende end vejledende.

Det kan altså betragtes som afgjort, at Saxe i det hele ikke har villet betegne sammenhængen ved tilføjede noter og navnlig ikke har brugt bemærkningen «*Post æst.*» dertil. Men hvis man, uagtet alt hvad der nu er sagt der-

* Når mødet dengang kaldes «*solenne cum Danis colloquium*», ligger deri måske endog, at der i regelen hvert år holdtes møde mellem dem på en vis fastsat tid (St. Hausdag?).

imod, alligevel vilde antage det, så vilde det endnu være uforklarligt, hvorledes Saxe, efter at have ladet sig lede af bemærkningen «*Post æst.*» (og i det øjeblik måtte han jo være sig bevidst, at den kun var en vejledende note), strax efter skulde have glemt, hvad den egentlig havde at betyde, og have overført den i sin renskrift (sammenskrift) som hørende til teksten.

En indvending mod Velschows hypothese ligger endelig i den udkomst, som den leder til, nemlig at stykket om Stettin oprindeligt af Saxe har været bestemt til at stå mellem stykkerne «*Eodem tempore Eskillus*» (Eskils næstsidste rejse og Valdemar 16. tog mod Sklaverne) og «*Aliam rege post*» (den toårige våbenhvile) eller har hørt til efteråret 1176; ti denne udkomst må være urigtig. For det første har jeg nemlig allerede ovenfor vist, at Eskils bortrejse må være foregået i slutningen af sommeren eller begyndelsen af efteråret 1176, det 16. tog mod Sklaverne noget senere i samme år, så at der ikke bliver plads til toget mod Stettin, og for det andet er det klart, at begyndelsen af stykket om våbenhvilen (*Aliam sc. expeditionem rege post*), som passer så godt til, ja er sammenvævet med det, som nu går foran, slet ikke vilde passe efter stykket om Stettin. Rigtig nok kunde dertil siges og det er udentvivel også Velschows mening, at stykket om våbenhvilen fra først af har begyndt anderledes, så at det dengang passede efter det om Stettin, men siden af Saxe selv er blevet omarbejdet, efterat han nemlig først havde sat stykket om Stettin på den urigtige plads, det nu har. Men hvis stykket om våbenhvilen virkelig fra begyndelsen af havde haft en anden skikkelse, så er det ikke muligt, at Saxe vilde have omarbejdet det, men han vilde udentvivel snarere være bleven va'r, at ikke det 16. tog, men toget mod Stettin skulde fortælles foran, og

omsætningen vilde være bleven forebygget eller rettet. Jeg antager derfor, at stykket om våbenhvilen altid har lydt som det nu lyder, og følgelig at stykket om Stettin aldrig er gået lige forud for det.

Da det således i de tre af de tilfælde, i hvilke man har søgt at kaste skylden for modsigelserne mellem Saxe og de andre forfattere over på den første, har vist sig, at beskyldningen var ugrundet, så er det rimeligt, at grunden til de andre modsigelser heller ikke ligger hos ham; imidlertid vil jeg flygtigt gennemgå dem.

Ifølge Saxes text indtraf de norske sendemænds komme til Danmark og Valdemars første tog til Norge i året forud for andet fællestog eller 1163, de to tog mod Rygen året efter samme fællestog eller 1165; ifølge de andre forfattere derimod kom sendemændene i siste halvdel af 1164, første tog til Norge skete i våren 1165, de to tog mod Rygen i 1163. Hvis grunden til denne modsigelse ligger hos Saxe, skulde han altså have begået den fejl at lade stykkerne "*Per idem forte tempus Norvag.*" og "*Postmodum Rugianis*" skifte plads. Muligheden deraf kan ikke benægtes; men det er dog ikke sonderlig rimeligt; ti Rygboernes frafald og Valdemars to tog imod dem passe godt til året efter første tog mod Volgast, idet Bernards tale til Rygboerne på dette tog og hvad dermed står i forbindelse hentyder på, at et brud snart kunde indtræde, ligesom også Knuds hylding snarere er foregået i hans første år end i et senere, og på den anden side passer første tog til Norge godt til året forud for Erlings overfald, der kan have været ligesom svaret på Valdemars tog til Norge, således at man, selv om krigen mod Rygen ikke hørte til 1163, Valdemars tog mod Norge ikke til 1165, kunde føle sig fristet til at sætte disse begivenheder til disse år, medens der omvendt ingensomhelst opfordring var

til, hvis de oprindelig vare henførte til disse år, da at sætte den ene af dem to år frem, den anden to år tilbage.

Fræmdeles kan det ikke indses, hvad der skulde have ledet Saxe til at flytte fortællingen om kampen i Huljuminne og om Esbern hele fire år længere tilbage end den burde stå, især da det år, hvortil han isåfald skulde have flyttet den hen, derved næsten blev overfyldt af begivenheder.

Endelig er det heller ikke muligt at indse (og det behøver ingen yderligere gendrivelse), hvorledes Saxe kunde have glemt eller forsætlig udeladt 3—4 års historie og dog tale som om intet var borte, og hvorledes han enten forsætlig eller uforsætlig skulde have nævnt Valdemars datters bryllup, hvor han skulde nævne sønnen Knuds, og have sat det til våren (*hieme finita*), uagtet det skulde være sat til vinteren.

Med alt hvad her er sagt om Saxes troværdighed, er det imidlertid ikke bevist, at de af hans værk uddragne bestemmelser ere rigtige, men kun, at, hvis de ere urigtige, skylden derfor ikke kan tillægges ham, så længe som nogen anden udvej til forklaring af modsigelserne står os åben. Og der er virkelig en sådan udvej, skønt, mærkeligt nok, ingen endnu har slået ind på den: det er jo muligt, at Saxes historie på vejen til den nyere tid er bleven forvansket i vedkommende punkter.

2. Oprindeligheden af den overleverede text af Saxes historie.

a) Udvaltes beviser for textens ægthed.

Det skorter os i høj grad på midler til af ydre grunde at bevise den overleverede texts ægthed. De få håndskrifter af Saxes værk, som fandtes i middelalderen (man kan med sikkerhed kun påvise en halv snes stykker), ere alle

forsvundne på et par brudstykker nær, som i den foreliggende sag ere uden værdi, da de ikke ere af den 14. bog. Exemplarernes fåtallighed, sprogets vanskelighed og andre forhold medførte dernæst, at Saxes historie kun i ringe mål blev læst og benyttet til andre historiske arbejder, så at der kun kan påvises fire andre skrifter, som citere den, nemlig den sællandske årbog, Erik Olafsens krønike, det såkaldte Thomas Gheysmers udtog (oprindelig forfattet midt i det fjortende århundrede og påny afskrevet ved Th. Gheysmer i året 1431) og Alb. Krantz's *Dania* (fra omtr. 1500). Af disse fire ere de to første os her til liden eller ingen nytte; de to siste derimod, som ganske eller tildels kun ere udtog af Saxes historie, have omtrent samme værdi for os som håndskrifter af denne og så meget større værdi, som vi alene have dem at holde os til.

Når vi nu sammenligne disse to værker med den overleverede text, finde vi, at de i de fleste punkter, talen her er om, fuldstændig stemme med denne, forsåvidtsom de ikke indeholde flere begivenheder og fortælle dem, de have, i samme orden, og at de kun i én henseende afvige fra den, idet de sige, at det var Valdemars søn (Th. Gheysmer tilføjer navnet Knud), ikke hans datter, som havde bryllup ved den tid, Eskil nedlagde sit æmbede.* Det vilde være meget dristigt af den nævnte overénsstemmelse at slutte, at den overleverede (trykte) text svarede til Saxes egen, således som Velschow gør m. h. t. stykket "*Interea Kaz.*" (s. pag. 602), ti det er jo muligt, at den kan være bleven forvansket i de halvanden hundrede år, som forløb fra den tid, Saxe sluttede sit værk, til den da Th. Gheysmers udtog

* Ligesom den overleverede text nævne både Th. Gheysmers udtog og Alb. Krantz's *Dania* svenske (ikke saxiske) stormænds tilstedeværelse.

blev gjort. Af afvigelsen derimod synes nærmest at måtte sluttes, at læsemåden i den overleverede text (*filicæ*) er uægte. Man kunde jo rigtignok tænke sig, at den, der først gjorde udtoget (eller måske en før ham), har forandret sit håndskrifts læsemåde «*filicæ*» til «*filio Kanuto*», og at denne læsemåde derefter er gået over i Alb. Krantz's håndskrift eller at dette var det samme som hint, medens den oprindelige læsemåde holdt sig andensteds og navnlig i det håndskrift, som lå til grund for den første trykte udgave; men det indses ikke, at forfatteren af udtoget i texten, sådan som den da forelå ham, har haft tilstrækkelig anledning til at foretage denne forandring (og andre skrifter som kunde bringe ham på den tanke, at der skulde stå «*filio*», have næppe den gang været tilstede), medens man på den anden side, som nedenfor skal ses, meget let kan forstå, hvad der kan have bevæget den, som først gav Saxe i trykken, eller en anden før ham til at forandre «*filio*» til «*filicæ*». Men er det således rimeligt, at læsemåden «*filio*» allerede fandtes i det håndskrift, som udtogets forfatter benyttede, da må vi give dette fortrinnet for den overleverede text, dels fordi det støttes af Knytlingasaga og af Alb. Krantz (at sige hvis det håndskrift, han fulgte, og det, som lå til grund for udtoget, ikke var et og det samme), dels fordi det rimeligvis var ældre end det, som brugtes ved trykningen, og som sådant bør agtes for pålideligere end dette. Sagen er imidlertid ikke afgjort dermed.

b) Indre beviser for textens ægthed.

Skönt Saxe ikke har villet skrive et værk, hvori samtlige begivenheders plads, ligesom i en årbog, var nøje bestemt ved deres henforelse til samme faste tidspunkt, og skönt han endnu mindre har villet skabe et poetisk eller

filosofisk hele, hvori enkelthederne vare knyttede til hinanden ved en eller anden fælles grundtanke eller udledede af visse hovedårsager som deres fælles kilde, så er hans historie på den anden side dog heller ikke at betragte som en uordnet dyng af løse enkeltheder, som man kan tage noget fra og lægge noget til, ja vende op og ned på uden at fremkalde nogen væsentlig forandring. For det første har han næmlig, man tør vel sige uden undtagelse, holdt sig til den regel at fortælle begivenhederne i deres naturlige orden, d. e. efter som de, ifølge hans mening, ere indtrufne eller have udviklet sig den ene af den anden. Dernæst har han til en vis grad sørget for ved særegne midler at give den således opstillede bygning fasthed og sammenhæng. Han har således ofte knyttet den ene fortælling til den anden allerede ved overgangsordene*, desuden ved mer eller mindre nøjagtige tidsbestemmelser (begivenhedernes årssdag, årstid, deres afstand fra andre begivenheder), fræmdeles ved angivelsen af årsagen eller anledningen til begivenhederne og endelig i det hele ved mangehånde bemærkninger, som vise hen til det foregående eller efterfølgende, ti jo fyldigere hans fremstilling er, jo skarpere begivenhederne fræmtræde i deres ejendommelighed, des mere have de også, så at sige, fæstet rod hver i sine oprindelige omgivelser og have fået præg og farve af disse, så at hver fortælling bedst passer på den plads og i den skikkelse, Saxe fra begyndelsen af har givet den, og ikke kan tages bort, sættes på et andet sted eller i det enkelte forandres, uden at man jo vil føle et savn eller mærke forstyrrelse. Det vil deraf kunne skønnes, at, om end de ydre beviser for textens oprindelighed

* Overgangene *•Eodem quoque tempore•*, *•Aliam rege post•* og *•Qua finita•* (s. pag. 890, 892, 912) vise t. ex., at hvad der nu går foran, fra begyndelsen af har gjort det.

svigte, er der alligevel rimelig udsigt til at vi, såvel i det hele som navnlig i de punkter, hvori den afviger fra de andre kildekrifter, vil være istand til at påvise, hvor den er sådan, som den er udgået fra Saxe selv, og hvor den senere er undergået forvanskning. Jeg vil gennemgå ikke blot de punkter, hvori de andre kildekrifters vidnesbyrd synes at stå fast, men også dem, hvori de have vist sig mer eller mindre upålidelige.

Valdemars første tog mod Volgast (det fjerde mod Sklaverne) hensættes i Knytlingasagas overlevede text til året efter første fællestog (1161), af Saxes text derimod til det andet år efter samme tog (kirkemødets år, 1162). Det lader sig ikke ligefræm bevise, at Saxe selv oprindelig har stillet det der, ti rigtignok er der intet, som forbyder at antage det, men på den anden side er stykket derom så løst knyttet til sine omgivelser, at man endog kan tage det helt bort fra sin nuværende plads, uden at nogen ulæmpe deraf opstår eller noget savn mærkes. Men kan man end således ikke benægte muligheden af, at det oprindelig har stået andensteds, så tør man dog ialfald ikke antage, at det har hørt til året efter første fællestog; ti ikke nok med, at det ved at stilles der ikke vilde udfylde noget savn eller tilfredsstille noget krav, det vilde slet ikke passe der, ja vilde endog volde forstyrrelse. Det er næmlig for det første slet ikke rimeligt, at Valdemar strax året efter at have besejret Rygboerne skulde have benyttet deres hjælp mod deres stamfæller, og, selv om så var, er der dernæst ikke noget sted, hvor stykket om Volgast kan have stået; ti enten skulde det have stået strax efter fortællingen om første fællestog, foran bemærkningen om kirkespliden eller inde i det følgende stykke om striden mellem kongen og Eskil; men på det første sted kan det ikke have stået, fordi det, Saxe

siger om kirkespliden, derved rykkes længere frem end det ifølge andre skribenter er tilladt, og på det siste sted heller ikke, fordi stykket om Eskil og kongen er en sammenhængende (helstøbt) fortælling, som man ikke kan sætte det om Volgast ind i, uden at volde forstyrrelse, det skulde da være, at samme stykke skulde være fræmgået af en omarbejdelse, efterat det om Volgast var flyttet bort; men en sådan omarbejdelse have vi ikke tilstrækkelig grund til at forudsætte. Texten er altså her vistnok Saxes egen, og ligeoverfor den kan Knytligasagas, som jeg har vist, upålidelige vidnesbyrd ikke holde stand.

Når den overleverede text af Saxes historie og af Knytlingasaga fræmdeles afvige fra hinanden med hensyn til tidspunktet for Knuds hylding ved Strela, kunde denne modsigelse tænkes at være begrundet i, at stykket om hyl-lingen hos Saxe (*Itaque principibus*) på en eller anden måde var blevet flyttet fra sin oprindelige plads efter det om andet fællestog til sin nuværende plads efter fortællingen om de to tog til Rygen (anden krig med Rygen), og man kunde muligen finde en støtte for denne mening i den omstændighed, at overgangsordet "*Itaque*" ikke passer, hvor det nu står, så at der i ethvert tilfælde må være en fejl tilstede. Da imidlertid "*Itaque*" ligeså lidt vilde passe, hvis stykket stod efter det om andet fællestog, så synes det rimeligere at antage, at dette ord er opstået ved en senere forvanskning (jeg formoder for "*Ibique*", ligesom pag. 887), end af det alene at slutte, at den rette orden skulde være bleven forstyrret, og denne formodning bekræftes derved, at der iøvrigt er tydelige tegn på, at hele stykket af Saxe selv er stillet netop hvor det nu står. Det fortælles nemlig, at det var af hensyn til rigets vanskelige og farefulde stilling og omstændigheder, at høvdingerne vilde have Knud hyldet

til konge. Dette lyder meget rimeligt, og det er fræmdeles naturligt, at denne tanke må være falden dem ind på en tid, da farer ikke blot truede i frastand, men da selve den øjeblikkelige stilling syntes farefuld, og det var netop tilfældet i det år, da Valdemar gjorde de to tog til Rygen, eftersom forholdet til Henrik på den tid, første gang under Valdemars regering, var bleven fjendsk eller spændt, men langt mindre eller slet ikke strax efter andet fællestog, da venskabet mellem Valdemar og Henrik var blevet knyttet fastere ved trolovelsen mellem deres børn og et fælles foretagende mod Sklaverne, da Rygboerne vare i forbund med Valdemar og de øvrige Sklaver vare tvungne til fred. Det synes altså en afgjort sag, at stykkerne «*Postmodum Rugianis*» (det om de to tog) og «*Itaque principibus*» fra begyndelsen af have hørt sammen, og min ovenfor opstillede påstand om Knytlingasagas upålidelighed i dette punkt bestyrkes således også ved Saxes vidnesbyrd.

At Erlings tog til Danmark af Saxe oprindelig skulde være stillet ikke der, hvor det nu står (1166), men, ligesom af Snorre, til samme år som Valdemars første tog til Norge eller til året 1165, lader sig paa ingen måde bevise. Der er intet, som forbyder os at antage, at Saxe selv har stillet det på sin nuværende plads, ti ikke blot volder det ikke der nogen forstyrrelse eller ukæmpe, men der er endog adskilligt, som ligefræm taler for, at det fra begyndelsen af netop har stået der. For det første er fortællingen om Erling således sammenvævet med den om Buris, at de begge fra først af må have hørt sammen; men Buris fængsling skete også ifølge andre kildeskrifter i det andet år efter andet fællestog eller i året 1166. Dernæst er det om Erling og om Buris nøje og utvivlsomt af Saxe selv knyttet til det om et tog mod Sklaverne (det niende), og

hele det stykke, hvori alle disse begivenheder stå, høre netop hjemme i sine nuværende omgivelser, men vilde ikke passe efter stykket om Valdemars tog til Norge: begyndelsen af det (*Æstate deinde expeditionem instaurat*) forudsætter, at der forud er fortalt om et tog mod Sklaverne, og et sådant var jo Kristoffers vintertog, men ikke Valdemars tog til Norge, og når det nedenfor hedder, at Valdemar ved tysk troloshed hindredes i strax at hævne sig på Nordmændene (*Verum ne confestim*), så kræve disse ord, at der lige forud er fortalt om en krænkelse fra Nordmændenes side, og dette krav sker fyldest ved hvad der nu forud fortælles om Erlings overfald, men det vilde ikke være tilfældet, hvis denne fortælling flyttedes tilbage til stykket om toget mod Norge. Hvis Saxe alligevel oprindelig skulde have stillet den der, måtte man antage, at der var sket ikke en simpel omflytning, men en hel omarbejdelse af hans text; men hvad der skulde have bevæget nogen til en slig omkalfatring, er umuligt at indse. Man må altså antage, at fortællingen om Erlings tog af Saxe selv er stillet der i texten, hvor det nu står, og da jeg ovenfor har påvist, at der ikke er grund til at forkaste Saxes eget vidnesbyrd og på den anden side, at Snorre her ikke er til at stole på, så ligger skylden for den her omhandlede modsigelse mellem begge forfattere hos den sistnævnte.

Det samme er også tilfældet med hensyn til Saxes og Snorres uenighed om tiden for Valdemars andet tog til Norge og Hættesvendenes fræmgang i Viken. Ifølge Saxes text faldt toget i det første år efter Djursåslaget (1167), Snorres derimod sætter Hættesvendenes fræmgang i Viken i det tredje år efter samme begivenhed; men at vi her have Saxes text uforvansket, er utvivlsomt. På den ene side er der nemlig her intet spor til noget savn eller nogen

forstyrrelse, som kunde tyde på, at der imellem stykket «*Post hæc rex belli*» (om andet tog til Norge) og stykket «*Vere appetente*» oprindeligt har ligget to års historie, men tværtimod, når det i «*Vere appetente*» fortælles, at Valdemar hindredes i strax at hævne sig på Nordmændene, fordi Sklaverne sluttede sig til Henrik og denne hævede forbindelsen med ham, og at Danmark, således truet både fra nord og fra syd, var i en meget mislig stilling, men snart var så heldig atter at blive forsonet med Saxerne og i forening med dem at overvinde Sklaverne, og når det derefter hedder i stykket «*Post hæc rex belli*», at Valdemar, befriet fra en stor del af sine bekymringer, igen kunde optage den norske krig, som hidindtil var bleven afbrudt ved de sklaviske sager, så er det klart, at det sidste stykke fra begyndelsen af har stået lige efter det første. På den anden side, hvis Saxe alligevel oprindeligt skulde have stillet det andet tog til Norge til 1168, ligesom Snorre, vilde han med det samme have sat Arkons indtagelse til 1169, men vilde derved komme i strid med andre fuldkommen pålidelige kildekrifter.

Endelig er der ikke i Saxes historie, som i Knytlingasaga, noget spor til, at teksten skulde være forvansket med hensyn til tidsbestemmelsen for brylluppet og Eskils fratrædelse. Man kunde jo nok tænke sig, at t. ex. «*non-dum*» var blevet udeladt mellem ordene «*Qua finita*»; men når det iforvejen hedder, at Eskil tilbragte vinteren under hårde sygdomme, og det på den anden side er utvivlsomt, at han var oven sænge og i virksomhed ved brylluppet, som fejredes i Lund, så har Saxe vistnok ment, at vinteren var omme, da brylluppet stod, og når det længere nede fortælles, at Eskil strax efter brylluppet bad kongen om atter at komme til Lund, når måneden var ude (*exacto mense*)

synes dette at forudsætte, at der ovenfor har været tale om en bestemt måned, hvilket ikke vilde være tilfældet, hvis der stod «*hieme nondum finita*», ti dette udtryk kunde betegne en af de siste vintermåneder, medens måneden marts tydeligt nok var betegnet ved ordene «*hieme finita*». Det synes altså, at vi her have Saxes eget vidnesbyrd, og for det må Knytlingasagas vige.

I de hidtil gennemgaaede punkter har det vist sig, at den overleverede text gengiver os den oprindelige eller Saxes egen, medens Knytlingasaga og Hejmskringla ikke her ere at lide på. Anderledes står det sig med dem, jeg nu går over til.

Hvis man tør fæste lid til Hejmskringla og den reviderede Knytlingasaga, stå stykkerne «*Per idem forte tempus Norvæg.*» og «*Postmodum Rugianis*» med «*Itaque principibus*» ikke på deres rette plads i texten, men have oprindelig stået det ene på det andets plads.

Hverken i formen eller i indholdet af stykket «*Per idem forte temp. Norvæg.*» og de samme omgivende stykker er der noget, som noder til at antage, at Saxe selv har stillet de norske sendemænds komme til Valdemar og dennes første tog mod Norge i året efter kirkemødet.

For overgangsordene «*Per idem forte tempus*» kan stykket ligeså godt have stået et hvilket som helst andet sted som her.

I stykket om det første fællestog (altså to år før kirkemødet), fortælles, at den norske konge (Inge) om våren sendte Valdemar et drageskib til foræring; i den korte udsigt over en del af Norges historie, som Saxe i det her omhandlede stykke giver, fortæller han fræmdeles om kong Inges død og en hel del andre begivenheder, som faldt mellem denne og Valdemars tog: at Erling Skakke, der optræder som

Inges hævner imod Hakon Hærdebred, for det første flyr til Danmark, men pludselig kommer tilbage og fælder Hakon i et slag; at en af dennes tilhængere, Sivard, flygter til Sverige, men efter nogen tids forløb (*diebus interjectis*) vender tilbage og fældes af Erlings folk; at lævningerne af Hakons tilhængere opstille en ny konge, Sigurd Markusfostre, men ere uheldige og fly til kong Karl i Sverige; at denne i lang tid holdt dem hen med gode løfter, og at de kede deraf omsider sendte bud til Valdemar, som også, efter dog først ved hemmelige sendebud at have forvisset sig om Nordmændenes stemning, uden tøven drog derop med sin krigsmagt. At nu disse begivenheder ikke have taget mindre tid end tre år, synes klart, og således kan Saxe ikke fra begyndelsen af have fortalt toget til Norge på noget tidligere punkt end det nu fortælles på, og dette forbydes desuden af sammenhængen i det, Saxe fortæller efter beretningen om drageskibets sendelse, og navnlig af hvad han fortæller om kirkemødets år, hvori der ikke endnu kan have været plads til et tog mod Norge. Men om vi end således ikke tør sætte dette tog længere tilbage, følger deraf dog ikke, at det netop gjordes i det tredje år efter sendelsen af drageskibet. Se vi hen til begivenhedernes mangfoldighed mellem denne og toget, ligger det endog nærmest at antage, at der er gået en længere tid hen imellem disse begivenheder.

Det tør vel antages for givet, at toget til Norge er foregået i et år, da Danerne havde fred med deres sydlige naboer, og dette var, som det synes at fræmgå af Saxes fortælling om kirkemødets år, muligen også tilfældet i det derpå følgende år. Det er imidlertid ingenlunde vist (s. pag. 578), og selv om så var, tør man dog ikke deraf slutte, at Saxe har stillet stykket om Norge netop her, ti

også på andre tidspunkter, idetmindste efter andet fællestog, var Valdemar i fred og god forståelse med sine sydlige naboer, så at stykket for den sags skyld ligeså godt, ja snarere kan have hørt hjemme der.

Til det tredje år efter Valdemar første tog til Norge sætter texten Erlings strejftog ned til Danmark og slaget ved Djurså. Dette Erlings tog forudsætter, at der allerede var fjendtligt forhold mellem Danmark og Norge, og *«Per idem forte tempus»*, som indeholder begyndelsen af krigen, må altså altid have stået forrest. Men deraf følger imidlertid ikke, at Saxe selv har stillet Valdemars tog og Erlings tre år fra hinanden: tværtimod synes det endog rimeligst at antage, at Erling ikke så længe har opsat at hævne sig på Valdemar og at disse tog altså have ligget hinanden nærmere.

Endnu kunde det synes muligt ad omvej at bevise, at *«Per idem forte tempus Norvæg.»* her står på rette plads, idet man siger således: *«Hvis man et øjeblik tænkte sig «Per id. f. t. Norv.» helt borte, vilde stykket «Postea rex orientalis.» komme til at stå lige efter det om Knuds fødsel og dåb; men der kan Saxe ikke oprindelig have stillet det, ti han vilde isåfald ikke i begyndelsen af stykket have sat bestemmelsen om Knuds alder ved hans trolovelse (primum ætatis annum agentis) — en bestemmelse, som vilde være aldeles overflødig; altså må det antages, at stykket «Per idem f. temp. Norvæg.» fra begyndelsen af har stået imellem det om kirkemødet og det om andet fællestog».* Denne slutning er imidlertid ikke gyldig, ti om man end må indrømme, at der altid må have stået noget mellem beretningen om Knuds fødsel og hans trolovelse, så følger deraf dog ikke, at dette noget netop har været styk-

ket *«Per id. f. t. Norvag.»*; det kan have været noget ganske andet, t. ex. *«Postmod. Rug.»*.

Medens man således ikke ad nogen vej kan komme til vished om, at *«Per id. f. t. Norvag.»* nu står på sin rette plads, er der derimod adskilligt, som leder til at antage, at det, idetmindste til en af siderne, ikke står i sine oprindelige omgivelser.

I begyndelsen af stykket *«Postea rex orientaliū»* fortæller Saxe, at Valdemar og Henrik på grund af Østsklavernes rejsning sluttede forbund med hinanden, trolovede deres endnu spæde børn til befæstelse af venskabet og aftalte et fælles tog mod Sklaverne, og dernæst hedder det, at Valdemar, under selve toget, ved Absalon lod hidkalde Rygboerne, hvis troskab var tvivlsom og kun sikret ved få gisler. Disse ytringer forudsætte, at der forud for de nævnte forhandlinger ikke var venskab, ialfald ikke rigtigt venskab mellem Valdemar og Henrik, og at der var sket noget, som havde indgydt Valdemar mistillid til Rygboerne. Dertil er der imidlertid nu ikke spor i Saxes foregående fortælling; tværtimod hedder det, at Valdemar og Henrik sluttede forbund og i forening gjorde et tog mod Sklaverne (1160) og at Henrik endnu to år senere (under kirkemødet) viste sig meget venskabelig mod Valdemar; fræmdeles at Rygboerne under det første fællestog underkastede sig Danmark og i våren til det år, da kirkemødet holdtes, ledsagede Valdemar på toget mod Volgast. Som følge deraf må man antage, at der mellem stykkerne om kirkemødet og om andet fællestog oprindeligt har stået et stykke, hvori der har været fortalt om brud eller spændt forhold mellem Valdemar på den ene side og Henrik og Rygboerne på den anden. Dette stykke, som nu ved et eller andet tilfælde er kommet bort, kan enten have stået foran eller bagefter stykket *«Per id.*

f. t. Norveg.”; men hvis det har udgjort Saxes fortælling om et særskilt år, kan dette siste (det om toget til Norge) slet ikke have stået i sine nuværende omgivelser, eftersom der ikke engang lå et helt år og endnu mindre to mellem Knuds fødsel og hans trolovelse.

Jeg har ovenfor påvist, at stykkerne *«Postm. Rug.»* og *«Itaque princip.»* fra begyndelsen af ere stillede til et og samme år; men at de netop have hørt hjemme i det år, som de nu ere stillede i, lader sig ikke bevise: der er ligeså lidt i stykkerne selv som i deres nuværende omgivelser noget, som taler derfor eller nøder til at antage det, ja man kan endog tage dem helt bort, uden at man, så længe man holder sig til Saxe alene, vil føle noget savn eller nogen ulæmpe. Derimod er der mange omstændigheder, som tale for, at disse stykker ikke fra først af have stået, hvor de nu stå.

Det hedder i begyndelsen af stykket *«Postm. Rugianis»*. at Rygboerne, opmuntrede af Henrik, Valdemars forbundsfælle (*amicus*), trådte åbenlyst op som Danmarks fjender; men det synes utroligt, både at Henrik så kort tid efter at have sluttet forbund med Valdemar og troløvet sin datter med hans søn, skulde have vist sig så troløs at opægge Rygboerne, og at disse, som året iforvejen, om end deres troskab syntes tvivlsom, dog trofast havde fulgt Valdemar på tog og delt sejrens frugter ved at få en tredjedel af Volgast, så snart efter skulde have lønnet ham for denne hans velvilje med frafald og fjendskab. Dernæst synes det mistænkeligt, at Tetislav, der første gang nævnes som Rygboernes konge på det andet fellestogs tid og siden hvergang talen er om forholdet mellem Rygboerne og Danerne, slet ikke omtales i stykket *«Postmodum Rugianis»*, uagtet der dog dertil synes at have været god anledning. Således pas-

ser stykket ikke til det, som nu går nærmest forud, men ligesålidt passer det til det, som følger efter (*Vere appetente*). Det hedder nemlig deri, at Valdemar gjorde et tog mod Sklaverne (det niende), fordi indbyggerne i Volgast havde brudt freden dels ved at udjage Rygboerne af deres stad dels ved at åbne Penefloden for søroverne; men den første af disse grunde vilde Valdemar næppe have brugt eller Saxe have nævnt, hvis Rygboerne året iforvejen havde svigtet, og hvis Valdemar virkelig året iforvejen havde bekriget Rygboerne, vilde han udentvivl med det samme have tugtet Volgast, istedenfor at opsætte hævnens til det andet år, eftersom denne stads fjendtlige optræden, ifølge Saxes egne ord, allerede begyndte strax efter det andet fællestogs slutning. Når det dernæst i samme stykke hedder, at Henrik som ven gav Valdemar et vink om Buris's landsforræderske planer, og strax nedenfor, at forbundet imellem dem hævdedes på mødet i Krempe, så forudsætte disse ytringer, at der iforvejen var forbund og venskab imellem dem, men stykket *«Postm. Rug.»*, som går nærmest forud, siger dog netop det modsatte. Endelig synes det ikke rimeligt, at Buris, som i slutningen af stykket *«Itaque principibus»* siges at være bleven forsonet ved at få et stort len i Jylland (rimeligvis Sønderjylland), strax efter skulde have lagt planer op mod Valdemar.

Alle de her påpegede vanskeligheder hæves aldeles og ingen ny opstå, når vi tage stykkerne *«Post. Rug.»* og *«Itaque principibus»* helt bort fra deres nuværende plads, og man har derfor, tror jeg, fuld ret og grund til at antage, at de ikke af Saxe selv ere stillede der fra begyndelsen af. Da de imidlertid utvivlsomt have hørt Saxes historie til, opstår det spørgsmål, hvor de da ellers have stået og navnlig om de have stået foran fortællingen

om 2. fællestog, således som den reviderede Knytlingasaga vidner.

Det er for det første klart, at de her omhandlede stykker aldrig af Saxe kan være stillede foran stykket «*Anno postero Danis*» (første fællestog)*, ti han vidner, at Henrik ligeforud for de to tog mod Rygen var Valdemars ven, og der bestod ingen forbindelse mellem dem før den, hvis frugt det første fællestog var. Dog kan de heller ikke være fulgte lige efter fortællingen om dette, foran stykket om kongen og Eskils strid («*Eodem fere tempore*»), ti dels synes dette nøje knyttet til det om første fællestog, dels er det ikke rimeligt, at Rygboerne strax året efter dette skulde have brudt eller turdet bryde den fred, som de derved bleve tvungne til, eller at Henrik allerede da skulde have opløst det nylig sluttede forbund. Heller ikke tillader den uden tvivl fra Saxe selv udgæede sammenhæng i fortællingen om Eskils og kongens strid, at de have stået inde i den, og at de skulde have stået lige efter den, foran stykket «*Post hæc, Rugianis*» («*Saxo* pag. 773), forbydes ved hvad der i dette siges om Rygboernes deltagelse i første tog mod Volgast og Henriks velvilje mod Valdemar på kirkemødet og på hans hjemrejse fra dette. Deri ligger også, at stykket om de to tog mod Rygen ikke kan have hørt til samme år som «*Post hæc, Rugianis*», hvor der desuden ikke vilde være plads til dem. Dertil kommer endelig, at, så sandt som Saxe har sat stykkerne «*Postmodum Rugianis*» og «*Itaque principibus*» til samme år, må dette år have ligget efter kirkemødet og Knuds fødsel, eftersom der jo i «*Itaque principibus*» fortælles om Knuds hylding. På den anden side må de to tog mod Rygen have ligget forud for

* *Saxo*, pag. 753.

Rygens fuldstændige undertvingelse; men da de to stykker, som nu stå lige forud for «*Interea dum hæc*» (det om Arkons indtagelse), altid må have gjort det, idet de nøje ere knyttede til hinanden (s. pag. 615) og til dette (ti begyndelsen deraf siger tydeligt nok, at stykket om det andet tog til Norge altid er gået forud), så kan skykkerne «*Postmodum Rug.*» og «*Itaque principibus*» aldrig have stået længere fremme end lige forud for «*Vere appetente*». De må altså have stået mellem sistnævnte stykke og «*Post hæc, Rugianis*» (om toget til Volgast og om kirkemødet), men da de, som ovenfor påvist, ikke kan have stået mellem «*Postea rex, orientalium*» og «*Vere appetente*», må de have stået forud for det forstnævnte eller, m. a. o., have hørt til det år, som også den reviderede Knytlingasaga sætter det til, og hvor der, som jeg ovenfor har vist, netop savnes et stykke af det indhold.

Til yderligere stadfæstelse af denne udkomst kan endnu følgende omstændigheder tjene. Bernards optræden ligeoverfor Rygboerne på det første tog mod Volgast lader anc, at Henrik snart vil søge at skaffe sig herredømme over Rygen og at han vil finde idetmindste nogen imødekommen; men denne forudsætning tilfredsstilles, når stykket «*Postmodum Rugianis*» står til året efter toget mod Volgast, ikke når det står tre år senere. Fræmdeles når det i slutningen af samme stykke hedder, at Rygboerne i freden ved Strela stillede fire gisler, passer denne ytring ypperligt til den i begyndelsen af «*Postea rex, orientalium*», at deres troskab kun var sikret ved få gisler. Endelig er det rimeligere, at Knud er bleven hyldet i sit første end i sit tredje år, ti Valdemar har vistnok snarest muligt grebet lejligheden til at få den sag ordnet.

Hvis det nu således står fast, at stykket «*Postmodum*

Rugianis» oprindelig har haft hjemme i året mellem kirkemødet og andet fællestog, så kan stykket «*Per idem forte tempus N.*», hvis stilling allerede ovenfor har vist sig at være temmelig tvivlsom, ikke have hørt til samme år, men trænges helt ud af sine nuværende omgivelser, ti at Valdemar i ét år skulde have gjort tre tog, er allerede i sig selv ikke senderlig troligt og bliver det endnu mindre, når man ser lidt nøjere på stykkerne, deres form såvelsom deres indhold. Man kan nemlig tænke sig, at de enten have stået ved siden af hinanden eller at det ene har stået indeni det andet; men for det første er det umuligt, at enten ikke blot de i stykket «*Per idem forte tempus*» indeholdte begivenheder (navnlig de hemmelige sendebuds rejse til Norge og tilbagekomst derfra samt Valdemars tog derop), men også, en tidlang efter, Rygboernes fjendtlige optræden og Valdemars første tog imod dem skulde være indtrufne i en og samme vår, eller at Valdemar, efterat han først havde gjort det andet tog mod Rygen, havde holdt møde i Roskilde med stormændene og derfra var rejst til Halland, derefter endnu i samme efterår skulde have sendt bud til Norge og efter deres hjemkomst have gjort tog derop, og for det andet, da hvert af stykkerne udgør en nøje sammenhængende fortælling, er det ligeledes umuligt uden forstyrrelse at sætte et andet stykke ind i noget af dem, navnlig, hvad dog ellers kunde synes rimeligst, at sætte stykket om Norge ind imellem det om første og det om det andet tog til Rygen; ti når det i begyndelsen af fortællingen om det siste tog hedder, at Valdemar først på efteråret atter hjemsøgte landet, nemlig Rygen (*Rursum circa autumnus principia classe regressus*), så er det tydeligt nok, at fortællingen om det første tog altid har stået foran, ikke stykket «*Per idem forte tempus Norvag.*», og dertil kom-

mer, at man ikke tør antage, at Valdemar skulde have begyndt krig med Norge på en tid, da han allerede lå i krig med Rygboerne og stod i spændt forhold til Henrik Love.

Jeg påviste ovenfor, at stykket «*Per idem forte tempus Norvag.*» ikke kan have stået længere tilbage i teksten end det nu står, og på den anden side, at det altid har stået forud for det om Erlings strejftog og den dertil knyttede fortælling om Kristoffers vintertog. Da jeg nu tillige har vist, at det ikke kan have stået foran stykket «*Postea rex orientarium*», må det oprindeligt af Saxe have været sat efter dette, og der er således kun et sted, hvor det kan have hørt hjemme, nemlig lige foran «*Vere appetente*» (Kristoffers tog), altså det samme sted, hvor det ifølge Snorre skal have stået. Det passer også godt på dette sted, ti for det første havde Valdemar dengang, efter andet fællestog, fred og god forståelse med sine sydlige naboer, altså god lejlighed til at gøre et tog til Norge, og for det andet komme begivenhederne i den nævnte krig, som i den nuværende text synes unaturligt adskilte, til at stå nærmere sammen, og hele krigen får en rimeligere udstrækning (5 år istedenfor 7). Endelig turde jeg måske endnu tilføje, at, når stykket «*Per idem forte tempus Norvag.*» stilles efter «*Postea rex, orientar.*» eller til 1165, får hele det tidsrum af Norges historie, som Saxe her giver en udsigt over (fra Harald Gilles drab ved Sigurd Slembe til Valdemars første tog til Norge), en udstrækning af 30 år, og det synes mig rimeligt, at han snarere har taget sig for at behandle et tidsrum af det omfang (en menneskealder) end et tidsrum på 28 år.

Idet jeg nu har fået stykkerne «*Per idem forte tempus Norvag.*» og «*Postmodum Rugianis*» henførte til deres rette og oprindelige plads, hæves for det første modsigelsen mel-

lem Saxe og Snorre med hensyn til tiden for sendemændenes komme til Valdemar og dennes første tog til Norge, og for det andet stadfæstes den ovenfor fræmsatte hypothese, ifølge hvilken det stykke i Knytlingasaga om Valdemars anden krig mod Rygboerne oprindeligt har stået foran det om andet fællestog.

Skont det ikke lader sig strængt bevise at stykkerne «*Rex Scaniam*» og «*Ea tempestate Esbernus*» ere stillede sammen af Saxe selv, så at man endog kan skille dem ad, uden at nogen vanskelighed deraf opstår, så er der dog på den anden side intet, som forbyder at antage, at de oprindeligt have hørt sammen, ja den omstændighed, at de til fælles baggrund have en tid, da sklaviske sørøvere, som det synes mere end ellers, sværmede om i de danske farvande, taler endog derfor. Anderledes stiller det sig, når vi spørge, om disse to stykker tilsammen fra begyndelsen af ere stillede, hvor de nu stå, inde i stykket «*Vere appetente*», eller om de, som Knytlingasaga og andre kildeskrifter vil, have hørt til kroningsåret og have stået efter fortællingen om det første tog ind i den pommerske sø.

At de altid have stået, hvor de nu stå, kan ikke bevises: medens man kan påvise god sammenhæng i den del af stykket «*Vere appetente*», som går forud for såvelsom i den, der følger efter «*Rex Scaniam*» og «*Ea tempestate Esb.*», så ere disse i formel henseende kun løst knyttede til deres omgivelser, og i indholdet er der intet, som ligefræm taler for eller neder til at antage, at de netop have stået her; ti rigtignok er den forudsætning, de hvile på, nemlig at der dengang var fjendskab mellem Daner og Sklaver, her tilstede, men den var tilstede i næsten hele Valdemars regeringstid; desuden kan man tage dem helt ud af stykket «*Vere appetente*», uden at nogen ulæmpe

deraf opstår eller det i mindste måde mærkes. Derimod er der adskillige omstændigheder, som bestemte tale for, at Saxe ikke har stillet disse stykker på deres nuværende plads.

Det er ikke rimeligt, at «*Eadem temp. Esb.*» (og følgende heller ikke at «*Rex Scaniae*») altid har stået lige foran «*Eodem tempore res Dan.*», ti Saxe vilde vel isåfald næppe have brugt næsten samme overgangsord for begge stykker.

Endnu mindre rimeligt er det, at disse stykker ere fulgte lige efter det om mødet i Krempe, ti når det hedder, at kongen var gået ind i Skåne, forudsætter dette, at der iforvejen har været talt (ikke om Krempe, men) om et ved Skåne nærmere punkt, hvorfra han er draget dertil, og når det strax nedenfor hedder, at Arnold, da han ledsagede Absalon på ovennævnte tog (*supradicta expeditio*), havde forudsagt ham, at han snart (*brevi*) vilde komme i kamp med sørøvere, så kan dette ovennævnte tog ikke være det, som fortælles i begyndelsen af stykket «*Vere appetente*», ti det ligger for langt borte fra «*Rex Scaniae*», adskilt derfra ved stykkerne om Buris og Erling og mødet i Krempe, men et andet ligeforan fortalt tog, hvorfra Valdemar rimeligvis er gået til Skåne, Absalon vestom Sælland til Hulfjuminne (Korsør).

Men ikke nok med, at stykkerne ikke ere komne lige efter og lige foran dem, de nu omgives af, de have slet ikke stået inde i stykket «*Vere appetente*» eller hørt til det år, som dette fortælles om.

For det første er det klart, at, som teksten nu er, henføres altfor mange begivenheder til det år og navnlig tillægges der kongen flere rejser i løbet af nogle måneder end rimeligt er: hans tog mod Sklaverne om sommeren og tilbagekomst derfra til Vordingborg, hans rejse til Ledreborg,

Krempe, Skåne, Slagelse, Lybæk (Brammesiernes land), Ejderen, endelig hans tog mod Volgast; man skulde tro sig hensat i vor, jernvejenes og dampskibenes tidsalder. Der er altså noget i stykket, som burde være borte, og det kan ikke være tvivlsomt, at det må være stykkerne «*Rex Scania*» og «*Eadem temp. Esb.*», der jo netop er den del af «*Vere appetente*», som hænger mindst eller rettere slet ikke sammen med det øvrige stykke, den del deraf, ved hvis fjærnelse det mest stødende i den påpegede overfyldning hæves* og endnu større overfyldning forebygges, ti hvis «*Rex Scan.*» horte til «*Vere appetente*», skulde dertil jo også høre endnu et tog mod Sklaverne.

Dernæst, når det i begyndelsen af «*Rex Scania*» hedder, at der kom budskab til Valdemar om et indfald af Saxerne og at han i den anledning begyndte at kalde folk til våben, så ligger deri, om end rygtet var falsk, at der dengang var åbenlys krig mellem Saxer og Daner; men det var der ikke i det år, som «*Vere appetente*» omhandler, ti følgen af mødet i Krempe var ikke fjendskab mellem Valdemar og Henrik, men blot ophævelse af deres forbund, og derfor hedder det heller ikke nedenfor (pag. 815), at Henrik vilde slutte fred, men at han søgte at genvinde Valdemars venskab (*ut repudiatam regis amicitiam recuperaret*). Den baggrund altså, som «*Rex Scania*» kræver, er ikke her tilstede, og stykket må have hørt andensteds hjemme.

Dette bekræftes endelig også derved, at, når man af hensyn til de vanskeligheder, stykkernes nuværende stilling

* Det synes isåfald rimeligt, at Valdemar i tiden mellem mødet i Krempe og mødet ved Ejderen har opholdt sig i Sønderjylland og dengang har indsat sin søn Kristoffer til hertug der, efterat lenet netop var blevet ledigt ved Buris's fald.

volder, tager dem helt bort herfra, er det så langt fra, at ny vanskeligheder opstå, at tværtimod de dele af «*Vere appetente*», som nu derved ere adskilte fra hinanden, vise sig at passe godt sammen; ti efterat Saxe først har fortalt om et par tog mod Sklaverne, om Erlings overfald og Buris's frængsling, endelig om forbundet mellem Bugislav og Henrik og ophævelsen af venskabet mellem denne og Valdemar, falder det meget naturligt, hvis han strax derpå har sagt: «På den tid var Danmark omringet af farer på alle sider, truet dels af Nordmændene dels af Sklaver og Saxere».

Da det således tor betragtet som afgjort, at stykkerne «*Rex Scaniam*» og «*Eadem tempestate Esb.*» stå på urette plads, gælder det nu om at afgøre, om Saxe fra begyndelsen af har stillet dem som led i fortællingen om den rygiske krig strax efter det om Valdemars første tog ind i den pommerske sø.

Mod denne mening kunde strax rejses den indvending, at slutningen af Saxes fortælling om dette tog (*Residuum anni otio tributum est*) tydeligt synes at udsige, at han ikke har fortalt mere om det år. Denne opfattelse er imidlertid ikke nødvendig, ti man kan oversætte ovennævnte slutning således: «Resten af året bestemtes til hvile», og den siger da kun, at Valdemar nu ønskede hvile og følgelig vel heller ikke begyndte på ny foretagender i det år, men udelukker ikke, at andre forstyrrede eller troedes at forstyrre ham i den ro, han ønskede, og nødte ham til atter at sætte sig i bevægelse. Forsåvidt kan stykkerne altså godt have stået der, og der er ellers intet, som forbyder det, men tværtimod adskilligt, som taler derfor, adskilligt, som viser, at de ikke kan have stået noget andet sted.

Stykket «*Rex Scaniam*» må jo nemlig af Saxe selv være sat til en tid, da der var åbenlys krig mellem Saxere

og Daner, og lige efter et tog mod Sklaverne, hvortra Valdemar gik ind i Skåne, Absalon vestom Sælland til Hulfuminne; men kun én gang under Valdemars regering førtes en sådan krig, nemlig den efter Rygens undertvingelse (den rygiske), og kun efter ét af togene i denne krig nemlig det ind i den pommerske sø, passer »*Rex Scaniam*», ti toget mod Stettin, der i den overleverede text står som led af den rygiske krig, har, som nedenfor skal vises, i virkeligheden ikke hørt til den, og paa den tid, da toget mod Circipanerne endte, var der våbenhvile mellem Saxere og Daner, så at rygtet om et saxisk indfald dengang ikke kunde have vundet tiltro. Frømdeles forudsætter både »*Rex Scaniam*» og »*Eadem tempestate Esb.*» en tid, da sørøverne mere end ellers sværmede om i de danske farvande; men det var netop tilfældet under den rygiske krig, fordi der dengang udgik sørøvere ikke blot fra de uafhængige, men også fra de Henrik underlagte Sklaver. Endelig er der også noget, som særligt drager stykket »*Eadem tempestate Esb.*» herhid og viser, at det passer bedre her end hvor det nu står; ti når det i slutningen af fortællingen om Esberns kamp med sørøverne ved Sejerø (pag. 856) hedder, at han nåede »*domesticum in portum*» (d. e. Hærvig), synes deri at ligge, at Kalundborg dengang endnu ikke var bygget, da Saxe vel ellers vilde have nævnet den,* men hvis så, kan stykket jo ikke have stået på noget tidligere punkt end efter fortællingen om toget ind i den pommerske sø, og dernæst, når Saxe i »*Eadem tempest. Esb.*» ytrer, at Esbern frivillig (*ultro*) sluttede sig til Absalon i jagten

* Det er ikke umuligt, at denne Esberns kamp med sørøverne har indgivet ham den tanke at bygge en borg i den egn, ligesom Erlings overfald synes at have indgivet Absalon den tanke at bygge borgen i Havn (pag. 810).

på sørøverne, så får ordet «frivillig», som i den sammenhæng, stykket nu står i, synes temmelig overflødigt, sin naturlige forklaring, når det henføres til den rygiske krig, i hvis begyndelse det, som Saxe fortæller (pag. 846), af kongen blev pålagt Absalon at ligge på vagt mod sørøverne.

Det er således klart, at Knytlingasagas og andres vidnesbyrd med hensyn til tiden for kampen i Huljuminne og Kalundborgs grundlæggelse bør foretrækkes for det af Saxes overleverede text.

At stykkerne «*Interea Kazimarus*» og «*Postera æstate*» fra begyndelsen af have stået ved siden af hinanden, er der ingen grund til at tvivle om. Rigtignok kunde det synes underligt, at Saxe ikke skulde have fortalt noget om tiden fra december til næste års sommer; men det er dog ganske naturligt, at Danerne efter den store virksomhed, de havde udfoldet i det første af disse to år, og efter det held, de da havde haft med sig, have ment at kunne tage sig et halvårs tids hvile, og på den anden side, at de pommerske fyrster efter de lidte tab have holdt sig rolige, så at der ialfald om krigsbegivenheder intet har været at fortælle. Og fræmdeles kunde det siges, at, da Henrik i begyndelsen af «*Interea Kaz.*» omtales som fjende af Valdemar, kan denne dog ikke strax året efter have holdt en, som det synes, fredelig sammenkomst med ham. Men dertil bemærkes, at, om end Henriks modtagelse af de mod Danmark krigende, pommerske fyrsters underkastelse egentlig var et fjendtligt skridt af ham, behøvede det dog ikke at medføre åbenlys krig mellem ham og Valdemar, når han næmlig alligevel undlod at understøtte dem (og, som Valdemar ventede, understøttede han dem i virkelighed ikke),

og de kan altså godt året efter have holdt en fredelig sammenkomst.

Ifølge den overleverede text høre de samme to stykker som led af fortællingen om den rygiske krig hjemme mellem stykkerne «*Capta Rugia*» og «*Vere reddito*» og denne krig endte for Henriks vedkommende ved en fred, som sluttedes i dens 5. år, for Pommerns vedkommende ved en toårig våbenhvile i det 6. år. Ifølge andre kildeskrifter derimod endte krigen i det 3. år, stykkerne «*Interea Kazimarus*» og «*Postera æstate*», høre slet ikke til den, og de stykker, som nu ved dem adskilles («*Capta Rugia*» og «*Vere reddito*») burde egentlig stå ved siden af hinanden.

At de her omhandlede stykker oprindeligt af Saxe selv ere stillede efter fortællingen om Arkons indtagelse, kan ikke være tvivl underkastet. Det fræmgår allerede af, at Tetislav, som indtil Rygens undertvingelse kaldes *rex* d. e. uafhængig fyrste, i stykket «*Interea Kazimarus*», ligesom sin broder og efterfølger Jarimar, blot kaldes *princeps*; det fræmgår også af hvad der i «*Interea Kaz.*» fortælles om det venskabelige forhold mellem Rygboer og Daner (disses beskyttelse af sildefangsten ved Rygen, Jarimars sendelse af et opsnappet pommersk skib), og når man ser hen til den varsomhed, hvormed Valdemar i det hele gik tilværks ved sine foretagender mod Sklaverne, er det klart, at toget til Stettin, det voveligste af alle didtil nævnte, også må have været det siste af dem. At stykkerne ikke fra begyndelsen af kan have stået mellem «*Interea dum hæc geruntur*» (Arkons indtagelse) og «*Capta Rugia*» følger desuden af, at kroningen derved vilde blive skudt et år for langt ud (til Knuds niende år).

På den anden side er det en selvfølge, at de pommerske fyrsters underkastelse under Henrik og følgelig også

hvad der ellers fortælles i stykkerne *«Interea Kaz.»* og *«Postera æstate»* må have ligget forud for hvad der i stykket *«Post hæc Henricus»* (p. 930) og det følgende fortælles om Henriks ulykkelige krig med kejseren og dennes besejrelse af ham. Men ifølge hvad der for de tre foregående års vedkommende (fra *«Aliam rege post»* pag. 892) fortælles om Henrik og hans stilling til Daner og Sklaver, kan Bugislav og Kazimar heller ikke i den tid have givet sig under ham, ti hverken kan de dengang med nogensomhelst udsigt have søgt derved at vinde hans hjælp, ikke heller kan Henrik dengang have villet gøre sig Valdemar til fjende ved at modtage deres underkastelse, og dertil kommer, at den hele fortælling om disse tre år hænger så godt sammen, at det må antages, at vi have den så fuldstændig som den er udgået fra Saxes egen hånd, og der er ingen plads der til *«Interea Kaz.»* og *«Postera æst.»*. Disse stykker må altså altid have stået forud for *«Aliam rege post.»*, og endelig må de også altid have stået forud for det nærmest foregående stykke *«Eodem tempore Eskillus»*, ti dette er, som jeg ovenfor har påvist, uadskillelig forbundet med *«Aliam rege post.»*.

Således må da stykkerne *«Interea Kaz.»* og *«Post. æst.»*, hvis de ellers høre hjemme i Saxes historie, altid have stået mellem *«Capta Rugia»* og *«Eodem tempore Eskillus»* og synes forsåvidt også altid at have hørt til den rygiske krig; men deraf følger dog ikke, at de fra begyndelsen af have stået netop hvor de nu stå, ti ingen af de fræmførte omstændigheder forbyder at antage, at de jo have stået længere fremme, og *«Eodem tempore Esk.»* er ikke således knyttet til det, som nu står foran, at de jo nok kan have stået der.

En grund til at antage, at *«Interea Kaz.»* og *Post.*

æst.» stå på deres rette og oprindelige plads, kunde synes at ligge i, at Saxe kalder den rygiske krig en langvarig krig (*longam belli discordiam*), ti hvis man flytter dem hen lige foran «*Eodem tempore Esk.*», har den kun varet i 4 år, hvis man tager dem helt bort, endog kun i 3 år; men dertil bemærkes, at, selv om denne krig kun varede i 4 eller endog kun i 3 år, kunde Saxe dog med føje kalde den langvarig, ti den bliver alligevel den længste, som Valdemar didindtil havde ført mod Sklaverne.

I det hele er der intet, som taler for, at de omhandlede stykker netop have stået mellem «*Capta Rugia*» og «*Vere reddito*», men der er mange omstændigheder, som tale derimod.

Ifølge overgangsordet «*Interea*» må de pommerske fyrsters underkastelse være sket efter Valdemars første tog til Julin (det 12. mod Sklaverne), i den del af samme år, som han havde bestemt til hvile, eller, hvis stykket «*Rex Scania*» har sluttet stykket «*Capta Rugia*», hvilket vi med fuld føje tør antage, på samme tid som kampen i Huljuminne, altså enten i det seneste i den marts måned, som kom nærmest efter hint tog (idet Saxe antages at have regnet den første del af året til det foregående år) eller snarere i efteråret strax efter samme tog. På den anden side er fortællingen sådan, at underkastelsen må være sket kort forud for Valdemars tog til Stettin, ti havde disse begivenheder ligget fjærnere fra hinanden, vilde Saxe vistnok have udtrykt dette, t. ex. ved at tilføje en eller anden tidsbestemmelse; men, som følge deraf, må underkastelsen være sket i slutningen af sommeren forud eller i samme efterår, ti Stettin blev indtaget ved den tid, sildefangsten begyndte, og det var i november (Helmold II, 12). Texten er således i bestemt modsigelse med sig selv, og der må

være en eller anden fejl; men da denne ikke kan have ligget i, at enten «*Interea*» er en urigtig læsemåde for «*Postero anno*» eller noget lignende, eller i at en tidsbestemmelse (t. ex. *postmodum*) er udeladt imellem det om de pommerske fyrsters underkastelse og det om toget til Stettin (ti der er ikke noget spor dertil og det er ikke muligt at se, hvad der skulde have bevæget nogen til en slig forvanskning eller udeladelse), så kan vanskeligheden kun løses ved at antage, at der foran «*Interea Kazimarus*» oprindeligt har været fortalt noget, som underkastelsen kan have været samtidig med. Dette bestyrkes også ved følgende betragtning. Stykket «*Interea Kaz.*» omhandler kun en tre måneder af et år; men det vilde være underligt, om Saxe ikke skulde have fortalt eller haft noget at fortælle om de foregående sex måneder (forår og sommer), især da det i slutningen af stykket udtrykkelig hedder, at, når man regnede efter, havde Absalon i det år været i virksomhed som landeværnsmand i hele ni måneder. Jeg slutter da også deraf, at der forud har været fortalt noget mere, navnlig om Absalons bedrifter i det år, og stykket «*Interea Kaz.*» kan således ialfald ikke være fulgt lige efter fortællingen om det tolfte tog mod Sklaverne eller om kampen i Huljuminne.

Strax ved første øjekast ses det, at «*Postera æstate*» kun er den første begyndelse af fortællingen om et år. Det er utroligt, at Saxe ikke skulde have fortalt noget mere om et helt år: på æmne kan det ialfald ikke have fattedes ham, ti man tør ikke antage, at Valdemar efter sin heldige fræmgang året iforvejen skulde have været uvirksom et helt år over og undladt at drage nytte af hvad der derved var vundet. Men antage vi alligevel, at Saxe ikke har kunnet eller af en eller anden grund ikke har villet fortælle mere

end nu er fortalt, så vilde han udentvivel ikke have stillet bemærkningen om mødet ved Ejderen særkilt således som nu, men på en eller anden måde have sammensmættet den med fortællingen om det følgende år. Således har da stykket «*Post. æst.*» og følgelig også «*Interea Kazim.*» ligesålidt stået lige foran «*Vere reddito*», som de have stået lige efter «*Rex Scaniam*».

Man kunde nu mene, at alt vilde være i orden, når man blot tænker sig, at der foran og efter «*Interea Kaz.*» med «*Postera æstate*» er udfaldet stykker, som have udfyldt fortællingen om de to år, de handle om. Det slår imidlertid ikke til, ti ser man nøjere efter, viser kloften imellem dem og deres nuværende omgivelser sig at være langt større.

Det var trange tider, som oprandt for Danmark efter Rygens undertvingelse, så vanskelige som de ikke havde været siden begyndelsen af Valdemars regering. Foruden at man endnu bestandig stod i fjendtligt forhold til Norge, fik man en krig med de pommerske fyrster, som følte sig fornærmede over, at de ikke vare blevne belenede med Rygen, og de stod ikke alene, men for første gang sluttede Henrik Løve sig til dem mod Danmark. At dette virkelig var tilfældet, ligger i den ytring af Saxe (pag. 861), at Henrik af had til Danerne havde sendt Sklaverne to udmærkede bueskytter, såvelsom også i den (beg. af «*Rex Scaniam*»), at Valdemar, på rygtet om et indfald i landet af Saxerne, begyndte at samle sin krigsmagt. Intet under derfor, at soroverierne dengang dreves med en voldsomhed og i et omfang, som man længe ikke havde kendt (*cum adhuc piraticæ labes cunctos maris nostri secessus foedaret*), ti ikke blot de uafhængige Sklaver, men også Henriks sklaviske undersætter i Holsten og Meklenborg ud-

sendte søroverskibe; også Ester og Kurer greb lejligheden til at hæрге på Darmarks kyster. Danerne måtte under disse omstændigheder tage sig sammen, hvis ikke landet skulde lægges helt øde. Derfor bestemtes det, at fjærdelen af flåden stadig skulde ligge på vagt mod søroverne under Kristoffer og Absalon, og flere af landets gode mænd t. ex. Esbern tog frivillig del i dette arbejde; derfor sluttedes fred med Norge, og derfor endelig gjorde Valdemar det dristige tog ind i den pommerske sø om til Julin. Med alt dette var dog stillingen, efterat krigen havde været et års tid, omtrent den samme som ved dens begyndelse: Danmark havde endnu tilbage sine to værste fjender, Pommern og Saxland, og begge stod endnu usvækkede, ti toget til Julin, som nær havde medført den danske hærs undergang, havde kun tilføjet Pommern et ringe tab, og både under og efter dette tog vedblev flokke af søroverskibe at færdes i vore farvande (Sejersø, Huljuminne).

Således skal nu, ifølge den overleverede text, sagerne have stået, da de pommerske fyrster, af frygt for Danerne, gav sig under Henrik Love og da Valdemar dernæst, uden at bryde sig om begges fjendskab, gjorde et tog dybt ind i den pommerske sø til Stettin. Men det er klart, at de pommerske fyrster under de nævnte omstændigheder ikke vilde have behovet at gøre noget offer, for at vinde Henriks bistand, eftersom han jo allerede var deres forbundsfælle, og at de heller ikke havde nogen grund til at frygte Danerne, eftersom der endnu ikke var sket noget i krigen, som enten kunde svække deres mod eller styrke Danernes, men tværtimod udfaldet af Valdemars tog til Julin må have givet dem håb om, at han ikke så snart skulde vove noget lignende. Det vilde derfor også have været den tommeste pral af Valdemar, om han på et sådant tidspunkt havde

udtalt sig med foragt om sine fjender, og så kort tid efter toget til Julin at gøre det endnu voveligere til Stettin vilde have været den største letsindighed af ham og det ikke blot af hensyn til Henrik og de pommerske fyrster, som, medens vore øer og kyster omsværmedes af søroverskibe og landet var udsat for et saxisk indfald, såre let kunde have indesluttet og tilintetgjort den danske hovedstyrke ved Stettin, men ligeså meget af hensyn til hans egne undersåtter; ti da flåden lå indesluttet i Divenow, havde der navnlig fra Jydernes side rejst sig en storm af uvilje mod Absalon, som den, der havde tilrådet kongen denne færd, og om end harmen havde lagt sig, da man var sluppen vel ud, om end Absalon ikke var ræd for at trodse folket, når han anså dets mening for ufornuftig, så vilde dog hverken han eller den mere varsomme Valdemar så snart efter have ført folket til et endnu voveligere foretagende, som det med god grund kunde have nægtet sit samtykke til, især på en tid, da man lidt efter lidt søgte at vænne det af med at have den afgørende stemme i spørgsmålet om krig og fred. De pommerske fyrsters undeskastelse og Valdemars tog til Stettin hvile altså på hel andre forudsætninger end der ifølge *«Capta Rugia»* var tilstede i tiden nærmest efter kampen ved Huljuminne. Den krig, under hvilken disse begivenheder foregik, må have været en krig mellem Pommern og Danmark, som Henrik Løve enten fra begyndelsen af slet ikke havde deltaget i eller ialfald da underkastelsen skete, ikke mere tog del i, og hvori Valdemars sejrige fræmgang allerede dels havde bragt de pommerske fyrster i yderste nød, dels havde givet Valdemar mod til det dristigste af alle hans foretagender og hos Danerne udslettet indtrykket af toget til Julin. Med andre ord, de omhandlede to begivenheder og hvad der i fortæl-

lingen sættes i forbindelse dermed, synes næppe at have hørt til den rygiske krig, og må ialfald være foregåede rum tid, vistnok endog flere år efter den tid, som de nu i teksten henføres til.

Også mellem «*Interea Kazimarus*» med «*Postera æstate*» og «*Vere reddito*» er kløften større end den ved første øjekast viser sig at være.

Det fremgår af de førstnævnte stykker, at Henrik, også efterat de pommerske fyrster havde givet sig under hans herredomme, vedblev at holde fred med Danerne såvel i samme som i det følgende år, idet han var ude af stand til at yde dem nogen hjælp, og at de samme fyrster, der allerede af Valdemar vare blevne bragte i stor forlegenhed, ikke mægtede at hindre Stettins og Ljubins indtagelse, og at det forsøg, de dernæst gjorde på at overfalde og hævne sig på Danerne, endte på Hellig Niels's dag med deres flugt og den fuldstændige ødelæggelse af deres flåde, så at de aldrig siden vovede at hærje på Danmarks kyster (*effectum est, ut Sclavorum exercitus ad hoc usque tempus Daniam hostiliter petere non ausus fuerit*).

At nu disse begivenheder ikke have dannet baggrunden for dem, som fortælles i «*Vere reddito*», således som teksten kræver, falder strax i øjnene. Uden at det næmlig med et eneste ord nævnes, at det var kommet til noget brud mellem Valdemar og Henrik efter deres møde ved Ejderen, hedder det dog, at de våren efter vare i åbenlys krig, idet Danerne gjorde to tog til Brammesiernes land (som var Henrik underlagt) og disses flåde lå færdig til at fare ud på søroveri, naturligvis mod Danmark (*Brammesiorum classis piraticam actura coierat*). Fræmdeles skal Henrik, medens han i «*Interea Kaz.*» omtales med foragt som den, der ikke kunde gøre nogen skade som fjende, i

den på toget mod Brammesierne følgende sommer på grund af det held, han havde haft med sig, være optrådt med sejrherrens overmod (*ob prosperos rerum successus se insolenter ac tumide egit*) og har rimeligvis dikteret Danerne freden, ti at denne ikke var god, synes allerede at fræmgå af, at Saxe ikke taler om vilkårene. Endelig venter man, at Valdemar efter det dristige og heldige tog til Stettin snart vil begynde på ny foretagender mod Sklaverne, som svare dertil i dristighed og afgørende betydning; men det hele som Valdemar skal have bragt det til endnu i det andet år efter og endog efterat der er sluttet en våbenhvile med Saxerne, er kun toget til Circipania, et tog, som i ubetydelighed ligner det første, Valdemar gjorde i begyndelsen af sin regering (til landskabet Barth), da det, ligesom dette, kun berørte udkanten af Sklavernes land og kun medførte hærgningen af en ringe strækning og indtagelsen af en åben by. Alle disse modsætninger vise, at der mellem de i «*Interea Kaz.*» og de i «*Vere reddito*» fortalte begivenheder har ligget rimeligvis endog flere år, og når det så dernæst i «*Interea Kaz.*» udtrykkelig siges, at Sklaverne efter deres nederlag Hellig Niels's dag aldrig siden hjemsogte Danmark, medens det i «*Vere reddito*» fortælles, at såvel Absalon som Esbern og Vedeman også efter freden mellem Valdemar og Henrik måtte kæmpe med sørøverskibe i vore egne farvande, så synes deraf tillige at fræmgå, at hint stykke fra begyndelsen af har stået bag efter dette. Også adskillige andre omstændigheder tale derfor.

Kristoffer, Valdemars uægte søn, der så tit nævnes hos Saxe og navnlig både i «*Capta Rugia*» og i «*Vere reddito*», omtaler Saxe slet ikke i stykkerne «*Interea Kazimarus*» og «*Post. æst.*», uagtet han vel næppe, hvis de hørte til

den rygiske krig, kan have savnet lejlighed dertil. Det stødende deri synes ikke at kunne hæves på anden måde end ved at tage disse stykker helt ud af deres nuværende omgivelser.

Følgen af denne borttagelse vil være, at stykkerne «*Capta Rugia*» og «*Vere reddito*» komme til at stå lige ved siden af hinanden; men der er virkelig heller ikke nogetsomhelst ivejen for at antage, at Saxe selv oprindeligt har stillet dem således; tværtimod, der er gode grunde for denne mening. For det første fjærnes næmlig den ulæmpe, at Eskil, der kom hjem fra sin pillegrimsrejse lige før Arkons indtagelse, endnu 5 år senere (næmlig da toget skete mod Brammesierne) siges at være nylig hjemkommen, ti tage vi «*Interea Kaz.*» og «*Post. æst.*» bort, bliver der kun et tidsrum af 3 år mellem indtagelsen af Arkon og toget mod Brammesierne, og så længe efter hjemkomsten kunde han vel nok kaldes nylig hjemkommen. For det andet slutte stykkerne «*Capta Rugia*» og «*Vere reddito*» sig så ypperligt sammen, at vanskelig nogen, som ikke vidste bedre, skulde falde på, at de nogensinde havde været adskilte; ti ligesom «*Capta Rugia*» handler «*Vere reddito*» om en krig mellem Valdemar på den ene side og Henrik samt de pommerske fyrster på den anden, og «*Vere reddito*» giver netop en sådan fortsættelse af krigen, som man efter fortællingen om Danernes trængsel ved de mange fjender og det mislykkede tog til Julin måtte vente: det er naturligt, at der efter toget til Julin følger et så ubetydeligt tog som det til Circipania og at vikingeskibe endnu færdes i danske farvande, og det er ligeledes naturligt, at Valdemar omsider i krigens tredje år også foretager sig noget mod Henrik (vistnok ifølge aftale med Absalon på mødet i Sla-

gelse), dernæst søger at få fred med denne sin farligste fjende, og at denne ved fredsmødet optræder med overmod.

Det er dermed slået fast, at stykkerne «*Interea Kaz.*» og «*Post. æst.*» fra begyndelsen af ikke have stået indenfor deres nuværende omgivelser, stykkerne «*Capta Rugia*» og «*Vere reddito*» og at disse oprindeligt have stået ved siden af hinanden. Da derhos, ifølge hvad ovenfor er udviklet, stykkerne «*Interea Kazimarus*» med «*Post. æstate*» altid må have stået efter «*Capta Rugia*» og forud for «*Eodem tempore Eskillus*», kan de kun have stået mellem dette stykke og «*Vere reddito*».

Medens den overleverede text sætter «*Eodem tempore Esk.*» lige efter «*Vere reddito*» og regner de deri indeholdte begivenheder til samme år som der blev sluttet fred mellem Valdemar og Henrik, må man ifølge de andre kilde-skifter antage, at der har ligget 5 år mellem denne fred og Eskils næstsiste rejse og at foruden andet mere Stettins belejring er falden i dette tidsrum, nemlig i det fjerde år efter freden, det tredje før Eskils fratrædelse og endelige bortrejse fra fædrelandet.

En formodning om at teksten her ikke er ægte, giver allerede det stødende i, at overgangsordene til de tre småstykker om Esbern og Valdemar, om Eskil og om befæstelsen af Volgast omtrent ere de samme (*Per idem tempus — Eodem tempore — Per idem quoque tempus*); ti da de for de to siste stykkers vedkommende uden al tvivl forskrive sig fra Saxe selv, idet «*Per idem quoque tempus*» forudsætter «*Eodem tempore*», og der heller ingen grund er til at tvivle om, at det samme gælder om det første, synes det stødende kun at kunne hæves ved at antage, at stykkerne «*Vere reddito*» og «*Eodem tempore Esk.*» oprindeligt

have været adskilte ved et mellemkommende. Men tydeligere taler i den henseende indholdet af begge stykker.

Der ligger allerede noget stødende i, at Eskil, som i anledning af toget mod Brammesierne siges at være nylig hjemkommen, skal være rejst bort igen nogle få måneder efter; men derpå vil jeg dog ikke lægge videre vægt.

Når det dernæst hedder, at Sklaverne i Volgast befæstede deres by og spærrede munden af Penefloden, at Valdemar gjorde tog ind ad Svine og uden at møde nogen modstand atter opbrændte det nylig genopbyggede Julin (*rehabitatæ urbis novitatem iterata penatium strage consumpsit*) og hærjede omegnen af denne by såvelsom af Kamin og Osna, altså udstrakte sine hærgninger videre end nogensinde forhen, men ikke indlod sig på at belejre stæderne, og når det fremdeles hedder, at de pommerske fyrster sluttede fred, fordi hverken deres egen magt eller den hjælp, de fik af andre, var tilstrækkelig, og at Henrik på samme tid, da han så sig ude af stand til at yde Sklaverne nogen bistand, ivrigt bejlede til Valdemars venskab, så ligger deri, at der lige forud er fortalt om foretagender, som have indjaget Sklaverne frygt og givet Valdemar større mod, om et eller flere tog, på hvilke byer bleve belejrede, navnlig Julin indtaget og opbrændt, og forsåvidtsom der har været tale om Henrik, venter man at få høre, at han trådte i forbindelse med Sklaverne, men ikke var så heldig stillet, at han kunde yde dem nogen hjælp. Men nu er det så langt fra, at «*Vere reddito*» giver noget af alt dette, at det endog ligefræm står i modsætning til «*Eodem temp. Esk.*» og umuligt kan have dannet baggrunden for dette; ti om end Sklavernes stilling var bleven forværret, fæn Valdemars forbedret derved, at han havde sluttet fred med Henrik, venter man dog ikke at se på den ene side Skla-

verne ængstes for Danerne, da deres egen magt jo endnu var usvækket, og på den anden side Valdemar indlade sig på så dristige foretagender, som de i «*Eodem tempore Esk.*» omtalte, især efter hans spagfærdige optræden på toget mod Circipanerne og så kort tid efter hans første tog ind ad Divenow, og dernæst tør man ikke antage, at Henrik strax i samme år, i hvilket han havde sluttet fred med Danerne og stod på sin magts højdepunkt, skulde have sluttet sig til Sklaverne og dog være ude af stand til at hjælpe dem. Deraf følger, at «*Eodem tempore Esk.*» ikke blot ikke har hørt til samme år som «*Vere reddito*», men at idetmindste et, rimeligvis endog flere år har skilt begge stykker fra hinanden, og at Saxe imellem dem har fortalt begivenheder, der have dannet overgangen fra det ene til det andet og givet de forudsætninger, på hvilke «*Eodem temp. Esk.*» hviler.

At nu virkelig «*Interea Kaz.*» med «*Postera æstate*» oprindeligt har stået i den her påpegede lakune og navnlig lige foran «*Eodem tempore Esk.*», er utvivlsomt, ti disse stykker synes som skabte for hinanden. «*Eodem temp. Esk.*», der, adskilt fra «*Vere reddito*», kun er et brudstykke af fortællingen om et år, ligesom «*Postera æstate*», supplerer dette og suppleres selv ved det, og ligesom på den ene side «*Interea Kaz.*» fortæller netop sådanne begivenheder, som savnes lige foran «*Eodem temp. Esk.*», navnlig heldige foretagende mod Sklaverne og belejringer af byer (Stettin, Ljubin), således giver «*Eodem temp. Esk.*» netop hvad man efter «*Interea Kaz.*» måtte vente dels om fortsættelsen og slutningen af den deri omhandlede krig, dels om Henriks stilling og hans forhold til Sklaver og Daner.

Man kunde nu ved første øjekast mene, at, ligesom «*Interea Kaz.*» med «*Post. æst.*» slutter sig nøje til «*Eodem*

temp. Esk.», således har det på den anden side sluttet sig til «*Vere reddito*», ti dette, som efter adskillelsen fra «*Eodem tempore Esk.*» kun er et brudstykke, vilde derved få sin udfyldning, og de pommerske fyrsters underkastelse under Henrik vilde komme til at stå på et tidspunkt, som passer til dens stilling til toget mod Stettin; men vægtige grunde tale derimod: for det første, urimeligheden af, at Henrik strax efter freden skulde have gjort det mod Danmark fjendtlige skridt at modtage de pommerske fyrsters underkastelse og, trods sin store magt dengang, ikke have været istand til at understøtte dem; fræmdeles den omstændighed, at Sklavernes frygt for Danerne samt Valdemars foragt for dem ikke er tilstrækkelig begrundet ved hvad der i så fald skal være sket forud, og endelig den, at øjeblikket til at gøre toget mod Stettin, næppe endnu kan være indtrådt så kort tid efter det ind ad Divenow, især da Pommerns magt endnu var usvækket. Ifølge alt dette må der vel endog have ligget flere år mellem «*Vere reddito*» og «*Interea Kazimarus*», og denne udkomst bliver styrket og nøjere bestemt ved følgende betragtning. Det hedder nemlig i «*Capta Rugia*», at Knud ved sin kroning havde fyldt sit syvende år, og, som ovenfor vist (pag. 641), blev freden mellem Valdemar og Henrik ifølge den oprindelige text sluttet året efter; på den anden side var det i det 3. år efter Eskils næstsiste bortrejse, altså i det 4. efter Stettins indtagelse, at Valdemar første gang satte sin søn Knud til høvding for hæren på et tog mod Sklaverne (*Saxo, pag. 927*). Hvis nu freden var bleven sluttet og Stettin indtaget i et og samme år, skulde Knud, da han blev høvding, kun have været 12 år gammel; men han må den gang idetmindste have fyldt sit 15. år og, som jeg nedenfor skal vise, havde han ialfald fyldt sit 16.; altså må Saxe have

lagt ikke 4, men mindst 8 år mellem fredslutningen og Knuds første tog. Da nu endelig på den ene side det, som nærmest efter freden fortælles om Absalons og Esberns kampe med sørovere, hænger nøje sammen med det foregående og af Saxe selv er sat til samme år, da på den anden side stykket fra Kazimars og Bugislavs underkastelse under Henrik til Knuds første tog hænger så nøje sammen med sig selv og med det følgende, at det fra begyndelsen af må have udgjort Saxes fortælling om de 4 år nærmest forud, så kan de 4 andre år, som have adskilt fredslutningen fra Knuds tog, kun have ligget mellem «*Vere reddito*» og og «*Interea Kazimarus*», hvor jeg også allerede har påvist en lakunes tilstedeværelse, og den oprindelige text har således stemmet med de andre kildeskrifter ikke blot i at sætte Stettins belejring til det tredje år før Eskils fratrædelse, men også i at sætte den idetmindste 4 år efter freden mellem Valdemar og Henrik.

Også efter indsættelsen af «*Interea Kazimarus*» og og «*Postera æstate*» på deres oprindelige plads er der altså dog endnu en lakune i texten på 4 år, nemlig slutningen af det, hvori freden blev sluttet, begyndelsen af det, hvori Stettin blev indtaget, og 3 fulde år derimellem. At Saxe rent skulde have oversprunget et så stort tidsrum, er i sig selv slet ikke rimeligt, og at han ialfald har fortalt noget derom (t. ex. Julins første ødelægelse), skønnes allerede af hvad ovenfor er udviklet; men at han har fortalt om alle 4 år og tildels hvad han har fortalt, vil fræmgå' af det følgende.

Da «*Interea Kazimarus*» hverken hører til samme år som «*Vere reddito*», ikke heller til samme krig, nemlig den rygiske, der isåfald vilde blive urimelig lang (8—9 år),

savne vi noget for siste del af det år, som «*Vere reddito*» omhandler, og noget om slutningen af den rygiske krig. Idetmindste må der have været fortalt om freden mellem Valdemar og de pommerske fyrster, måske også noget om Valdemars og Henriks forhold, siden det stykke om fredsmødet ikke siger noget derom. Begge dele have udentvivl hørt til samme år som dette møde og udfyldt den siste halvdel af det.

Også «*Interea Kazimarus*» er kun et brudstykke af fortællingen om et år, og vi savne altså også noget, som har udfyldt det, navnlig noget om Absalons virksomhed for landeværnet i dette års vår og sommer, noget, som de pommerske fyrsters underkastelse har været samtidig med. Det er fræmdeles rimeligt, at der har været fortalt noget om Henrik til forklaring af at denne, der ved fredsmødet omtales som så mægtig, nogle år senere kan være genstand for Valdemars foragt. Desuden kan det tog, på hvilket Julin første gang blev ødelagt og som ifølge «*Eodem tempore Esk.*» foregik ikke ret længe for Eskils næstsiste bortrejse, kun have hørt hjemme her forud for «*Interea Kaz.*» hvad enten det nu foregik i samme år som Stettins belejring eller i året forud*); i begge tilfælde passer det udmærket her, da det idetmindste tildels giver os, hvad vi netop savne, nemlig noget, som forklarer os de pommerske fyrsters frygt og Valdemars mod, så at han turde gøre det dristige tog til Stettin, ti faren derved måtte være betydelig mindre, når Julin iforvejen var ødelagt. Endelig, da «*Interea Kaz.*» ikke hører til den rygiske krig, må der forud have været fortalt om anledningen til den krig, som

*) Osna, som blev ødelagt på det 2. fællestog i våren 1164, siges endnu i efteråret 1166 nylig ødelagt.

det horte til, måske også om andre begivenheder i den end dem, jeg ovenfor har nævnt. Da der vel må være gået en del af krigen, inden fyrsterne kom til det resultat, at de måtte ofre deres frihed for at vinde hjælp mod Danerne, og da det, som bestemte dem dertil, vel ikke blot har været det tog, på hvilket Julin første gang blev ødelagt, så kan denne krig næppe være begyndt senere end året forud for Stettins indtagelse og vistnok heller ikke tidligere, da den isåfald vilde blive temmelig lang.

Det er alt hvad vi af teksten alene kan slutte om indholdet af lakunen; men et skridt nærmere til besvarelsen af spørgsmålet derom kan vi komme, når vi tage de andre kildeskrifter med på råd.

Af de andre kildeskrifter sættes følgende begivenheder til de år, lakunen omfatter: Gertruds sendelse til Danmark henimod jul samme år som der sluttedes fred mellem Valdemar og Henrik; Henriks pilgrimsrejse fra begyndelsen af det første til begyndelsen af det andet år efter samme fred; Lunds brand i det år, da Henrik rejste bort; Kristoffers død den 11. april i det år da Henrik kom hjem, og i samme år et jordskælv, endelig udbruddet af en ny krig mellem Danmark og Pommern og et tog ind ad Svine til Gorgasia ligeledes i samme år eller året efter. At nu også Saxe har fortalt om alt dette eller ialfald det meste deraf, viser en nøjere betragtning af teksten.

Saxe fortæller, at Knud i sit fjerde år blev trolovet med Henrik Löves datter, men nævner ikke denne; længere henne (i stykket *«Aliam rege post»*) kommer han tilfældigvis til at sige, at Gertrud, Knuds trolovede, opholdt sig ved Valdemars hof. Hvis det nu ikke har været hende, Knud i sit fjerde år blev trolovet med, men en anden, må man antage, at Saxe ikke har undladt at omtale den ny tro-

lovelse, hvorved han blev trolovet med Gertrud; men hvis det, som rimeligt er, dengang var hende, så blev jo aftalen derom brudt ved den rygiske krig, men må efter denne være bleven påny stadfæstet, hvorpå Gertrud er bleven sendt til Danmark, eftersom hun siden nævnes som Knuds trolovede ved Valdemars hof, og det må ligeledes antages, at Saxe i sin ellers så omstændelige fortælling ikke har undladt at fortælle derom, især da det stødende i, at teksten nu pludselig lader hende dukke op i Danmark, derved forsvinder. Men hvad enten der nu af Saxe er fortalt om en hel ny trolovelse eller om stadfæstelsen af den gamle aftale, der er ikke et sted, hvor han kan have fortalt derom undtagen i lakunen, i hvis begyndelse, som ovenfor påvist, netop også noget sådant savnes.

Henrik var i sin tid som uroen i værket, og navnlig var der ingen fræmmed fyrste, som dengang greb så stærkt ind i Danmarks historie som han. Da hans fraværelse eller nærværelse således var en begivenhed af betydning og da Saxe et par gange finder lejlighed til at nævne hans ophold på nogen tid i Bajern, er det ikke rimeligt, om han skulde have undladt at nævne hans pillegrimsrejse til det hellige land, som varede et helt år. Men hvis virkelig Saxe har nævnt denne, kan han ikke have gjort det andensteds end i lakunen mellem «*Vere reddito*» og «*Interea Kaz.*», ti der er ingen anden lakune i Valdemars historie, hvor denne bemærkning kan have stået, og såvel i de nærmeste år forud for lakunen som i alle årene efter lige til Henriks fald omtales hans nærværelse i Tyskland. Derimod passer bemærkningen udmærket der, hvor de andre kildekrifter sætte den, året efter freden mellem Valdemar og Henrik; ti på dette tidspunkt havde Henrik, som Saxe fortæller, ordnet sagerne i Bajern og sluttet fred med Valdemar, dernæst

udentvivl også fået de pommerske fyrster til at slutte fred og sendt sin datter til Danmark, kortsagt gjort alt hvad der burde være gjort, inden han begav sig på en så lang rejse, og vi forstå da også, hvorfor der gik et par år hen inden den ny krig med Sklaverne, som rimeligvis ikke begyndtes af disse uden efter Henriks tilskyndelse eller i tillid til hans bistand.

Hertug Kristoffer, som Valdemar synes at have holdt meget af, omtales, ja fræmhæves mange gange af Saxe; men efter toget mod Brammesierne forsvinder han pludselig af hans historie, uden at det med et eneste ord siges, hvad grunden dertil er. Men det er utroligt, at Saxe således uden videre skulde have ladet være at tale om ham, hvis han har levet længere, eller ikke omtalt et for Valdemar så smærteligt tab, hvis han er død, især da vore ellers så magre kroniker næsten alle nævne denne begivenhed.

At Saxe, ligesom Knytlingasaga, har omtalt et tog af Valdemar indad Svine til Gorgasia i året efter Henriks hjemkomst, bliver (om vi end ikke vide, hvad der er ment med Gorgasia) rimeligt af hvad ovenfor sagt om savnet af noget i Saxes historie forud for det om Julins første opbrændelse og de pommerske fyrsters underkastelse. At han endelig også har omtalt Lunds, det nordiske ærkesædes brand og jordskælvet, kan ikke benægtes, men noget støttepunkt derfor giver teksten ikke.

Sammenfatte vi nu hvad ovenfor er udviklet, synes lakunen at have haft følgende indhold:

Første år (fredsåret). Fred mellem Valdemar og de pommerske fyrster; Gertruds sendelse til Danmark.

Andet år. Henrik tiltræder sin udenlandsrejse. Lunds brand.

Tredje år. Henriks hjemkomst; Kristoffers død; jordskælv.

Fjærde år. Krig mellem Danmark og Pommern, Valdemars tog ind ad Svine til Gorgasia.

Fæmte år. Julins første opbrændelse; Absalons virksomhed mod sørøverne.

Om alt dette og hvad der ellers måtte have stået i lakunen finder man ingensteds i teksten noget, der ligesom «*Interea Kaz.*» og «*Postera æstate*», kan flyttes hen i den og fuldstændig udfylde den, og hvad Saxe har skrevet om de år, den omfatter, må altså være kommet helt bort. Imidlertid synes det, at vi have hovedbegivenhederne, og dermed må vi lade os nøje, medmindre man måske i bindet af en gammel bog eller andensteds skulde finde det udfaldne.

Endnu vil jeg kun tilføje, at, da de fleste af de ting, som have været omtalte i lakunen, ikke kan have taget mere end nogle få linjer og kun det ene eller de to tog mod Sklaverne have krævet en noget større plads, så kan, at slutte af andre punkter hos Saxe (t. ex. hans skildring af det 16. og 17. tog), det hele næppe have fyldt mere end et blad i Klotz's udgave af Saxe. —

Ifølge den første trykte udgave af Saxes historie hedder det i «*Qua finita*», at Valdemar med kongelig pragt fejrede en datters (*filia*) bryllup i danske og svenske stormænds overværelse. Jeg har ovenfor vist, at læsemåden «*filio*» (sønnen Knuds) af ydre grunde fortjener fortrinnet, og at det er den rette og oprindelige, viser også en ransagelse af selve teksten.

Rigtignok kunde man strax gøre følgende indvending: «Hvis der her var tænkt på Knuds og Gertruds bryllup, vilde vel Saxe have nævnt ikke svenske, men saxiske gæster, men at han virkelig har nævnt svenske og at Suhm har uret, når han mener, at Saxe har skrevet «*Saxonix*», ikke

»*Sœtia*», bekræftes ved Th. Gheysmers og Alb. Krantz's vidnesbyrd». Men dertil kan svares: »På den ene side er det i og for sig ikke så sært, om mænd fra naboriget have været tilstede ved Knuds bryllup, ligesom tilfældet var ved hans dåb, og på den anden side vilde det vistnok have været underligt, om ingen Saxere have været tilstede ved Gertruds bryllup, hvis hun nylig for dets skyld var kommen fra Tyskland; men nu havde hun allerede i flere år opholdt sig i Danmark, og på den årstid, brylluppet stod, har det vel desuden næppe været så let for Saxere som for Svenskere at give møde i Lund.

Dernæst møder der os endnu en anden og, som det synes, stærkere indvending. Ifølge den overleverede text lå nemlig det her omhandlede bryllup i det 5. år efter kroningen, og denne foregik, da Knud var 7 år gammel; men det er urimeligt at antage, at han skulde have haft bryllup, da han endnu kun gik i sit 13. år; altså, kunde man sige, er det ikke hans bryllup, her menes. Denne indvending er imidlertid allerede kuldkastet, hvis det ellers er rigtigt, hvad ovenfor udvikledes, at Saxe mellem den fred, som endte den rygiske krig, og Knuds første tog, altså også mellem hans kroning og brylluppet har lagt en tid af 8 år. Isåfald havde nemlig Knud, da brylluppet stod (1178), fyldt sit 15. år eller var indtrådt i myndighedsalderen og det kan godt have været ham, der havde bryllup; ti rigtignok var han jo temmelig ung, men så tidlige giftermål ere ikke uden eksempel i fyrstehusene, når vedkommende brudgom var tidlig udviklet og især når særegne grunde, således som i dette tilfælde, gjorde fræmskyndelsen ønskelig.

Det er utænkeligt, at Saxe, som omtaler Knuds trolovelse, senere rimeligvis sammes stadfæstelse og Gertruds sendelse til Danmark og endelig nævner denne som Knuds

brud ved Valdemars hof (i 1177), ikke skulde have omtalt deres bryllup; det vilde være underligt, om han skulde have omtalt to af Valdemars døtres bryllup, (her i 1178 og siden i 1181), men ikke sønnens, tronfølgerens, som dog havde ulige større vigtighed. Og da nu dette ialfald må have stået ikke længe efter det år, hvorunder Gertrud nævnes (1177), men forud for det, hvori Henrik allerede var i åben kamp med kejseren og holdt sit siste møde med Valdemar (1180), eller, m. a. o., medens han endnu havde udsigt til at vinde Valdemars bistand under den forestående kamp, så kan Saxe næppe have undladt at omtale det under et af årene 1178 og 1179 eller i det stykke fra «*Qua finita*» til «*Post hæc Henricus*» (pag. 912—930). Når han nu imidlertid ifølge den overleverede text ikke gør det, kunde man mene, at hans bemærkning derom var udfalden; men da der ikke i texten findes noget, som tyder derpå, ligger det nærmere at antage, at Saxe har skrevet «*filio*» (*sc. Kanuto*), hvorved al vanskelighed hæves.

At Saxe snarere har skrevet «*filio*» end «*filie*», følger også af, at han i siste tilfælde udentvivl vilde have tilføjet datterens eller hendes brudgoms navn (ligesom under 1181), hvilket ikke var nødvendigt, når han skrev «*filio*», eftersom der derved ikke kunde være ment nogen anden end Knud (ti Kristoffer var død og Valdemar var kun 7 år gammel) og Gertrud var nævnt kort iforvejen som Knuds trolovede.

Endelig er der endnu en grund, som taler for, at Saxe her har tænkt på Knuds bryllup. Det hedder nemlig i «*Qua finita*», at i den vår, i hvis begyndelse brylluppet stod, blev Valdemars sendemænd udplyndrede og et skib med forærin-ger fra hans svigerfader (*socer*) taget af sklaviske vikinger, og at Valdemar i sin billige harme herover fik Henrik til at deltage i et hævntog. Dette sted har voldt de lærde

meget hovedbrud, idet man har ment, at den omtalte svigerfader måtte være dronning Sofies fader, og derved er kommen i forlegenhed med spørgsmålet om hendes russiske herkomst (s. *Not. ub. ad Sax. pag.* 348). Men der kan her slet ikke være tale om Sofies fader, ti hverken kan man indse, hvorfor Valdemar dengang skulde have sendt bud til ham og fået foræringer tilsendte fra ham eller hvad der isåfald skulde have bevæget Henrik til at tage del i hævntoget. Derimod hæves vanskeligheden på den simpleste måde, når vi antage, at den nævnte «*socer*» ikke er nogen anden end Henrik, Valdemars søns svigerfader, ti for det første er det ikke uden eksempel, at «*socer*» tages i den betydning, og for det andet er det naturligt, at Valdemar i anledning af brylluppet har sendt bud til ham og i samme anledning fået foræringer tilsendte fra ham og at Henrik, idet han således var personlig berørt ved sagen, har taget del i hævntoget mod Sklaverne. Således have også Vedel og Suhm opfattet stedet.

Da det således næppe kan være tvivlsomt, at det er Knuds bryllup, talen her er om, og at han altså dengang mindst må have været 15 år gammel, så er det altså rigtigt, hvad ovenfor påstodes, at lakunen omfatter mindst 4 år.

3. De påpegede fejls oprindelse.

Det fræmgår af ovenstående udvikling, at vi ikke have Saxes text, navnlig den del deraf, som vedkommer Valdemar den første, i dens oprindelige skikkelse, men at den på vejen til os har lidt betydelige forvanskninger (om end ikke så mange som det ved første øjekast kunde synes), idet dels nogle begivenheder have fået en anden plads end de oprindelig havde, dels et stykke er blevet udeladt, så

at de derefter fortalte begivenheder ere rykkede nogle år for langt tilbage, dels endelig et enkelt ord er blevet forvansket (*filio* til *filia*). Skönt nu sagen dermed væsentlig er afgjort, kunde det dog måske med føje synes, at der fattes bevisførelsen den tilbørlige fasthed, medmindre det endnu påvises, at disse forvanskninger da også have været mulige og hvorledes samt når og under hvilke omstændigheder de ere foregaaede og endelig hvorledes det gik til, at man siden i lang tid ikke blev dem va'r. Jeg vil derfor, til fuldstændig bestyrkelse af de vundne udkomster, søge at svare også på disse spørgsmål og dermed, så at sige, føje slutstenen til den hele bygning.

a) At omsætningerne og udeladelsen skulde være gjorte med forsæt og velberåd hu, som man jo godt kunde tænke sig, er ingenlunde rimeligt, ti hvis så var, skulde én enten af ondskab have ændret teksten, men det er ikke muligt at indse, hvad gavn eller glæde han skulde have deraf, eller have gjort det i den tro dermed at forbedre den; men det er heller ikke troligt, at nogen skulde have anset en sådan omkalfatring og lemlæstelse for en forbedring. Dertil kommer, at en forsætlig ændring enten den nu skete af den ene eller af den anden grund, udentvivel vilde have medført en yderligere omarbejdelse, så at idetmindste nogle af de fejl, som nu med lethed kan påvises, vilde være forsvundne eller idetmindste tilslørede, og det vilde da ikke, som tilfældet nu er, være muligt, at hele stykker kunde flyttes andensteds hen og dog, uden så meget som en todels forandring, passe der, som om de aldrig havde haft anden plads. Men ere ændringerne således ikke foretagne med forsæt og ifølge beregning, så må de være skete af vanvare, men dog vistnok snarere for en anden end for Saxe selv, som udentvivel havde altfor stor kærlighed til sit

værk til at omgås det så skodesløst og altfor nøje kendskab til sammenhængen i det til ikke at blive indløbne fejl va'r. De må altså være skete for en læser eller afskriver, og omsætningerne navnlig udentvivi på den måde, at vedkommende stykker, idet de fyldte et eller flere hele blade i håndskriftet, ved en ren mekanisk omflytning fik en urigtig plads, således som allerede Suhm har formodet m. h. t. «*Interea Kazimarus*»*; thi den anden måde, man kunde tænke sig, næmliq at en afskriver med den rigtige text foran sig skulde være kommen til at indføre stykkerne i hel bagvendt orden og uden at blive det va'r, er aldeles utrolig. Derimod kunde man nok tænke sig, at udeladelsen var sket derved, at en afskriver af uagtsomhed kom til at springe stykket over; men da omsætningerne, som sagt, udentvivi ere skete ved en omflytning af blade, og da der tydeligt nok er en sammenhæng mellem omsætningerne og lakunen, idet denne for en del er opstået ved bortflytningen af «*Interea Kazimarus*», så er det rimeligt, at den i det hele er opstået på samme måde eller, da det, som savnes, ikke findes andensteds i texten, derved at et eller flere blade ere faldne ud og komne bort.

Til yderligere bestyrkelse af den her fræmsatte hypotese vil jeg søge at vise, at, ligesom det i almindelighed let kunde ske og ikke sjælden er sket**, at blade omflyttedes eller faldt ud, således kan det også let være sket i de her omhandlede tilfælde.

Spørgsmålet er, om man kan tænke sig, at Saxes værk

* Müllers og Velschows indvendinger derimod bero på lutter misforståelser.

** Se Madvig, *Emendationes Livianæ* på fl. steder; Tidsskr. f. Philol. og Pædag. f. 1864 (Xenophon); *Ann. Island.* (indledn.); Program fra Aalborg for 1868 o. s. fr.

har været optegnet i et håndskrift, som var således indrettet (navnlig m. h. t. skriftmassen på hvert blad, lægenes størrelse og det heles sammenhæng), at der var mulighed og rimelighed for slige forvanskninger.

Middelalderens bøger dannedes af stykker (i den ældre tid tilberedet kalveskind, fra det 14. årh. papir) så store som vore ark, der ligesom nu foldedes sammen til 2, 4, 8 blade, af hvilke to og to i almindelighed vedblev at hænge sammen. Skriftmassen på hvert blad var meget forskellig, også i bøger af samme størrelse, men i oktaver var den i det 13. og 14. århundrede sædvanligvis et par tusinde bogstaver eller så meget omtrent som 35 fulde linjer i Klotz's udgave af Saxe; så stor er den også gennemsnitlig i hver af de 4 kolonner på det folioblad af et håndskrift af Saxe, som beskrives i «Tidsskrift for Philol. og Pædag.» for 1862, såvelsom i det arnamagnæanske håndskrift no. 24 (Valdemars sæll. lov), hvoraf der fornylig er kommet et fotolitografisk aftryk. Men også i samme håndskrift kunde bladene afvige fra hinanden i den henseende og mere end tilfældet er i vore bøger, der ere indrettede med så stor matematisk nøjagtighed, ti ikke altid vare linjerne lige lange eller rummet mellem bogstaver, ord og linjer lige stort — i *Hauksbók* t. ex. (omtr. fra år 1300) er der sider på 33 og sider på 38 linjer, linjer med 50 og linjer med 62 bogstaver — og dertil kommer de store begyndelsesbogstaver, som på visse sider kunde optage idetmindste en linjes plads. Man har frømedes eksempel på, at et enkelt ark dannede et læg, men ofte, især når bogen var af større format, sattes to eller flere ark indeni hinanden, i oktaver ialmindelighed vistnok kun to ark. Endelig kunde det hændes sig, at det ene læg lagdes løst ved siden af eller ovenpå det andet (således som i *Hauksbók*), om de end ialmindelighed vistnok vare hæf-

tede til hinanden og indbundne; men ligesåvel som nutildags kunde naturligvis også den indbundne bog enten helt eller tildels blive opløst i sine bestanddele, t. ex. ved luftens indvirkning, voldsom eller skodesløs medfart eller alene ved slid, hvilken siste grund til opløsning i middelalderen måtte virke så meget stærkere, som man havde få bøger og få eksemplarer især af større værker og derfor mere og i længere tid benyttede dem, man havde, dels til læsning dels til afskrivning. Men var nu først en sådan opløsning indtrådt eller var den fra begyndelsen af tilstede, så stod, som man let ser, vejen åben for alskens forvanskninger, og navnlig kunde læg, ark eller dobbeltblade blive omsatte eller ombøjede eller falde helt ud.

Ifølge hvad her er sagt om håndskrifter i almindelighed er der intet til hinder for at antage, at Saxes historie engang har været optegnet i en bog, hvori hvert blad indeholdt omtrent så meget som en side (mellem 35 og 40 linjer) i Klotz's udgave eller 50 linjer på 45 bogstaver d. e. lidt mere end et blad i det ovenfor nævnte fotolitografiske aftryk, og hvori, som en udmåling viser, såvel de formentlig omsatte stykker som de øvrige, der omgave dem, have fyldt det bladtal, som følgende liste siger.

1. Fortalen, omtr. 272 linjer (Klotz)	7 blade på 39 l. hvert.
2. Stykket forfra til « <i>Per idem forte tempus Norveg.</i> », omtr. 16372 l.	432 — - 38 - —
3. « <i>Per id. f. temp. Norv.</i> », 194½ l.	5 — - 39 - —
4. « <i>Postea rex, orientalium</i> », 110 l.	3 — - 37 - —
5. « <i>Postmodum Rugianis</i> » og « <i>Itaque principibus</i> », 160 l.	4 — - 40 - —
6. « <i>Vere appetente</i> » til « <i>Rex Scandiam</i> », 142 l.	4 — - 35½ - ---

7. « <i>Rex Scaniam</i> » med « <i>Eadem tempestate Esbernus</i> », 39 l.	1	blad	på	39 l.	hvert.
8. Resten af stykket « <i>Vere appetente</i> » (eller « <i>Eo tempore res Danica</i> ») til « <i>Interea Kazimarus</i> », 1174 l.	31	—	—	38	—
9. « <i>Interea Kaz.</i> » med « <i>Post. æst.</i> », 250 l.	7	—	—	36	—
10. « <i>Vere reddito</i> » til « <i>Eod. tempore Eskillus</i> », 281 l.	7	—	—	40	—
11. Stykket fra « <i>Eod. temp. Eskillus</i> » til værkets slutning, 2103 l.	55	—	—	38	—

Hele den overleverede text, omtrent 21,100 linjer, har altså fyldt 556 blade på 38 linjer hvert, og føjes nu dertil 4 blade, 2 nemlig for det udfaldne stykke, der, efter hvad ovenfor blev sagt, netop synes at have været så stort, og 2 (det første og siste), som udentvivel have været ubeskrevne, så har det fuldstændige håndskrift haft ialt 560 blade (70 ark i oktav eller 140 i lille kvart). Når vi nu fræmdeles antage, at disse blade have været ordnede til 36 læg, af hvilke det første og det siste bestod af 8, de øvrige 34 af 16 blade, så har hele skriftmassen i sin oprindelige orden været fordelt på de enkelte læg på følgende måde:

1. Indledningen	1. læg,	2—8. blad.
2. Stykket forfra til « <i>Per id. f. t. Norv.</i> »	2—28. —,	1-432. —
3. « <i>Postmodum Rugianis</i> »	29. —,	1—4. —
4. « <i>Postea rex, orientalium</i> »	— —,	5—7. —
5. « <i>Per idem forte temp. Norv.</i> »	— —,	8-12. —
6. « <i>Vere appetente</i> » til « <i>Rex Scaniam</i> »	— —,	13-16. —

7. Stykket fra « <i>Eodem temp. res Danica</i> » (resten af « <i>Vere appetente</i> ») til « <i>Interea Kaz.</i> »	30-31. læg,	1-31. blad.
8. « <i>Rex Scaniam</i> » med « <i>Eodem tempest. Esk.</i> »	— —,	32. —
9. « <i>Vere reddito</i> » til « <i>Eod. temp. Eskillus</i> »	32. —,	1-7. —
10. Det savnede stykke	— —.	8-9. —
11. « <i>Interea Kaz.</i> » og « <i>Post. æst.</i> »	— —,	10-16. —
12. Fra « <i>Eodem temp. Eskillus</i> » til værkets slutning	33-36. —,	1-55. —

Endelig tør man antage, at det således indrettede håndskrift faldt fra hinanden, navnlig således at 29—32. læg løstes fra forbindelsen såvel med det øvrige håndskrift som med hinanden indbyrdes, og at dobbeltbladene deri med det samme adskiltes. Kunde næmlig i almindelighed en opløsning let finde sted, måtte den så meget lettere kunne ske i et værk, der var så stort og forholdsvis så meget benyttet som Saxes, navnlig i 14. bog, der behandlede den bedste del af Valdemar d. førstes regering (1162—78), den del, som i århundredet efter Saxe havde størst interesse og udentvivl blev mest læst. Men var den nævnte opløsning først sket, kunde omsætningerne og udeladelsen ganske naturligt foregå på følgende måde:

Den første omsætning bestod i, at stykkerne «*Postmodum Rugianis*» og «*Per idem forte temp. Norvæg.*» i 29. læg skiftede plads. Der var næmlig en læser eller måske en afskriver, som, efterat han var færdig med de 4 første blade (*Postm. Rug.*), for næmheds skyld tog lægets inderste halvpart (8 bl.) ud af dette, læste de 3 første blade deri (*Postea rex orient.*), derefter bøjede dem tilbage, så at de kom til at ligge bagved de 5 andre (*Per id. forte*

temp. Norvag.), og, da han også var færdig med disse, lod dem blive liggende der, hvorpå han lagde alle 8 blade hen bagved 28. læg, og endelig, da han også var færdig med de 4 siste blade i lægets yderste halvpart (*Vere appetente*) lagde denne bagved den inderste.

Den anden omsætning bestod i, at det siste blad i 31. læg (*«Rex Scaniam»* med *«Eadem tempest. Esk.»*) kom til at stå foran 30. læg. En læser tog nemlig 31. læg ud af håndskriftet og bøjede, efterhånden som han læste de 15 blade, disse tilbage, men lod det 16. blad blive liggende foran det første, som det hang sammen med, hvorefter enten den samme læser eller en anden, idet han blev va'r, at *«Rex Scaniam»* ikke passede midt inde i historien om Arkons indtagelse og at det nu foran 31. læg liggende dobbeltblad ikke oprindeligt kunde have ligget adskilt fra andre, troede, at det var det bagerste dobbeltblad ikke i 31., men i 30. læg og satte dette indeni det.

Endelig kom i 32. læg stykkerne *«Vere reddito»* og *«Interea Kaz.»* med *«Postera æst.»* til at skifte plads, medens det mellemliggende stykke faldt helt bort. De 7 første (*«Vere reddito»*) bleve nemlig under læsningen bøjede hen bagved *«Interea Kaz.»* og bleve liggende der, idet læseren forsømte også at bøje de øvrige blade om; men det inderste dobbeltblad, der således var kommen ud af sammenhængen med det øvrige læg, blev netop derfor enten aldrig mere sat ind i håndskriftet eller faldt siden ved et eller andet tilfælde ud af det.

Den her givne forklaring af fejlenes oprindelse er nu vistnok kun en hypothese, men den vil næppe kunne kaldes grundløs, ti dens simpelhed og naturlighed samt den lethed, hvormed den kan gores gældende ikke i ét, men i flere tilfælde, medens man ad hvilkensomhelst anden vej

kommer ind i et ufrænkommeligt uføre, taler stærkt for dens sandhed.

Tiden, på hvilken de nævnte forvanskninger ere foregåede, kan kun tilnærmelsesvis bestemmes. Det er af det foregående klart, at de ere skete i samme håndskrift, ved samme persons måde at behandle dette på og altså ere samtidige, så at, hvis vi kunde komme efter tiden for en af dem, kendte vi med det samme tiden for dem alle. Nu udtaler Suhm m. h. t. omsætningen af «*Interea Kazimarus*» den formodning, at den er sket ved Saxes afskriver eller snarere ved bogbinderen af hans manuskript, og hvis så var, vilde de andre omsætninger og udeladelser være foregåede ved samme lejlighed. Men for det første er det lidet rimeligt, at sligt skulde være foregået lige under Saxes øjne, og desuden vilde der isåfald slet ingen rigtige håndskrifter have existeret, hvilket dog synes at have været tilfældet. Årbogen fra Ry eller kong Eriks kronike og de, som slutte sig til den*, ere de eneste, som have notitsen om Stettins belejring i året 1176 eller 5 år efter kroningen, og have således næppe øst den af den for årbøgerne fælles kilde (som Usinger formoder, et ældre værk fra Lund), men udentvivl fra Saxe, som de også ellers have benyttet; men hvis så er, må forfatterne have haft en anden text for sig end den overleverede, en text, hvori «*Interea Kazimarus*» ikke stod 1, men 5 år efter «*Capta Rugia*», adskilt derfra ikke blot ved «*Vere reddito*», men ved fortællingen om 3 andre år, m. a. o. et håndskrift, som var fuldstændigt. Det samme synes også at have været tilfældet med forfatteren af den sællandske årbog, der citerer Saxe med

* *Breve chronicon, chron. rerum memorabilium, chron. Visbyense, annales Laur. Stralii* samt det senere tillæg til den sællandske årbog.

bensyn til Eskils endelige bortrejse og sætter denne til 1177 (d. e. 1178), måske også med flere andre. Men har der således existeret rigtige håndskrifter af Saxes historie, så kan forvanskningerne ikke være foregåede strax i begyndelsen, under renskrivningen eller indbindingen, som Suhm mener, men først nogen tid efter og, hvis de nævnte årbøger benyttede ikke Saxes eget håndskrift, men en afskrift eller afskrifter af dette, endog først efterat en eller flere afskrifter vare tagne. Hvis endelig, som rimeligst er, bogen, hvori forvanskningerne skete, var hæftet eller indbunden, må der endog være gået temmelig lang tid hen, inden de indtrådte, jeg antager idetmindste en menneskealder, ti det kunde jo først ske, efterat bogen ved slid og ælde var falden fra hinanden. Da vi således kan antage, at forvanskningerne ikke ere skete før mitten af det 13. århundrede, men de på den anden side må være skete før mitten af d. 14., eftersom forfatteren til «Th. Gheysmers udtog», der netop levede dengang, allerede har haft et forvansket håndskrift for sig, så fejle vi vist ikke meget ved at sætte dem under Erik Menveds regering eller omtrent år 1300, en tid på hvilken både konge og folk med forkærlighed dvælede ved fortidens store minder og man med større iver end nogensinde forhen syslede med fædrelandets historie; ti netop ved den tid falder affattelsen af de fleste og bedste årbøger, dengang blev Saxes værk ivrigt benyttet dels til afskrivning dels til læsning, navnlig vistnok af de siste bøger, og lejligheden til forvanskning var således dengang større end nogensinde.

Skont jeg således ikke kan billige den mening, at forvanskningerne skulde forskrive sig fra Saxes afskriver eller fra bogbinderen af hans manuskript, så er det dog så langt fra, at jeg dermed vil benægte, at de ere foregåede netop

med dette, det samme som han tilsendte ærkebiskop Andr. Suneson, at det endog tværtimod synes mig at være det rimeligste; ti som det første, som Saxes eget må dette håndskrift vistnok have været anset for det bedste og pålideligste og var udentvivel netop derfor det, som mest søgtes til afskrivning, også da det ikke længere var det eneste, eftersom det jo var naturligt, når man vilde indlade sig på et så stort arbejde som det at afskrive Saxes historie, at man da søgte at få fat i det bedste håndskrift.

Efterat nu forvanskningerne vare skete på den måde og på den tid, som ovenfor er sagt, vilde det ikke have været underligt, om det forvanskede håndskrift havde ligget unyttet eller lidet benyttet hen og navnlig ikke var blevet brugt til afskrivning, så at forvanskningerne ikke kom videre, ti i det hele blev Saxes værk jo kun lidt læst og ved siden af det ene forvanskede var der jo flere andre, som kunde være benyttede: Således gik det imidlertid ikke: det forvanskede håndskrift blev virkelig benyttet til afskrivning, ti vi kan påvise idetmindste 3 håndskrifter, som have det til moder eller ialfald til stammoder, nemlig de 3, som forfatteren til Th. Gheysmers udtog, Alb. Krantz og Kr. Pedersen havde for sig, og da man derimod næppe vil kunne påvise noget håndskrift fra tiden efter forvanskningen, som har været ægte, synes det endog, som om netop det forvanskede håndskrift alene eller fortrinsvis er blevet afskrevet, hvilket da også er let at forstå, når vi, ifølge den ovenfor fræmsatte gisning, antage, at det var det lundske håndskrift, som først forvanskedes, og at det derhos var det, som i regelen benyttedes til afskrivning*, ligesom det synes

* Hvis det er rigtigt, ere afskrifterne af Saxes historie udgåede fra Lund, ligesom samtlige årbøger ifølge Usinger synes at være udgåede fra en ældre lundsk krønike.

afgjort, at idetmindste Kr. Pedersens afskrift blev taget efter dette (måske det oprindelige), da det var den lundske ærkebiskop Birger, som skaffede ham et håndskrift til afskrivning og trykning.

Når det således står fast, at det forvanskede håndskrift blev benyttet, synes det vanskeligt at forstå, at omsætningerne og udeladelsen ikke snart bleve opdagede og deres videre udbredelse derved standset, men at de vedblev at holde sig først i middelalderen og derefter lige til den nyeste tid, uagtet de jo dog ikke kan have været uden følger og det altså heller ikke kunde fattes på midler til at opdage dem. Men vanskeligheden hæves, når man lægger mærke til omfanget og styrken af disse midler såvelsom af sandsen for at se dem og drage sig dem til nytte.

Den nærmeste virkning af forvanskningerne var den, at de bragte forstyrrelse i vedkommende texts indre og ydre bygning; men dermed var også den vej betegnet, som nærmest kunde lede til deres opdagelse.

Idet de nyere bøger ere delte i større eller mindre afdelinger (bøger, sektioner, kapitler o. s. fr.) og det ofte på ethvert blad siges, til hvilken afdeling det hører, idet de fræmdeles ere forsynede med sidetal, ark- eller lægtal, vil indtrådte omsætninger eller udeladelser deri lægge sig så tydeligt for dagen, at det næsten er umuligt ikke at opdage og rette dem. Anderledes stod det sig i middelalderen og navnlig med Saxes værk. Det synes afgjort, at dette af Saxe selv var delt i 16 bøger, Th. Gheysmer siger det udtrykkeligt; men da denne inddeling ialfald kun var betegnet ved hver bogs begyndelse og de her omhandlede forvanskninger faldt midt inde i en bog, kunde den ikke her komme til nytte. Inddelingen i sektioner og kapitler synes at have været ukendt; heller ikke brugtes sidetal. Om det

var almindelig skik at betegne lægenes orden med et tal, skal jeg ikke kunne sige, men uden eksempel var det imidlertid ikke: det i «Tidsskrift f. Philol. og Pædagogik» f. 1862 beskrevne folioblade af Saxe er nederst på første side mærket med tallet VII' til betegnelse af, at det var det første i 7. læg. Hvis nu det håndskrift, hvori forvanskningerne skete, vare forsynede med slige tal, have disse givet adskillige vink, som kunde have ledet på rette vej eller idetmindste have mindet om, at der var fejl tilstede: lægtallet 29 kom nemlig isåfald 8 blade for sent, i det 30. læg var der to lægtal (på 2. og på sidste blad, 30 og 31), i det 31. slet intet; men det er klart, at slige tal let kunde overses, især hvis det ikke var almindelig vedtægt, at bøger skulde være forsynede dermed. Men selv om de indtrådte forstyrrelser ikke på den måde lagde sig for dagen, var der dog endnu noget, hvoraf deres tilstedeværelse kunde skønnes, nemlig uordenen i lægenes sammensætning, idet 29. læg var blevet opløst i 1, 3 og 4 dobbeltblade, 30. læg var kommen til at bestå af 18 istedenfor af 16 blade, 31. og 32. læg hvert af 14. Også disse forstyrrelser kunde imidlertid let overses, især hvis lægene ikke altid havde den her forudsatte regelmæssighed og hvis bladene, som rimeligt er, snart efter forvanskningen ere blevne sammenlimede, og de forsvandt ialfald i afskrifterne af det først forvanskede håndskrift.

Man kan let tænke sig omsætninger og udeladelser, som medføre en sådan forstyrrelse i meningen, at det næsten er umuligt ikke at se dem og rette dem, når nemlig det omsatte eller udeladte stykke er et brudstykke, som begynder eller ender inde i en sætning eller beretning, eller når et stykke, om det end selv udgør et hele, flyttes hen midt i en sætning eller fortælling. Men således forholdt det sig

ikke med de omsætninger og den udeladelse, talen her er om: stykkerne «*Per idem forte temp. Norvag.*» og «*Postmodum Rugianis*» vare fuldstændige skildringer af hvert sit års historie og fik plads mellem fuldstændige fortællinger om andre år; «*Rex Scaniae*» med «*Eadem tempest. Esbernus*» vare rigtignok brudstykker af fortællingen om et år, men dannede dog et afsluttet hele, og de bleve rigtignok satte ind i beretningen om et andet år, men bagtefter og forud for særskilte fortællinger om det år (mødet i Krempe — Gudskalks opæggelse af Sklaverne); «*Interea Kaz.*» med «*Postera æst.*» var også noget afsluttet, om det end kunde stode, at «*Postera æst.*» stod som alt det, Saxe havde at fortælle om et år, og de kom til at stå mellem de fuldstændige beretninger om to særskilte år; også det udeladte stykke må til en vis grad idetmindste have udgjort et selvstændigt hele, ligesom de stykker, der ved udeladelsen kom til at stå ved siden af hinanden. Forstyrrelserne i textens indre bygning vare altså ikke af den natur, at de viste sig i de enkelte stykker, der kunde læses hvert for sig, uden at man anede uråd, og var end «*Postera æstate*» temmelig kort, så var det dog ikke nødvendigt at forklare denne korthed ved at antage en omsætning eller udeladelse. Der var ellers kun sådanne forstyrrelser, som lå i stykkernes indbyrdes forhold og kun sås, når disse holdtes sammen. Jeg har allerede ovenfor påpeget disse forstyrrelser. De måtte naturligvis være vanskeligere at se end hine vilde have været, og at de i det hele ikke trådte klart frem, lå i beskaffenheden af Saxes værk: i mangel nyere bog med streng logisk sammenhæng vilde en omstilling eller udeladelse også af et særskilt stykke ofte kunne fræmkalde en sådan forvirring, at forvanskningen strax faldt i øjnene, men bestanddelene af Saxes værk vare, som jeg

ovenfor har sagt, snarere sammenstillede end sammensmæltede. Dertil kom, at, ligesom der var tegn tilstede, der pegede hen på forvanskninger, således var der også adskiligt, som talte for, at alt var i bedste orden og fuldstændigt, hvad jo også i nyere tider P. E. Müller har søgt at vise. Således kunde stykket om Valdemars første tog til Norge synes at passe godt efter hvad der ovenfor fortælles om fred og god forståelse med Sklaver og Saxere, stykket om de to tog mod Rygen efter «*Postea rex, orientaliū*», i hvis begyndelse det hedder, at Rygboernes troskab vaklede, ligeledes stykket «*Rex Scaniam*» med «*Eadem tempest. Esb.*» (med hvad der siges om Saxerne og Sklaverne) efter den første del af «*Vere appetente*», hvori det fortælles, at Danerne stod i fjendtligt eller spændt forhold til disse folk, og den omstændighed, at Absalon i året 1166 byggede borgen i Havn, kunde tilsyneladende tale for, at Esbern i samme år byggede Kalundborg, medens disse to stykker ikke savnedes efter fortællingen om kroningsåret, der nu sluttede med ordene «*Residuum anni* etc.», hvilket måtte forekomme at være en meget passende slutning på fortællingen om et år. Fræmdeles passer «*Interea Kazimarus*» med «*Post. æst.*» ved første øjekast fortrinligt som led af den rygiske krig, ja udfylder det ved fjærnelsen af «*Rex Scaniam*» opståede savn af noget om Henrik Lovés fjendtlige forhold til Danmark forud for krigens siste år. Endelig savnedes ikke det udeladte stykke, da «*Eodem tempore Esk.*» syntes at slutte sig naturligt til «*Vere reddito*» som fortsættelse af fortællingen om den rygiske krig; men efterat udeladelsen var sket, måtte den, som ellers var tilbøjlig til at antage, at «*Interea Kaz.*» hørte hjemme foran «*Eodem tempore Esk.*», antage, at det dog ikke havde stået der, da det isåfald skulde stå lige efter det om freden mellem Val-

demar og Henrik, hvor det slet ikke passede. Ved alt dette tilsløredes, så at sige, forstyrrelserne, og deres kraft til at give vink om forvanskningerne svækkedes.

En anden vejledning til opdagelsen af disse lå i den modsætning, de havde fræmkaldt mellem den forvanskede text på den ene side og rigtigere texter samt andre skrifter, som behandlede samme æmner, på den anden side. I vore dage findes næsten enhver bog i flere hundrede, ja tusinde eksemplarer og der er en sådan mangfoldighed af skrifter, som slutte sig til den eller behandle samme æmne, at en omsætning eller udeladelse i en af dem enten strax bliver opdaget eller, hvis ikke, går hen uden mindste virkning, så at det vilde være et rent jærtegn, om netop et forvansket eksemplar blev lagt til grund for et nyt optryk. Men helt anderledes stod det til i middelalderen. Af selve Saxes historie fandtes kun meget få eksemplarer (10—12 stykker og deriblandt flere forvanskede), spredte over hele landet; den, som havde en forvansket text for sig, havde altså ikke nogen anden ved hånden og kunde vanskelig få en sådan fat. Om der var noget andet udtog af Saxe end Th. Gheysmers er vistnok meget tvivlsomt, men dette var allerede forvansket og bestyrkede forvanskningerne. Årbøger derimod var der flere af og vistnok på ethvert sted, hvor en afskrift af Saxe fandtes, og idetmindste de bedste af dem vare ældre end forvanskningerne, og til flere af dem vare vistnok rigtige håndskrifter af Saxe benyttede: men de vink, som de kunde give, vare kun få og utydelige: om man end så, at en årbog indeholdt notitser, som ikke fandtes hos Saxe (t. ex. om Gertruds sendelse til Danmark, Kristoffers død), så kunde man dog ikke deraf strax slutte, at sådanne notitser vare udfaldne af hans historie; notitsen om Stettins belejring 1176 fandtes kun i en vis gruppe af årbøger, og det var

tilfældigt, om den, der læste en forvansket text, netop havde en årbog af den gruppe ved hånden. Så få og utilstrækkelige vare altså de indenlandske hjælpemidler, men til udenlandske (islandske og tyske) havde man slet ingen eller kun såre ringe adgang.

Det er af det her udviklede klart, at, om end tegnene på de skete forvanskninger hverken vare mange eller meget iøjnefaldende, så var der dog mulighed for at opdage og råde bod på dem; men dertil krævedes jo rigtignok, at man ikke blot havde øjnene åbne, men at man så skarpt og nøje til og så sig omkring. Denne betingelse var imidlertid ikke tilstede i gamle dage, måske ikke engang den første del af den. Den der, når han vilde afskrive Saxes historie, havde skaffet sig det håndskrift, som ansås for det bedste (t. ex. det lundske), har vistnok ment dermed at have vist al tilbørlig forsigtighed og følt sig aldeles betrygget med hensyn til textens ægthed. Dernæst var sandsen for historisk læsning så ringe, at endog Saxes så fortrinlige historie kun blev benyttet lidt og af få, bl. a. fordi det skortede på tilstrækkelig kundskab i Latinen, hvorfor man også, da Th. Gheysmers udtog fræmkom, foretrak at læse det. Man læste derhos meget flygtigt og overfladisk*, ofte udentvivl kun enkelte historier (t. ex. *«Per idem forte tempus Norrag.»*), undtagen når man enten vilde afskrive værket (men afskriveren tænker i almindelighed mere på ordene end på meningen) eller uddrage notitser eller tidsbestemmelser deraf, i hvilket tilfælde man egentlig heller ikke læste, men blot udpillede hovedsagen i hvert stykke (*«Interea Kaz.»* — Stettins belejring) eller efterså overgangene fra det ene år

* Forfatteren til den sællandske årbog sammenblander således under året 1177 Eskils næstsiste og siste rejse til Frankrig.

til det andet. Om sammenholdelse af den foreliggende text med andre texter og med andre skrifter var der naturligvis dengang slet ikke tale; dertil var den historiske videnskab endnu for lidet udviklet.

Således gik det da ganske naturligt til, at forvanskningerne ikke blev opdagede i middelalderen. Men de samme årsager, som havde virket dertil, vedbleve fræmdeles at virke ind i den nyere tid, ja strax tegnede det endog i en vis henseende dårligere end forhen. Ligesom nemlig Th. Gheysmers udtog havde bevirket, at Saxe selv sjældnere læstes og afskrevet, således bevirkede trykningen, at efterhånden alle håndskrifter forsvandt, de rigtige såvelsom de urigtige og blandt disse også det først forvanskede (hvis det ikke allerede var gået tilgrunde) og dermed tillige de spor til forvanskningerne, som i dem indeholdtes. Imidlertid begyndte dog nu, om end kun langsomt, bedre udsigter at åbne sig. Man frændrog efterhånden forskellige kildekrifter dels indenlandske dels fræmmede (nogle danske årbøger — Helmold, Snorre), og endelig i siste tredjedel af forrige århundrede begyndte Langebek at udgive sin store samling (*Script. r. dan. med. ævi*), man fik en ny udgave af Snorre, og Knytlingasaga blev første gang trykt. De vigtigste ydre hjælpemidler vare således tilstede. Og i og med denne frændragelse af det historiske råemne vågnede lidt efter lidt iveren og sandsen for historiske studier, for granskning og jævnførelse af forskellige texter og forskellige skrifter: hvad Petrus Olai og Hamsfort, støttende sig til Saxe, havde begyndt allerede i det 16. århundrede, fortsattes i det 17. af Th. Bartholin d. yngre, den første som så, at "*Interea Kaz.*" ikke stod på sin rette plads, men uden at få tid til at klare sagen, og endelig skrev Christiani i slutningen af forrige århundrede sit kronede prisskrift om tidsregningen i

Valdemar d. førstes historie, men så forresten hverken uordenen eller ufuldstændigheden. Først Suhm, som også havde Knytlingasaga, fik øje på næsten alle modsigelserne mellem Saxe og de andre kildeskrifter, og først han gjorde forsøg på at løse dem. Således indlededes debatten om denne sag, som siden ved P. E. Müller, Velschow og andre fortsattes lige til vore dage.

b) Oprindelsen til læsemåden «*filicæ*» (for *filio*).

Medens de ovenfor nævnte forvanskninger af Saxes text må antages at have deres udspring fra tankeløs behandling af denne, synes derimod den urigtige læsemåde «*filicæ*» at være opstået ved en forsætlig forandring. Rigtignok kan man også her let tænke sig, at en flygtig afskriver læste «*filicæ*» for «*filio*», men jeg er dog mere tilbøjelig til at tro, at det dermed gik til på følgende måde: Den, som foretog forandringen, havde, uden at ane det, en ved udeladelsen af et par blade lemlæstet text for sig. Da han nu så, at Knud ved sin kroning (i juni 1170) var 7 år gammel og hans broder Valdemar på samme tid endnu kun ganske spæd (*admodum parvulus*), var det ham klart, at det bryllup, kong Valdemar ifølge texten skal have gjort i det 5. år derefter, altså da Knud næppe endnu havde fyldt sit 12. år, ikke kunde være Knuds, ikke heller Valdemars, idethele ikke nogen sons bryllup. Da det derimod andenstedsfra var ham bekendt, at kong Valdemar havde flere dotre, og navnlig én, som (rigtignok langt senere) blev gift med en svensk konge, troede han, at Saxe oprindelig havde tænkt på hendes bryllup og skrevet «*filicæ*», hvilket også, syntes det ham, så let kunde være blevet til «*filio*», og han bestyrkedes deri ved Saxes ord, at svenske stormænd vare tilstede.

Hvis den her fræmsatte formodning er rigtig, må læse-

måden *«fliæ»* være opstået under benyttelsen af et ved udeladelsen af et par blade forvansket eller lemlæstet håndskrift, altså ikke forend i det 14. århundrede. På den anden side findes den i den første trykte udgave og kan altså ikke forskrive sig fra nogen senere tid end året 1514. Og da nu dens tilstedeværelse slet ikke lader sig påvise i noget håndskrift, men tværtimod både forfatteren til Th. Gheysmers udtog og Alb. Krantz i deres håndskrifter have haft den oprindelige læsemåde *«flilio»*, og da det af Kr. Pedersen benyttede håndskrift var lemlæstet ligesom disse to, synes det mig rimeligt, at læsemåden *«fliæ»* først er kommen ind ved trykningen. Rigtignok kunde det synes underligt, om det skulle have været så længe, inden forvanskningen foregik, da jo dog enhver nogenlunde årvågen læser snart måtte kunne se det urimelige i, at Knud skulle have haft bryllup, da han kun var 12 år gammel; men det urimelige deri kunde let oversés, især da ikke alle læsere vare så årvågne og skarpsindige som Kr. Pedersen. Hvis nemlig navnet Knud ikke var føjet til *«flilio»* (således som hos Th. Gheysmer), kunde man tro, at talen var om hertug Kristoffers bryllup, idet jo bemærkningen om dennes tidligere død var udeladt i den forvanskede text. Var derimod *«Kanuto»* føjet til eller troede læseren, også uden denne tilføjelse, at talen var om Knuds bryllup, kunde han, ligesom flere nyere skribenter, mene, at det ikke var nødvendigt at opfatte texten således, som om den kun satte 5 år mellem kroningen og brylluppet. I begge tilfælde kunde altså læseren finde alt i bedste orden. Hvis han derimod så modsigelsen i texten, idet han gik ud fra, at denne dels kun satte 5 år mellem kroningen og brylluppet, dels sigtede til prins Knud, var det ikke nødvendigt, at han netop skulde mene, at

fejlen lå i, at *«filio»* var en urigtig læsemåde for *«flicæ»*, ti den kunde jo ligge i, at noget var kommet bort.

Efterat læsemåden *«flicæ»* således var kommen ind i den første trykte udgave, holdt den sig uforstyrret, indtil Suhm ved begyndelsen af dette århundrede fræmsatte den formodning, at der oprindeligt havde stået *«filio»* og dertil rettedes da også *«flicæ»* i den næste udgave (Müllers). Det var ikke så sært, at fejlen holdt sig så længe, ti teksten alene kunde ikke vejlede til det rigtige: det, der i den talte mod *«flicæ»*, var ikke stærkt nok, og mod *«filio (Kanuto)»* talte teksten ligefrem. Fejlen kunde derfor først opdages og rettes, efterat man havde frændraget og til sammenligning med Saxe havde begyndt at benytte andre skrifter, navnlig Th. Gheysmers udtog og Knytlingasaga.

Ved at sammenholde den del af Saxes historie, som drejer sig om Valdemar d. førstes regeringstid, med andre kildeskrifter om samme genstand, er jeg stødt på en mængde modsigelser mellem disse og hin, har strax fjærnet en del af dem som grundede på vidnesbyrd, der åbenlyst vare upålidelige, og med hensyn til de øvrige vist, hvilke der kun vare tilsyneladende, hvilke virkelige. Med hensyn til de siste har jeg dernæst søgt at komme efter, på hvilken side fejlen ligger, og har for det meste funden den på Saxes side, men dog også hos andre. Endelig har jeg søgt oprindelsen til fejlene og funden dem i forvanskninger i teksterne, hvorved et eller flere blade ere blevne flyttede bort fra deres oprindelige plads, adskillige gange i Saxes text, en enkelt gang også i kildeskrifterne for Hejmskringla og Knytlingasaga.

Den nærmeste følge af hele denne undersøgelse er, at

den har hævet den usikkerhed, som hidtil rådede i tidsregningen til Valdemar d. førstes historie, idethele har udbedret og befæstet grundlaget for denne og gjort det muligt at gengive den i dens naturlige udviklingsgang. Som de vigtigste udkomster for tidsregningens vedkommende vil jeg udhæve følgende:

1158. Biskop Asger af Roskilde døde d. 18. april, strax efter vælges Absalon i hans sted og indvies i mitten af december.
1162. Eskil tiltræder sin pillegrimsrejse i begyndelsen af året. Kirkemødet holdes i september.
- 1163 i marts (før d. 25.) blev prins Knud født. Samme år havde Valdemar sin anden krig med Rygboerne og gjorde to tog imod dem, det ene i våren, det andet i begyndelsen af efteråret. På det siste blev Knud hyldet af hæren mod indsigelse af Buris.
- 1164 (før 25 marts) blev Knud første gang trolovet med en datter af Henrik Løve. Denne og Valdemar gjorde i slutningen af våren deres andet fællestog mod Sklaverne. Omtrent ved den tid (i sommeren) kom der sendemænd til Valdemar fra de til Sverige flygtede Normænd.
1165. Valdemars første tog til Norge i nærheden af Kristi himmelfartsdag (d. 13. maj).
1166. Erlings overfald på den jyske flåde ved Djurså. Buris's fængsling. Knuds trolovelse med Gertrud.
1167. Valdemars andet tog til Norge omkring forårsjævndøgn.
1168. Arkons indtagelse dagen før St. Viti dag (altså d. 14. juni).
1169. Valdemar fik krig med Henrik og Sklaverne (den rygiske).

1170. Pavens bulle om skrinkægningen kommer til Danmark. Hertug Knud skrinklægges, prins Knud krones d. 25. juni. Fred med Norge. Absalons kamp i Huljuminne 7 dage før allehelgensdag. Ved samme tid lægges grunden til Kalundborg.
1171. Fred mellem Valdemar og Henrik om sommeren. Gertrud kommer til Danmark henimod jul.
1172. Henrik tiltræder sin pillegrimsrejse i begyndelsen af året.
1173. Henrik kommer tilbage i begyndelsen af året. Hertug Kristoffer dør d. 11. april.
1174. Ny krig mellem Daner og Sklaver.
1175. Julin opbrændes første gang (eller i 1174). Stettins indtagelse i efteråret.
1176. Møde om sommeren mellem Valdemar og Henrik ved Ejderen. Eskils næstsiste rejse i slutningen af sommeren eller i begyndelsen af efteråret. Julins anden opbrændelse.
1177. Toårig våbenhvile med Pommeren i begyndelsen af sommeren. På samme tid møde mellem Valdemar og Henrik; Sverres optræden. Opdagelse af Knuds og Karls sammensværgelse. Eskils hjemkomst. Husting i Viby henimod jagttiden.
1178. Knuds bryllup med Gertrud i slutningen af marts, rimeligvis d. 26. Eskil nedlægger sit æmbede d. 2. april (palmesøndag) og rejser strax bort, endnu før påske (påskedag faldt i det år d. 9. april).
1179. Absalon indvies af Galandus d. 21. februar († 21. marts 1202).

Men også udenfor Valdemars histories område er ovenstående udvikling, som mig synes, ikke uden betydning. På den ene side er næmlig tilliden til Saxes troværdighed

idethele bleven i ikke ringe mål styrket, eftersom det har vist sig, at hans værk i hele den del deraf, jeg her har gennemgået, dels strax dels efter foretagen rettelse af teksten er i god harmoni såvel med de bedste andre kildeskrifter som med sig selv, så at man ikke, som hidtil, når tvivl om rigtigheden af en beretning hos ham opstår, strax tør sigte ham for upålidelighed*, men tværtimod, når textens ægthed først er sikret, trygt kan stole på, at han har givet os de bedste og pålideligste efterretninger, som kunde gives. På den anden side, når Saxes værk kan være blevet så skødesløst behandlet, at der i en forholdsvis ringe del deraf (8 ark af 70) kan findes så mange og så store forvanskninger som ovenfor påvist, så skulde det være underligt, om ikke flere ere flydte fra samme kilde enten af samme eller af anden natur. Det er, som følge deraf, nødvendigt at opgive den sætning, som man i almindelighed er gået ud fra og som endnu i den nyeste tid er udtalt, at vi næmlich så omtrent skulde have Saxes historie sådan, som den er kommen fra hans egen hånd, og man bør for framtiden netop gå ud fra, at den overleverede text rimeligvis ikke er den oprindelige, så at den, for trygt at kunne benyttes, først må underkastes en skarp prøvelse navnlig også med hensyn til mulige omsætninger eller udeladelser. Rigtignok er jeg tilbøjelig til at tro, at der ikke findes flere, ialfald ikke mange flere sådanne forvanskninger, ti deres indtrædelse og vedvaren var, som ovenfor vist, betinget af flere forskellige omstændigheder, som næppe ofte ere stødt sammen; men muligheden derfor er jo dog tilstede, og

* Således beskylder Velschow (Saxo pag. 923) ham for af ukynlighed i geografin at have fortalt begivenhederne i urigtig orden.

sikkerhed derimod kan kun vindes ved et nøjere eftersyn, hvortil jeg ovenfor har givet adskillige vejledende vink. Idet jeg tillige har kastet lys over adskilligt i Hejmskringla og Knytlingasaga og vist, at også de trænge til et nøjere eftersyn i den ovennævnte retning, har jeg dermed påpeget de rette synspunkter for vurderingen af alle de skrifter, som danne hovedgrundlaget for vor historie i den første del af middelalderen.
